

**GAZAVÂT-I EMİRE'L-MÜ'MİNİN 'ALİ,
DER-MEMLEKET-İ SİND BÂ MUKÂTİL ŞAH
(Gramer-Metin-İndeks)**

SİBEL YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Danışman: Doç.Dr.Ahmet AKÇATAŞ**

**AFYONKARAHİSAR
Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**

Eylül-2006

ÖZET

**GAZAVÂT-I EMİRE'L-MÜ'MİNİN 'ALİ,
DER-MEMLEKET-İ SİND BÂ MUKÂTİL ŞAH
(Gramer-Metin-İndeks)**

Sibel YILMAZ

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Eylül-2006

Danışman: Doç.Dr.Ahmet AKÇATAŞ

Bu çalışma, Afyon Gedik Ahmet Paşa Kütüphânesi, 18190 numarada kayıtlı bir mecmuânın 207-218 varaklarında kayıtlı bulunan, 20 cemaziyel ahir 866(1461) tarihinde, Hasan İbn-i İlyas-ı Kasi tarafından yazılmış olan “**Gazavât-ı Emire'l-Mü'minin 'Ali, der-Memleket-i Sind bâ Mukâtil Şah**” adlı mesnevî'nin transkripsiyon, gramer, metin ve indeksinden oluşmaktadır. Mesnevî, Hz. Ali'nin Sind ülkesinin güneşe tapan hükümdarı Mukâtil Şâh'la yaptığı cengi konu almaktadır. Çalışma kısa bir giriş, gramer, transkripsiyonlu metin ve indeksten oluşmaktadır. Çalışmanın başına, özet, önsöz, özgeçmiş ve kısaltmalar tablosu; sonuna ise kaynakça konulmuştur.

ABSTARCT

**GAZAVÂT-I EMİRE'L-MÜ'MİNİN 'ALİ,
DER-MEMLEKET-İ SİND BÂ MUKÂTİL ŞAH
(Grammar-Context-Index)**

Sibel YILMAZ

Turkish Language and Literature Main Department

September 2006

Consultant: Doç.Dr. Ahmet AKÇATAŞ

This study consist of the transcription, grammar, context and index of “Gazavat-ı Emîre'l-Müminîn 'Ali Der Memleket-i Sind Ba Mukatil Şah” written by Hasan İbn-i İlyas-ı Kasî, on 20 Cemaziyelahir 866(1461) and it was recorded on a poem magazine at 207 and 218 double pages which is found in Afyon Gedik Ahmet Pahsa Library with a serial number 18190. The poem tells the war of Hz. 'Ali against the Mukatil Şah who worships the sun. It is consisted of a short introduction, grammar and a context and index with transcription. Summary, cv and abbreviation table is added to the beginning and a literature is added to the end of the study

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜD ONAYI

ÖNSÖZ

Hemen hemen üç yüz yıl gibi bir dönemi içine alan Eski Anadolu Türkçesi (XIII-XV. Yüzyıllar), üzerine bugüne kadar epeyce eser verilmiştir. Bu sahada yapılan çalışmalar, bu dönem Türkçesi'nin gramer yapısını ortaya çıkarmıştır. Fakat bu çalışmalar devrin kelime hazinesi ve imlâ özellikleri konusunda son sözü söylemekten bir hayli uzaktır. Bu devrin kelime hazinesi ve imlâ yapısının tamamiyle ortaya koyulup, son sözün söylenebilmesi dönemin bütün eserlerinin araştırılıp ortaya konmasıyla mümkün olacağı kanaatindeyim. Bu amaçla biz de bu konuda bir yapı taşı olur ve bu amaca bir nebze daha yaklaşır düşüncesiyle **Gazavât-ı Emire'l-Mü'minîn 'Ali der-Memleket-i Sind bâ Mukâtil Şâh** adlı eseri uzun ve yorucu bir çalışmadan sonra metin, gramer ve indeks olmak üzere yüksek lisans tezi olarak hazırladık. Bu konuda en küçük bir katkımız olursa bahtiyarlığımız bin kat artacaktır.

Tezi hazırlarken bana yardımlarını esirgemeyen başta hocam Doç.Dr. Ahmet Akçataş olmak üzere diğer bütün hocalarıma teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

8 Eylül 2006

Sibel YILMAZ

Afyonkarahisar

ÖZGEÇMİŞ

Sibel YILMAZ

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisan

Lisans: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 1999

Lise: Borlu Lisesi, 1995

İş/İstihdam: Öğretmen, Çayırbağ İlköğretim Okulu, 1999, Merkez Endüstri Meslek ve Teknik Lise, Anadolu Teknik Lisesi, 2004

Kişisel Bilgiler:

Doğum Yeri ve Yılı: Demirci, 26.02.1979

Yabancı Dili: İngilizce

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ	V
ÖZGEÇMİŞ.....	VII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XI
GİRİŞ.....	XIII
1. BÖLÜM	
Gazavât-I Emire'l-Mü'minin 'Ali, Der-Memleket-İ Sind Bâ Mukâtil	
Şâh'ın İmlâ Özellikleri	1
A) Ünlülerin Yazılışı.....	1
B) Ünsüzlerin Yazılışı	2
C) Tamlamalar	2
2. BÖLÜM	
Mukâtil Şâh'ın Dil Bilgisi Özellikleri	4
A) Sesbilgisi.....	4
1.Ünlüler.....	4
a) Eski Anadolu Türkçesi'nde Uzun Ünlü Meselesi..	4
b) Kapalı e (é) i>e, e>i Değişmeleri.....	5
c) o>u, ö>ü Değişmeleri.....	5
ç) Ünlü Uyumu.....	5
d) Yuvarlak Ünlülü Kelimeler.....	6
e) Yuvarlak Ünlülü Ekler.....	6
f) Düz Ünlülü Ekler.....	6
g) Ünlü Türemesi.....	7
h) Ünlü Düşmesi.....	7
ı) Ünlü Karşılaşmaları.....	7
2. Ünsüzler.....	8
a) Ünsüz Değişmeleri.....	8
b) Ünsüz Benzeşmeleri.....	9

c) Ünsüz Türemeleri.....	9
ç) Ünsüz Düşmesi.....	9
d) Benzer Hece Düşmesi.....	9
B) Şekilbilgisi.....	10
1. Çekim Ekleri.....	10
a) İsim Çekim Ekleri.....	10
i) Çokluk eki.....	10
ii) İyelik Ekleri.....	11
iii) Hal Ekleri.....	11
iv) Soru Eki.....	12
b) Fiil Çekim Ekleri.....	12
i) Şahıs Ekleri.....	12
ii) Zaman Ekleri.....	13
c) İmek Fiili.....	15
ç) Birleşik Zaman Çekimleri.....	16
d) Birleşik Fiiller.....	17
e) Yardımcı Fiillerle Yapılan Çekimler	17
f) Sıfat-Fiil Ekleri.....	17
g) Zarf-Fiil Ekleri.....	17
2. Yapım Ekleri.....	18
a) İsimden İsim Yapım Ekleri.....	18
b) İsimden Fiil Yapım Ekleri.....	18
c) Fiilden Fiil Yapım Ekleri.....	18
d) Fiilden İsim Yapım Ekleri.....	18
C) Mukâti'l-Şâh'ta Kelime Çeşitlerinin Kullanılışı.....	19
1. Sıfatlar.....	19
2. Zamirler.....	19
3. Zarflar.....	19
4. Edatlar.....	19
5. Bağlaçlar.....	20

3. BÖLÜM	
METİN.....	21
4. BÖLÜM	
İNDEKS.....	77
SONUÇ.....	174
BİBLİYOGRAFYA.....	176
ASIL METİN.....	177

KISALTMALAR LİSTESİ

A	Arapça
F	Farsça
Ank.	Ankara
İst.	İstanbul
Bkz.	bakınız
C	cilt
DTCF	Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
Mukâtil Şâh	Gazavât-ı emire'l-mü'minîn 'ali, der-memleket-i sind bâ mukâtil şah
s.	sayfa
Say.	Sayı
TDK	Türk Dil Kurumu
TKAE	Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü

GİRİŞ

GİRİŞ

Afyon Gedik Ahmet Paşa Kütüphânesi, 18190 numarada kayıtlı bir mecmuânın 207-218 varaklarında kayıtlı bulunan **Gazavât-ı Emire'l-Mü'minin 'Ali, der-Memleket-i Sind bâ Mukâtil Şah** adlı mesnevî, 214x140-180x110 mm ebatlarında olup harekeli nesihle yazılmıştır. Her sayfada 14 satır bulunmaktadır. Tarih olarak 20 cemaziyel ahir 866(1461) kaydı bulunmaktadır. Eser Hasan İbn-i İlyas-ı Kasi tarafından yazılmıştır.

Eser, Hz Ali'nin Sind ba ülkesinin padişahı Mukatil'e karşı olan gazasını konu almaktadır. Genel Cenknâmelerle bizim üzerinde çalıştığımız cenknâme işleniş açısından diğer cenknâmelerle büyük benzerlikler arz etmektedir.

Hz. Ali, Türk-İslâm tarihi içerisinde, diğer İslâm önderlerinden farklı ve özel bir yere sahiptir. Onun kahramanlıkları dilden dile anlatılarak, kimi zaman tarihî hakikatleri de aşarak destansı bir boyuta ulaşmıştır. Onun içindir ki, Hz. Ali ve onun etrafında gelişen hikâyeler, Türk edebiyatı içerisinde oldukça geniş bir yer tutar.

Hz. Ali etrafında oluşan kahramanlık hikâyeleri, Türkler'in İslâmiyet'i kabul ettiği dönemden itibaren kültür ve edebiyatımızdaki etkinliklerini hissettirmiş ve "Anadolu sahasında 13. yüzyıldan itibaren kendini göstermeye başlamıştır.

13. yüzyıldan itibaren Anadolu sahasında, tercüme, adapte veya telif olunan Hz. Ali cenknâmeleri, islamiyetten önce "Alp" tipi çevresinde teşekkül eden destanlar ile dinî unsurlar ile teçhiz edilmiş maddî kuvvetin arka plana atılıp maneviyatın ön plana çıkarıldığı "Velî" tipinden de bazı unsurları bünyesinde taşıyan "Gazi" tipi çevresinde teşekkül eden dinî destanlardır. Dinî kahramanlık destanları içinde değerlendirilmesi gereken Hz. Ali cenknâmeleri, dinî bir grubun destanı, Hz. Ali de dinî bir grubun lideri olmaktan çok, Anadolu Türk insanının cengaverlik eğilimlerini ön plana çıkararak, onlara mesaj veren ideal insan tipinin örneğini teşkil eder bir destan kahramanıdır. Cenknâmeler ise, ideal insan anlayışıyla davranış şekillerini Türk destan geleneğine bağlı olarak anlatan dinî kahramanlık konulu Türk destanıdır¹.

¹ Dr.İsmet Çetin, Türk Edebiyatında Hz.Ali Cenknâmeleri, Kültür Bakanlığı Yay. Ank. 1997

Türk edebiyatı dairesinde teşekkül eden dinî destanların kaynağı 8. yüzyılda İbn-i İshak'ın Siretü'n-Nebî adlı eserine bağlanmaktadır. Vasfî Mahir Kocatürk bu eser hakkındaki görüşlerini şu cümlelerle ifade etmek suretiyle onu manzum destan geleneğinin kaynağı olarak değerlendirir: "Peygamberin hayatına ait bu cinsten bütün söylentileri, fıkraları, menkıbeleri toplayarak, Sîretü'n-Nebî eserini tam destan halinde meydana getirdi" daha sonraki dönemlerde çeşitli kültür ve inançlarla beslenen Hz. Muhammet ve O'nun çevresinde bulunanlara dair anlatılan destan, hikâye ve efsaneler, Ahmet Yesevî'nin şiirlerine de kaynaklık etmiştir².

12. yüzyıldan 13. yüzyıla gelindiğinde dinî destanî eserler tercüme ve nakil yoluyla Türk diline mal olur.

Fikrî yapısı ne olursa olsun, Hz. Ali cenknamelerinin de içinde bulunduğu manzum dinî destanlar, bizim edebiyat geleneğimizde bazen ferdî, bazen da anonim eserler olarak değişik isimlere mal edilip başka isimler ile günümüze kadar gelmişlerdir.

Dinî destanî kahramanlık hikayelerinin edebiyatımızda başlangıç dönemini 13. yüzyıla bağlayan bir başka araştırmacı da Aldo Galotta'dır. Galotta gazavatnamelerin kaynağını verirken, dinî kahramanlık hikayelerinin 13. ve 14. yüzyılda ortaya çıktığını söylemektedir³.

Abdurrahman Güzel ve Mustafa Tatçı, konusunu islamî kıssalardan alan manzum hikayelerin 13.-14. yüzyıllarda kaleme alındıklarını söylemektedirler⁴.

Ahmet Yaşar Ocak, Kesik Baş Destanı'nın 13. yüzyıldan daha eski bir dönemde teşekkül etmiş olabileceğini söyleyerek, destanın 14. yüzyıldan itibaren kabul gördüğünü söylemektedir⁵.

Cahit Öztelli, Hikaye-i İslam-Yahudî, Hikaye-i Deve gibi dinî hikayelerin, 14. yüzyıl imla özelliklerini taşımasıyla birlikte en geç 15. yüzyılda yazıldıklarını söylemektedir⁶.

Agah Sırrı Levend, dinî kahramanlık hikayeleri içinde telakki ettiği Haver-Name'yi yazarı bilinmeyen eserler içinde değerlendirmiştir.

² Vasfî Mahir Kocatürk, Türk Edebiyatı Tarihi, Ank. 1970, s.96

³ Aldo Gotta, Gazavat-ı Hayreddin Paşa, (Çev. Salih Akdemir) TTK Belleten, C:XLV/2 Ekim 1981

⁴ Abdurrahman Güzel-Mustafa Tatçı, Hz. Ali ile İlgili Bir Manzum Hikaye: Destan-ı Ejderha ve Hz. Ali'ye atfedilen bir eser: Emsal-i Hz. Ali, Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, C:6, S:1, 1990, s.67-89

⁵ Ahmet Yaşar Ocak, Türk Folklorunda Kesikbaş, Ank. 1989, s.12-13

⁶ Cahit Öztelli, Anadolu Dinî Edebiyatında Geyik Destanı, T.F.A., C:7, S:146, Eylül 1961, s.2492-2494

Bütün bu yazılanlar göz önüne alındığında Anadolu sahasında cenknamelerin yazılış tarihleri olarak 13. yüzyıldan itibaren 14. ve 15. yüzyılları tespit etmek mümkündür. Zaten bizim çalıştığımız eserin yazılış tarihi de 15. yüzyıldır.

Hz. Ali çevresinde teşekkül eden cenknamelerin 13. yüzyıldan itibaren Anadolu sahasında tercüme, telif ve adapte yoluyla işlendiği bilinmektedir. 13. yüzyıldan itibaren Anadolu Türkünün hayat tarzı, dünya görüşü ve ideallerini besleyen İslamiyet, bu tür cengaverlik hikayelerinin yazılmasını ve benimsenmesini kolaylaştırmaktaydı.

Çoğu zaman dinî eserler külliyyatı içinde yer alan cenknameler, bazen gazavat-nâme külliyyatı içinde yer almaktadır. Her halükarda dinî eserler ile birlikte bulunan bu eserler, şekil yapıları ve hacimleri ne olursa olsun 13. yüzyıldan itibaren bizim edebiyatımızda işlenmiş ve Anadolu Türk Devletinin kuruluş dönemlerinden itibaren idealize örnek insan tipini topluma sunmuş olmasından dolayı da kabul görüp yaygınlaşmıştır⁷.

⁷ Dr. İsmet Çetin, Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknameleri, TC. Kültür Bakanlığı, Ank. 1997

1.BÖLÜM

D) GAZAVÂT-I EMİR'EL-MÜ'MİNİN 'ALİ, DER-MEMLEKET-İ SİND BÂ MUKÂTİL ŞÂH'IN İMLÂ ÖZELLİKLERİ

Mukatil Şâh adlı eserde imlâ özellikleri aşağıya çıkarılmıştır.

A) Ünlülerin Yazılışı:

1) “a” ünlüsünün yazılışı: Kelime başında üstünlü elifle () veya medli elifle () gösterilir.

ağlayu () 27, aydur () 34

anuñ () 18, anı () 83

Kelime içinde uzun hecelerde elifle () yazılır, kısa hecelerde ise yazılmaz üstün ile gösterilir. bunlaruñ () 271, var () 134, bundan () 107

Kelime sonlarında elifle () veya güzel he ile () yazılır.

aña () 7, saña () 2, baña () 32, anda ()

109

2) “e” ünlüsünün yazılışı: Genellikle a ünlüsünün yazılışı gibidir. Kelime başında üstünlü elif () veya medli elifle () yazılır.

El () 565, enbiyâ () 23,

Kelime içinde güzel he ve üstünle gösterilir.

ellerinden (), göresin ()

Kelime sonunda güzel he ve üstünle yazılır.

eline () 157, eliyile () 177

3.“ı,i” ünlülerinin yazılışı: Kelime başında elif, ye ve esreyle yazılır.

İki () 23, iklim () 128, ırmaklar () 249,

ışık () 179

İç seste y veya esre ile gösterilir.

Okır () 162, okıyanlar () 588

Kelime sonunda y ve esre ile gösterilir.

okıyanı () 589, anı () 13

4) “o,ö” ünlülerinin yazılışı: Kelime başında elif (), vav () ve ötre ile yazılır.

okır () 311, ola () 173, öpdi () 121

İç seste vav () veya ötre ile gösterilir.

göresin () 103, soruñuz () 145

5) “u,ü” ünlülerinin yazılışı: Bu ünlülerin yazılışı da o,ö ünlülerinin yazılışı gibidir.

Kelime başında elif(), vav () ve ötre ile yazılır.

üç () 37, üstinde() 207

İç seste vav () veya ötre ile gösterilir.

çün () 8, anuñ () 18

Kelime sonunda vav () ve ötre ile yazılır

kamu () 58, kapu () 557

B) Ünsüzlerin Yazılışı: Türkçede p,ç,g,ñ seslerini gösterecek herhangi bir işaretin Arap alfabesinde bulunmaması sebebiyle, Eski Anadolu Türkçesi'nin ilk devirlerinde bu sesler b (), c (), g () harfleriyle gösteriliyordu. Bu sesler özellikle 14. yüzyıldan itibaren p için (), c için (), g için (), ñ için () harfleri kullanılmaya başlanılmıştır.

Mukâtil Şâh'ta bu sesleri birbirinden ayıracak işaretler kullanılmamıştır. Biz ancak bu sesleri cümlelerin gelişinden çıkarabilmekteyiz.

Mukatil Şâh'ta t ve d sesleri birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir.

dutar () 12 / tutar () 201

Sat() ve sin() arasında belirli bir farklılık görülmemektedir. Bazen kalın sıradan kelimelerde de sin() yazılabilmektedir. Saña () 2

C) Tamlamalar

Tamlamaları köken bakımından dört bölüm halinde inceleyebiliriz. Birincisi Farsça tamlamalar. İkincisi Arapça tamlamalar üçüncüsü hem Arapça, hem de Farsça kuralları kullanılarak kurulan tamlamalar ve dördüncüsü ise Türkçe tamlamalardır.

Farsça tamlamalarda terkip i'si kullanılmaz, onun yerine esre kullanılarak bunun terkip olduğu ifade edilir. hay-ı huy () 441

Arapça tamlamalar asıllarına uygun olarak yazılırlar. İlahe'l-‘âlemîn () 195

Bazı tamlamalar ise hem Arapça, hem de Farsça kurallarıyla yapılırlar. gazavât-ı emire'l-mü'minîn () 1

Türkçe tamlamalar da ise ilgi hali eki belirtili isim tamlamalarında her zaman kullanılmaz. Allah adı() 2. Bu gibi tamlamalardan başka diğer tamlamalar günümüz tamlamalarıyla aynıdır. kal'a kapısı()142, ma'niniñ kadri () 7

2. BÖLÜM

I. MUKÂTİL ŞÂH'IN DİLBİLGİSİ ÖZELLİKLERİ

Eski Anadolu Türkçesi eserleri olan Süheyl ü Nevbahar, Dede Korkut Kitabı, Tezkiretü'l Evliyâ Tercümesi ve Marzubannâme Tercümesi gibi eserler üzerinde yapılan çalışmalar ele alınan eserlerin dili üzerine gramer denemeleridir. Nihayet Prof.Dr. F.Kadrî Timurtaş tarafından sadece bir metne bağlı kalınmadan devrin eserlerinden bir bölümüne dayanılarak derli toplu bir Eski Anadolu Türkçesi Grameri yapılmıştır. Bu çalışmalar neticesinde hemen hemen Eski Anadolu Türkçesi'nin dilbilgisi özellikleri ortaya çıkmış durumdadır. Bu sebeple son yıllarda yapılan gramer çalışmalarında sadece eserin dil özelliklerin önemli olanları üzerinde durulmaktadır.

Biz de yapmış olduğumuz çalışmada aynı yolu takip ederek önemli olan hususlar üzerinde durduk.

Eski Anadolu Türkçesi eserlerinin pek çoğunda görülen Azerice özellikleri Mukâtil Şâh'ta da görmekteyiz. Azerice daha 15. yüzyılın başlarında tam manasıyla teşekkül ederek bir şive hüviyetini kazanmıştır. Oğuz Türkçesi üzerinde artan bir belirginleşmeyle şive olma temayülü içerisinde. Bu sebeple metnimizde görülen ve daha sonraki yıllarda Azerice özellikler olarak karşımıza çıkan belli başlı kurallar şunlardır:

1. Birinci teklik şahıs ekinin –am/ -em olması sürem 563, sürerem 289
2. İç seste $q > h$ değişmesi aqşam>aşam

Bu özellikler 15. yüzyıl eserlerinin hemen hepsinde görülen belli başlı özelliklerdir.

A) Ses Bilgisi

1) Ünlüler

a) Eski Anadolu Türkçesi'nde uzun ünlü meselesi

Çok uzun zamandan beri süregelen Türkçede uzun ünlü bulunup bulunmadığı tartışmaları bugün karşımıza çeşitli görüşler çıkarmıştır. Bunlardan ilki, L.Ligeti, M.Rasonen, G. Jarring, Y.D. Polivanov ve N. Poppe gibi yabancı türkologların savunduğu, en eski Türkçe köklerde aslı uzunlukların bulunduğu görüşüdür. İkincisi

ise W.Radloff ve R.Gronbech'in temsil ettiği, Türkçede aslı uzun ünlü bulunmadığı, var olan uzun ünlülerin ise arızî olduğu görüşüdür.

Bu ilk görüşü Zeynep Korkmaz¹ ve Talât Tekin² de savunmaktadır. Prof.Dr. Faruk Kadri Timurtaş ise bazı lehçelerimizde uzun ünlü bulunduğunu kabul etmekle beraber Eski Anadolu Türkçesi'nde uzun ünlü bulunmadığını savunmaktadır.³

b) e (é), i/ e, e/i değişimleri: Türkçede “e” sesinin durumu bir tartışma konusudur. Bazı araştırmacılara göre bu ses en eski dönemlerden beri Türkçe'nin aslı sesidir. (bkz. Mecmuâtü'n-Nezâir s.262) Bazı türkologlara göre ise i/ e şeklinde bir ses değişmesi sonucunda ortaya çıkmış bir sestir. (bkz.Marzubânnâme s.105)

Bu etimolojik tartışmaların yanında bir de bu sesin metinlerde tespiti meselesi vardır. Eski metinlerde bu sesi gösterecek belirli bir işaret yoktur. Bazı araştırmacılar bir takım kelimeleri “i” ile yazdıkları halde “é” ile okumaktadırlar. il, ir-, it-/ él, ér-, ét- vs. (bkz. Mecmuâtü'n-Nezâir). Mukâtil Şâh'ta kapalı e'yi gösterecek herhangi bir işaret bulunmadığı için metin deki yazılışa sadık kalarak bu kelimeleri “i” ile ya da üstün olduğu yerlerde “e” ile okuduk.

Metinde hem “i” ile hem de “e” ile yazılan kelimeler şunlardır: di-/de-, il/ el, ir-/er-, it-/et-, işit-/ eşit-, yidi/ yedi, yir/yer

c) o/u ve ö/ü değişimleri: Arap harfli Osmanlı yazısında yuvarlak ünlünün ve ünlüleri gösterecek işaretlerin bulunmaması sebebiyle bu değişiklikleri tespit etmek imkansızdır. Bunun için yuvarlak ünlülü kelimelerin okunuşunda Eski Türkçedeki şekillere ve Anadolu ağızlarındaki temayüllere uyulmuştur.

ç) Ünlü uyumu:

ı)- İncelik-kalınlık bakımından ünlü uyumu: Türkçenin her döneminde kalınlık incelik uyumu tamdır. Yalnız –ken eki uyuma girmez şâhimuz iken 239

u)-Düzlük-yuvarlaklık bakımından ünlü uyumu: Türkçede düzlük yuvarlaklık bakımından ünlü uyumu sağlam temellere dayanmadığı bilinmektedir. Bunun yanı sıra Eski Türkçe'yle Türkiye Türkçesi'nde bu uyuma temayülün daha fazla olduğu, Eski Anadolu Türkçesi'nde ise yuvarlaklaşmanın bir hayli arttığı ve bu durumun Eski Anadolu Türkçesi'nin en önemli fonetik özelliği olduğu görülmektedir.

1. Zeynep Korkmaz, Eski Anadolu Türkçesi'nde Aslı (vokal) Uzunlukları, Ankara Üniversitesi, DTCF Dergisi, C. XXVI, S. 3-4, Temmuz, Ağustos 1968, say. 49

2. Doç.Dr. Talât Tekin, Ana Türkçede Aslı Uzun Ünlüler, Hacettepe Üniv. Yay. Ank. 1975

3. Prof.Dr. Faruk Kadri Timurtaş, Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl, Gramer-Metin-Sözlük, İst. Üniv. Edebiyat Fakültesi Yay., İst. 1977, s. 46

Yuvarlaklaşmaların bir kısmı ünsüz düşmeleriyle meydana gelmiş, bir kısmı dudak ünsüzlerinin etkisiyle oluşmuş ve bir kısmının ise yuvarlaklaşma sebebi tespit edilememiştir.

d) Yuvarlak ünlülü kelimeler: çamusı: hepsi 244, çapısına: kapı 519, kendü: kendi 530,

e) Yuvarlak ünlülü ekler:

ı) İyelik ekleri: -m(-um/-üm) hâcet-üm 176, el-üm-den 271

-ñ(-uñ/-üñ) kul-uñ 563, rahmet-üñ-le 584

ıı) İlgi eki: -uñ / -üñ, ‘âlem-üñ 24, cihân-uñ 23

-nuñ/ -nüñ bu-nuñ 27, ‘Ali-nüñ 344

ııı) Şahıs ekleri: -/ -sün baç- 364, gel-sün 403

-alum/ -elüm kıl-alum 495, gid-elüm 496

-r(-uñ/-üñ) ur-uñ 514, getir-üñ 297

ıv) Zaman ekleri: -ur/-ür(geniş zaman) çalın-ur 299, söyleş-ür 322

-du/ -dü (görülen geçmiş zaman) ısmarla-du-m 122

v) Bildirme eki: -dur/-dür düşmânı-dur 133, kim-dür 157

vı) Zarf-fiil ekleri: -up/ -üp aşır-up 429, işid-üp 442

-uban/ -üben dolan-uban 78, id-üben 136

vıı) Sıfat-fiil ekleri: -duç/-dük sal-duç-ıncâ 448, di-düg-i 508

vııı) İsimden isim yapım ekleri: -lu/-lü at-lu 577, din-lü-ler 580

-luç/-lük bol-luç 125, yapu-luç 220

ıx) Fiilden fiil yapım ekleri: -dur/-dür yan-dur-dılar 414, bil-dür 32

-ur/-ür sav-ur-ur 295, bit-ür-miş 324

-uş/-üş ur-uş-mâ 404, er-üş-ir 205

-un/-ün ur-un-mış 269, sür-ün-eler 288

x) Fiilden isim yapım ekleri: -u/-ü tol-u 123

f) Düz Ünlülü Ekler:

ı) İyelik ekleri: -ı/-i, -sı/-si ad-ı 331, kal’a-sı 55

ıı) Belirtme eki: -ı/-i söz-i 89, sarây-ı 219

-yı/-yi ‘Ali-yi 229

ııı) Ayrılma eki: -dan/-den yukarısın-dan 245, pencereler-den 249

ıv) Soru eki: -mı/-mi olam mı 270, öldüre mi 342

v) Şahıs ekleri: -sın/-sin sata-sın 392, zârılık ider-sin 32

vı) Zaman ve kip ekleri: -dı/-di (görülen geçmiş zaman) ur-dı 33, dök-di 48

-mış/-miş (öğrenilen geçmiş zaman) bul-mış 143

-ısar/-iser (gelecek zaman) ol-ısar 493, getir-iser 458

-ğıl/-gil (emir 2.teklik kişi) unıtma-ğıl 87

-san/-sen (şart) muhabber-sen 96

-sın/-sin (bildirme) sen-sin 186

vıı) İsimden isim yapım ekleri: -lık/-lik ma'mur-lık-a 128

-cı/-ci kapu-cı-laruñ 216

vııı) İsimden fiil yapım ekleri: -a/ -e dire-k-süz 11

-la/ -le göz-le-r 14

ıx) Fiilden fiil yapım ekleri: -l (-ıl/-il) yap-ıl-mış 223

-n(-ın/-in) çal-ın-ur 300

-ŝ(-ış/-iş) ur-ış-maya 101

x) Fiilden isim yapma ekleri: -ı/-i yar-ı-sın 336

g) Ünlü Türemesi:

Metinde Türkçe kelimelerde ünlü türemesi yoktur. Farsça terkiplerin bazılarında, iç seste ünlü türemesi vardır. pād-şâh>pâdişâh

h) Ünlü Düşmesi:

ı) Kelime içinde ünlü düşmesi: Metnimizde kelime başında ünlü düşmesi yoktur. İç sesteki dar ünlü kelime ek aldığıında düşer. ayıt->aydur 340, gönül>gönlüñüzden 297, oğul> oğlan 42

ıı) Kelime sonunda ünlü düşmesi: Metnimizde kelime sonunda ses düşmesi örneği yoktur.

ııı) Eklerde ünlü düşmesi: Ünlü düşmesi olayına genellikle i- fiilinden türemiŝ eklerde rastlamaktayız. söyler-sen 238, avn eder-sen 274, cenk ider-ken 566, öğürür-di 332

ıııı) Ünlü Karşılaşmaları: Ünlü biten bir kelime ünlü ile başlayan bir ek aldığıında, veya ünlü ile başlayan bir kelimeyle birleŝtiğinde ünlü karŝılaŝması olayı olur. Bu durumda kelime ve eklerde bulunan ünlülerden biri düşer ve birleŝmeler meydana gelerek kalıplaşmış kelimeler ortaya çıkar. Bazı durumlarda karŝılaŝan ünlüler araya bir “y” ünsüzü alırlar. Böylece ünlülerden ikisi de korunmuŝ olur. Bazı hallerde ise araya “y” ünsüzü girdiği halde ünlülerden birisi düşer.

ı)- **Ünlü düşmesi olan örnekler:** kendü+özi> kendüzin 416, ne it->nitdiler 508, ne+eyle->neylemek 91

ıı)- **Ünsüz türemesi olan örnekler:** di-y-ü 149, di-y-e 464, ‘Ali-y-e 468, bitevi-y-e 167

2) Ünsüzler

a) Ünsüz Değişmeleri:

ı)- **ķ>h değişmesi:**

Eski Anadolu Türkçesi’nde görülen fakat düzenli olmayan bir değişmedir. Metinde aynı kelimenin iki şekline de rastlamak mümkündür. Ender görülen ķ>h değişmeleri şunlardır: akşam>aşam 402, daķı>daıı 15, yoķsul>yoıhsullarına 15

ıı)- **ğ ve g seslerinin gelişmesi:** ğ ve g seslerinin durumu bize lehçe tasniflerinde ve gelişme safhalarının tespitinde büyük yararlar sağlamaktadır. Bu seslerin durumu üç grupta ele alınabilir.

a). Birden fazla heceli kelimelerin sonundaki g ve g sesleri Eski Anadolu Türkçesi döneminde düşerler. ķamağ>ķamu 58, ķapığ>ķapu-yı 196,

b). Yapım eklerinin ve kelime bünyesindeki hecelerin başında bulunan g ve g sesleri Eski Anadolu Türkçesi’nden daha önceki dönemlerde düşmeye başlamıştır. Eski Anadolu Türkçesi dönemine gelindiğinde bu seslerin tamamen düştüğü görülür. Kergek> gerek 83

c). Çekim eklerinin başında bulunan g ve g sesleri düşer. Eski Türkçe –ģa/-ge yönelme eki –a/-e, –ģan/-gen sıfat-fiil eki –an/-en ve –ģuķı/-ģuķı sıfat-fiil eki –ucı/-üci şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

ııı)- **b->v- değişmesi:** Eski Türkçe’nin kelime başı b’leri v olmuşlardır. Bar>var 120, bar->var-dılar 140

ıııı)- **-b-> -v-, -b>-v değişmeleri:** Eski Türkçe’nin bazı kelime içi ve kelime sonu b’leri v’ye dönüşmüşlerdir. sebin->sevin-e 110

v)- **t->d- değişmesi:** Eski Türkçede kelime başında d sesi yoktur. Kelime başı t>d değişmesi daha sonraki dönemlerde başlamış ve gelişerek devam etmiştir. Ancak bütün devirlerde bu değişiklik ile ilgili bir istikrar görülmemektedir. Metnimizde hem d’li hem de t’li şekilleri bir arada görmekteyiz. di-/ti-, dut-/tut-, dur-/tur-

b) Ünsüz Benzeşmeleri:

ı) İmlâsı kalıplaşmış ekler: bulunma eki –da/-de, ayrılma eki –dan/den, görülen geçmiş zaman eki –dı/-di, -du/-dü, sıfat-fiil eki –duğ/-dük, bildirme eki –dur/-dür ve ettirgenlik eki –dur/-dür tonsuz ünsüzle biten bir kök veya gövdenin üzerine geldikleri zamanda aynı şekilde yazılırlar.

ıı) Kelime içinde tonlulaşma: Türkçede iki ünlü arasında kalan p,ç,t,k,k sesleri tonlularak b,c,d,g,ğ seslerine dönüşürler. Erlik>erligü 561, ol-dur 11, oturup>oturuban 68

ııı)- Kelime sonunda tonlulaşma: Türkçede kelime sonunda tonsuz ses bulunmaz.

c) Ünsüz Türemeleri:

ıııı)- Yardımcı ses “y” ve “n” türemeleri: Türkçede ünlü ile biten bir kelime ünlü ile başlayan bir ek aldığıında araya koruyucu “y” ünsüzü girer. Bu olayın metnimizde pek çok olayı vardır. Eyle-y-eyim 91, söyle-y-eyim 91

Üçüncü şahıs iyelik eki –ı/-i ve –sı/-si eklerinden sonra hal ekleri geldiğinde araya “n” ünsüzü girer aynı olay “bu” işaret zamirine hal ekleri getirilirken de meydana gelmektedir.

eli-n-e 354, yanı-n-da 357

ç) Ünsüz Düşmesi:

ııııı)- Hece sonunda “l” düşmesi: oltur->otur- 355

ıııııı)- Yabancı kelimelerde görülen ünsüz düşmeleri: hağğ> hağ 418

ııııııı)- “y” sesinin durumu: Bazı kelimelerin Eski Türkçeden beri ön seste y’li ve y’siz

şekilleri birlikte bulunmaktadır. Bu durmda bir y düşmesi mi, yoksa bir y protezi mi olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Ağaç 10 <yığaç DLT 150, ağladı 29< yığla-DLT 150

d) Benzer Hece Düşmesi:

Benzer hece düşmesi olayı tur- yardımcı fiilinden gelen “durur” biçiminin eklenmesi sırasında meydana gelmektedir. Durur şekli de metnimizde kullanılmaktadır. şâhâbiler durur 95, muhkem durur 132

Ekleşmiş biçim olan –dur/-dür’lü örnekler de metnimizde mevcuttur. adı-dur 63, bidâdı-dur 63, kim-dür 157

B) Şekil Bilgisi

Şekil bilgisi unsurları çekim ve yapım ekleri olarak iki ana başlık altında incelenmiş ve şahıs zamirlerinin durumları da ayrıca ele alınmıştır.

1) Çekim Ekleri

Çekim ekleri, eklendikleri kök ve ya gövdelerin anlamlarını değiştirmeyen fakat onların anlamlarını işler hale getiren ve diğer kelimelerle anlam ilişkilerini sağlayan gramer unsurlarıdır.

Çekim ekleri önce “isim çekim ekleri” ve “fiil çekim ekleri” olmak üzere ikiye ayrılmış ve daha sonra da “isim çekim ekleri” kendi içinde:

- a) Çokluk eki
- b) İyelik ekleri
- c) Hal ekleri
- ç) Soru eki (isimlerden sonra gelen) olmak üzere dört kısma; “fiil çekim ekleri” de:

- a) Şahıs ekleri
- b) Zaman ekleri
- c) i- fiili
- ç) Birleşik zaman çekimleri
- d) Birleşik fiiller
- e) Yardımcı fiillerle yapılan çekimler
- f) Sıfat-fiiller
- g) Zarf-fiiller olmak üzere sekiz kısma ayrılmışlardır.

a) İsim Çekim Ekleri

ı). Çokluk eki: -lar/ -ler

Çokluk ekinin metnimizdeki kullanımı Türkçe'nin diğer devirlerindeki gibidir. Eklendiği kelimeyle uyuma girer.

Evliyâ-lar 23, şan-lar-ı 48, şâh-lar-ımuñ 63, yir-ler-de 66, ev-ler 66

Çokluk ekinin “bu” işaret zamirine getirilişi iki şekilde olmaktadır. Ya ek doğrudan zamir üzerine gelir, bu-lar-uñ 228, ya da araya yardımcı ünsüzünü alır bunlar 229

ıı) İyelik ekleri:

Metnimizde iyelik ekleri Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini taşır. Birinci teklik iyelik eki –m’dir. Bu ek ünsüzle biten bir kelimedenden sonra daima yuvarlak ünlüyle gelir –um/ -üm. Aynı durum ikinci teklik iyelik eki –ñ için de geçerlidir. Ünlüyle biten bir kelimedenden sonra ikinci teklik iyelik eki –un/ -ün şeklindedir. Birinci çokluk iyelik eki –muz/ -müz’dür. Fakat ünlüyle biten kelimelerden sonra –umuz/ -ümüz şeklinde olur. İkinci çokluk iyelik eki –ñuz/ -ñüz ünsüzle biten bir kelimedenden sonra –uñuz/ -üñüzdür. Üçüncü teklik iyelik eki ünlüyle biten bir kelimedenden sonra –sı/ -si, ünsüzle biten bir kelimedenden sonra ise –ı/ -i’dir. Üçüncü çoklu iyelik eki ise –ları/ -leri şeklindedir.

1.t. –m/-um/-üm kılıc-um 187, cân-um-ı 274, yükler-üm 287, yük-üm 289

2.t. –ñ/-uñ/-üñ taht-uñ 314, düşmân-uñ 335, getürdüg-üñ 348, himmet-üñ-den 87

3.t. –ı/-i, -sı/-si iş-i 167, kapu-sı 168, biri-si 183 , perde-si 233

1.ç. –muz/-müz, -umuz/-ümüz pehlivân-umuz 398, cân-umuz 75, güc-ümüz 43, el-ümüz 43

2.ç. –ñuz/ -ñüz, –uñuz/ -üñüz himmet-üñüz 117, göñl-üñüz 297

3.ç. –ları/-leri baş-ları-nı 424, üst-leri-ne 490

m) Hal ekleri:

1) Belirtme eki: –ı/-i, -n, -nı/ -ni Bunların –ı/-i şekli ismin yalın hali üzerine gelirken, isim ünsüzle bitiyorsa direkt olarak gelir. Ünlüyle biten kelimelerden sonra araya y yardımcı ünsüzü, üçüncü teklik iyelik eklerinden sonra ise araya n yardımcı ünsüzü girer.

iş-i 496, ‘Ali’-yi 53, oğı-nı 59, cevâb-n 89

2) Yönelme eki: –a/-e İnce sıradan ünlülü kelimelere –e, kalın sıradan ünlülü kelimelere –a şeklinde gelir. Ünlüyle biten kelimelerden sonra araya “y” yardımcı ünsüzü girer. Üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra ise “n” yardımcı ünsüzü kullanılır.

şâh-a 141, kapu-y-a 188, cânı-n-a 515

3) Bulunma eki: –da/-de Bulunma hali eki henüz ünsüz uyumuna girmemiştir. İsimlere daima –da/-de şeklinde gelmektedir. Üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra araya sürekli “n” yardımcı ünsüzü girer.

çal’a-da 521, hizmetüñüz-de 563, yüzi-n-de 14, divârı-n-da 67

4) Ayrılma eki: -dan/-den Ayrılma eki de henüz ünsüz uyumuna uymamıştır. İsimlere her zaman –dan/-den şeklinde gelmektedir. Ayrılma ekinde üçünü şahıs iyelik eklerinden sonra araya “n” yardımcı ünsüzü girer.

ğazab-dan 78, himmetüñ-den 87, k r ksu-n-dan 228,  sti-n-den 228

5) İlgi eki: -uñ/- ñ, -nuñ/-nüñ, -um/- m İlgi eki ünsüzle biten bir kelimedden sonra -uñ/- ñ şeklinde, ünsüzle biten bir kelimedden sonra ise -nuñ/-nüñ şeklinde kullanılmaktadır. Birinci şahıs zamirlerinden sonra ise ek - m şeklindedir.

p di ah-uñ 234, mu atil’- ñ 275, a-nur 229, ‘Ali-nüñ 343, ben- m 432, biz- m 143

6) Vasıta eki: -n

Vasıta eki –n metnimizde yoktur. Onun yerine –la / -le ve ıla/ ile ekleri kullanılmaktadır. anuñ-la 152, at-ıla 148, benüm-le 173,  asd-ile 156

7) Eşitlik eki: -ca/-ce, - a/ - e

ni-ce 296, bun-ca 361

8) Y n gösterme eki: -ra/-re, -aru/ -er 

 z-re 314, bu-ra-nuñ 494, o-ra-dan 178

iv) Soru eki: -mı/-mi ol-mı-dur 341, gerçek-mi 356

b) Fiil  ekim Ekleri

ı) Şahıs ekleri:

Eski Anadolu Türkçesi’ndeki şahıs ekleri esas olarak iki kısıma ayrılmaktadır.

a) Zamir kökenli şahıs ekleri

b) İyelik kökenli şahıs ekleri, ayrıca; c) Emir ve istek kiplerinin bazı şahıslara göre özel ekleri bulunmaktadır. Metnimizdeki şahıs ekleri Şunlardır:

a) Zamir kökenli şahıs ekleri:

1.t. –am/-em varmıŐ-am 361, bazâr etmiş-em 361

2.t. –sın/-sin vara-sın 103, göre-sin 103

3.t. –

1. . –uz/- z bilmez-öz 142

2. . –sız/-siz metnimizde  rneği bulunmamaktadır.

3. . –lar/ -ler k lmaya-lar 102, işitti-ler 111

b) İyelik kökenli şahıs ekleri:

1.t. –m geldi-m 292, aydı-m 90

2.t. –ñ vardı-ñ 359, geldi-ñ 522

3.t -

1.ç. -k/ -k ısmarladı-k 119, oldu-k 50

2.ç. -ñuz/ -ñüz konuğ oldu-ñuz 296, hoş geldi-ñüz 296

3.ç. -lar/ -ler söyledi-ler 301, kurdı-lar 302

c) **Emir çekiminde kullanılan farklı şahıs ekleri:**

1.t. -ayım/-eyim, -ayın/-eyin sor-ayım 356, gör-eyim 356

2.t. -ğıl/ -gil veya eksiz degmegil 401, hazır ol-ğıl 418, dile 581

3.t. -/sün unıtma- 588, mansûr it-sün 122

1.ç. -alum/ -elüm var-alum 164, vir-elüm 164

2.ç. -iñuz/ -iñüz şefaât kıl-iñuz 34, bil-iñüz 34

3.ç. -lar/ -sünler metinde örneği yoktur.

ii) **Zaman Ekleri**

a) **Haber Kipleri:**

1)- **Geniş zaman:** -r, -ar/-er, -ır/-ir/-ur/-ür

1.t.k. kórğ-ar-am 374, azm id-er-em 286

2.t.k. zârılık id-er-sin 32

3.t.k. tap-ar 39, id-er aqın 39

1.ç.k. metinde örneği yok

2.ç.k. metinde örneği yok

3.ç.k. arz ed-erler 212, kıl-ırlar 329

Olumsuz: -ma/-me, -maz/ -mez

1.t.k. bil-mezem 288, 292

2.t.k. metinde örneği yok

3.t.k. pâyidâr ol-maz 518, yi-mez 18

1.ç.k. metinde örneği yok

2.ç.k. metinde örneği yok

3.ç.k. metinde örneği yok

Sorusu: mı/ mi, metinde örneği yok

Olumsuz Sorusu: metinde örneği yok

2)- **Görülen geçmiş zaman:** -dı/-di/-du/-dü

1.t.k. ay-dım 90, gel-dim 292

2.t.k. var-dıñ 359, gel-diñ 522

3.t.k. al-dı 194, gel-di 216

1..k. ısmarla-dı 119, ol-du 50,

2..k. metinde rneği yok

3..k. var-dılar 140, di-diler 141

Olumsuz fiillerden olumsuz fiiller yapan –ma/-me ekleriyle yapılır.

3) ğrenilen gemiŖ zaman:

1.t.k. var-mıŖam 343, bazâr et-miŖem 361

2.t.k. metinde rneği yok

3.t.k. unit-mıŖ 70, gel-miŖ 142

1..k. metinde rneği yok

2..k. metinde rneği yok

3..k. bağla-mıŖlar 197, gey-miŖler 179

Metnimizde 3. teklik Ŗahıs ekimi olarak –up/-p zarf-fiil ekinden geliŖen ve bugün Azerbaycan Trkesi’nde kullanılan –ıp/-ip öğrenilen gemiŖ zaman eki metnimizde bir örnekte gemektedir. viribidi(vermiŖti) 479, 480

Olumsuz fiillerden olumsuz fiiller yapan –ma/-me ekleriyle yapılır.

4)- Gelecek zaman: -ısar/-iser

Gelecek zaman ekinin sadece üçüncü teklik Ŗahıs ekimi vardır. Bundan baŖka bir Ŗekil metnimizde kullanılmamıŖtır.

getür-iser 458, olısar 493

Olumsuz fiillerden olumsuz fiiller yapan –ma/-me ekleriyle yapılır.

5)-Ŗimdiki zaman: Eski Anadolu Trkesi’nde özel bir Ŗimdiki zaman ekimi henüz teŖekkl etmemiŖtir. Sadece bir örnekte –yurlar Ŗekli karŖımıza ıkmıŖtır. a-yurlar 109, Metnimizde Ŗimdiki zaman kavramı genellikle geniŖ zaman ekiyle karŖılanmıŖtır.

b) Dilek Kipleri:

1)- İstek kipi: -a/-e

1.t.k. ya-a-m 172, ahr id-e-m 187

2.t.k. Ŗan-a-sın 221, gir-e-sin 234

3.t.k. bil-e 374, ol-a 410

1..k. metinde rneği yok

2..k. metinde rneği yok

3..k buluŖ-alar 404, gideler 484

Olumsuz fiillerden olumsuz fiiller yapan –ma/-me ekleriyle yapılır.

2)- Dilek-şart kipi: -sa/ -se

- 1.t.k. öp-se-m 355
- 2.t.k. metinde örneği yok
- 3.t.k. metinde örneği yok
- 1.ç.k. metinde örneği yok
- 2.ç.k. metinde örneği yok
- 3.ç.k. metinde örneği yok

Olumsuz fiillerden olumsuz fiiller yapan –ma/-me ekleriyle yapılır.

3)- Emir kipi:

- 1.t.k. –ayım/-eyim ayd-ayım 285, getir-eyim 356
- 2.t.k. –ğıl/-gil hazır ol-ğıl 417, ver-gil 473
- 3.t.k. –/sün toprak ol- 9, mansûr it-sün 122
- 1.ç.k. –alım/ -elim hâsıl id-elim 496
- 2.ç.k. –iñüz/-iñüz bil-iñüz 34, şefaât kııl-iñüz 34
- 3.ç.k. –lar/ -sünler metinde örneği yok

Olumsuz fiillerden olumsuz fiiller yapan –ma/-me ekleriyle yapılır.

4)- Gereklilik kipi: Metnimizde Gereklilik şekli genellikle –mağ gerek/-mek gerek şeklindedir.

nit-mek gerek 83, nice itmek gerek 83, var-mağ gerek 165

c) İ- Fiili: i- fiilinin bildirme, hikâye, rivayet ve şart olmak üzere dört kipinden de metnimizde örnekler vardır.

1. Bildirme:

1.t.k. –am/-em : Bugün bu ek Türkiye Türkçesi'nde –ım/-im/-um/-üm şeklindedir. Azerbaycan Türkçesi'nde ise –am/-em şeklindedir. ayru-y-am 317

2.t.k. –sın/-sin, sen-sin 52

3.t.k. –dur/-dür ve durur şekilleri bir arada kullanılmıştır. var-dur 52, gözcü-dür 58, bu durur 70

2. Hikâye:

Metinde idi şeklinde kullanılmaktadır.

1.t.k. gider idim 287

2.t.k. metinde örneği yok

3.t.k. baş idi 328, var idi 330

1.ç.k. metinde örneği yok

2.ç.k. metinde örneği yok

3.ç.k. metinde örneği yok

3. Rivâyet:

Metnimizde sadece üçüncü teklik şahsa ait bir örnek vardır. Diğer şahıslarla ilgili örneklere rastlanılmamıştır.

-imiş var imiş 397

4. Şart: -sa/-se

1.t.k. bulur-sa-m 411

2.t.k. alır-san 175

3.t.k. olmaz-sa 438

1.ç.k. metinde örneği yok

2.ç.k. metinde örneği yok

3.ç.k. metinde örneği yok

iv) Birleşik Zaman Çekimleri

Birleşik çekimler bugün de olduğu gibi i- fiiliyle yapılmaktadır. Ancak i- fiili günümüzde olduğu gibi kalıplaşmamıştır.

Metnimizde bulunan yardımcı fiillerle yapılmış çekimlerde sürerlik, yeterlik ve tezlik çekimleri ayrı ayrı ele alınmıştır.

1. Hikâye grubu:

a)- Geniş Zamanın Hikâyesi yi-r idi 53, di-r idi 53

b)- Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi dur-mış-lar idi 226

c)- Gelecek Zamanın Hikâyesi: metinde örneği yok

ç) İstek Kipinin Hikayesi: metinde örneği yok

d)- Dilek Kipinin Hikayesi: metinde örneği yok

2. Şart grubu:

a)- Geniş Zamanın Şartı: al-ırsan 175, kı-l-ursa 175

Diğer zamanlardaki çekimler metnimizde yoktur.

3. Kuvvetlendirme ve ihtimal grubu: gel-miş durur 347

4. Zarf-fiil grubu: söyleş-ür iken 322, söyle-r iken 346, otır-mış iken

116

d) Birleşik Fiiller

Sürerlik, yeterlik ve tezlik fiilleri asıl fiil üzerine -ı/-i, -a/-e zarf-fiil ekleri getirilerek yapılmaktadır.

1. **Sürerlik:** vire dur-ur 17
2. **Yeterlik:** turamaz 445
3. **Tezlik:** viribirse 226

e) Yardımcı fiillerle yapılan çekimler

eyle- : emr eyledi 539, şerh eyleye 20, su'âl eyledi 31
it- : tul itdi 47, yohsul itdi 47, nitmek gerek 83, nice itmek gerek 83
kıl- : tecessüs kıl 104, kılursa talep 175, kılmış nazâr 255
Ol- : oldu revân 256, yevm olur 294, konuğ olduñuz 296
Tut- : bişkir tutup 304, karşı tutdı 387, kalem tutar 583
Vir- : cân vir-üp 6, din ü imân vireni 71, virdi cevâbın 89

f) Sıfat-Fiil Ekleri

Sıfat-fiiller, fiillerin sıfat şekilleridir. İsimler gibi çekimlenebilirler. Sıfat-fiiller ifade ettikleri zamana göre geniş zaman sıfat-fiili, geçmiş zaman sıfat-fiili, öğrenilen geçmiş zaman sıfat fiili gibi adlar alırlar.

1. **Geniş zaman sıfat-fiil ekleri:** -an/-en yarad-an 175, gör-en 183
2. **Geçmiş zaman sıfat-fiil ekleri:** -duğ/-dük di-dük-leri 348, şal-duğınca 448
3. **Öğrenilen geçmiş zaman sıfat-fiili:** -mış/-miş açıl-mış 250

g) Zarf-Fiil Ekleri

Zarf-fiiller, fiillerin zarf şekilleridir. Hal zarf-fiil ekleri, zaman zarf fiil ekleri ve bağlama zarf-fiil ekleri olmak üzere üç grupta incelenebilirler.

1. **Hal Zarf-Fiil Ekleri:** -u/ -ü diyü 531
2. **Zaman Zarf-Fiil Ekleri :** -duğınca/-dügince, şal-duğınca 448
-ınca/ince ol-ınca 516, işid-ince 144
3. **Bağlama Zarf-Fiil Ekleri:** -up/-üp, koy-up 161, lutf id-üp 163
-uban/-üben batuban 280, şun-uban 306
-ubanın/-übenin mahkûm ol-ubanın durur 266

2. Yapım Ekleri

Köklerden gövdeler türeten eklerle yapım ekleri denir. Türkçede isme getirilen ekler ve fiile getirilen ekler olmak üzere iki çeşit ek vardır. Bu sebeple ekler isme getirilmek suretiyle isimlerden isimler ve fiiller türetebilmektedir. Aynı şekilde fiillere getirilen eklerle de fiillerden fiiller ve isimler türetebilir. Onun için Türkçede yapım eklerini dört grup halinde incelemek gerekir.

1. İsimden isim yapım ekleri
2. İsimden fiil yapım ekleri
3. Fiilden fiil yapım ekleri
4. Fiilden isim yapım ekleri

a) İsimden İsim Yapım Ekleri:

- i) -lık/-lik şâz-lık 316, ip-lik 373
-lîğ/-lig yar-lîğ-a-ğıl 584, yağ-lîğ-ın 80
- ii) -cı/-ci yarı-cı 186, yular-cı-lık 209
- iii) -lı/-li/-lu/-lü at-lı 279, at-lu 577, din-lü-ler 580
- iv) suz/-süz direk-süz 1

b) İsimden Fiil Yapım Ekleri

- i) -a/-e dil-e 581
- ii) -la/-le bağış-la-ya 586, din-le-yeni 589

c) Fiilden Fiil Yapım Ekleri

- i) -ıl/-il duy-ıl-sa 60, at-ıl-a 60
- ii) -d ay-d-ur 81
- iii) -ın/-in sığ-ın-uram 185, çal-ın-urdu 300
- iv) -ş/-ış/-iş/-uş/-üş ur-ış-maya 101, er-üş-ir 205
- v) -dur/-dür dol-dur-up 306, yan-dur-dılar 414

ç) Fiilden İsim Yapım Ekleri

- i) -mağ/-mek bar-mağ 560, çık-mağ 67
- ii) -k/-k dire-k-süz 11

C) Mukâtil Şâh'ta Kelime Çeşitlerinin Kullanılışı

1. Sıfatlar

a) **Niteleme Sıfatları:**Varlıkları niteleyen, yeni varlıkların ne durumda olduklarını biçimlerini, renklerini gösteren kelimelerdir. Yidi at gok 11, bezekli (ol) yıldızlar 13

b)- **Belirtme Sıfatları:** varlıkları eşitli ynlerden belirten kelimelerdir.

i) İşaret sıfatları: Varlıkları işaret yoluyla gsteren sıfatlardır. Bu dil 20, uşbu szi 89

ii) Sayı sıfatları: Varlıkların sayılarını gsteren ve onları sayılar itibariyle belirten kelimelerdir. yz bin kefer 173, yidi deiz 44

iii) Belirsizlik sıfatları: Varlıkları belirsiz olarak niteleyen kelimelerdir. Her şabh 68, her iş 94, cmle cehennem aleti 61

2. Zamirler

Zamirler, ismin yerini tutan kelimelerdir. Zamirleri esas itibariyle beş gruba ayırarak incelemek mmkndr;

a) şahıs Zamirleri: ben 75, siz-e 75, biz-e 154, sen 170

b) İşaret Zamirleri: bularuş 228, bunlar 271, olaruş 581

c) Dnşllk Zamiri: kendi kelimesiyle yapılır. kendzi 89, kend-ye 135

) Soru Zamirleri: kim 136, kimdr 157

d) Belirsizlik Zamirleri: her birisi 183, birisi 544

3.Zarflar

a) Zaman Zarfları: gice gndz 57, dn  gnleyin 276

b) Yer ve Yn Zarfları: ire 464, zre 314, iinde 365

c) Hal Zarfları: yakın 553, tiz 372,

) Nicelik(azlık-okluk) Zarfları: ok 63, ok 284, nice 14

4. Edatlar

a) nlem edatları: ey 34, y 52

b) Bağlama edatları: hem 63, kim 76

c) Son ekim edatları: dağı 15, gre 83, gr 96

5. Bağlalar

ve,v,  101, 299, 377

ile: 252

3. BÖLÜM

M E T İ N

Muqâtil Şâh

Gazâvat-ı emir'el-mü'minîn 'alâ kerîmullâh
Vech-ü der memleket-i sindi bâ

Allâh adın diyelüm andın söze
Başlayalum söz geñez olsun bize

Mu'stafaya zikr ile dil açalum
Ma'ni bahrından cevâhir şaçalum

Ġavvâs olup yine bahra talalum
Dürr-i gevher kıymetiyle alalum

Şatalum şarrâfa gevherler eri
5 Ala kimdür müşteri ma'ni eri

Ma'nî erenleri ma'nî aldılar
Cân virüp yirine cânân buldılar

Ma'nî ehli ma'nîniñ qâdrin bilür
Qânde kim bulsa aña raġbet kılmur

Çün gönülden uş bu söz geldi dile
Ehl-i diller ma'nisin bunuñ bile

Fopraq olsun bilene benüm yüzüm
Zirâ kim cân gönüldendür sözüm

Câhile söz ma'nisi kılmaz eşer
10 Qatılıqda taş u ağaçdan beter

Câhil oldur yidi at gg grr
Dir mu'allaq nice direksz durur

Ay u gne dir nice toar batar
Nicesi her yiri bir buyru dutar

Gkteki bezekli ol yilduzlar
Gzler an ehl-i diller gzleri

Yire gkden nice rahmet yetrr
Yir yzinde drl ni'met bitirr

ısm ider ol ni'meti ullarına
15 Baylarına daı yosullarına

Kim yiyeler ullar ni'metlerin
kr idben bulalar rahatların

ul aa ol kim yara demek nice
Rızuı viredurur irte gice

Mslmi v kfri marm omaz
Kimse yodur kim an rızın yimez

Yirde gkde her kim ol badı adem
Rızını virr olunca ta 'adem

Vafını an bu dil ne syleye
20 Binde birisin degl er eyleye

Bir hikyet geldi bu szden bize
er idelm dirlerz an size

Gazâvat-ı ‘Ali

Hoş gazâvatdur latîf dirleyene
Hem sevâbı yazılır añlayaňa

Bir gün ol iki cihânun güneşi
Enbiyâ vü evliyâlarur eşi

Âlemün fâhırı Muhammed Muştafa
Şâhib olurken yazıdur vezzuhâ

Mescid içre hâşim-i zeynü’l-beşer
25 Otururdu bile ashâb-ı meger

Ol Ebû Bekr ü ‘Ömer ‘Osmân ‘‘Ali
Cem’ iken bunlar penâgâh iy kulı

Bir arabî ağlayu girdi turur
Yaşın yurtu bunuñ göksin alur

Çağırur derdile dir Muhammede
Yire urur yüzini feryâd ide

Ol kadar nâlişidüben ağladı
Derdi ashâbuñ yüregın tağladı

Hasretile toprağa urdı yüzi
30 Muştafanın yaşile tıldı gözi

Ağlayu Tañrı habîbi söyledi
Ne yirdesün diyü su’âl eyledi

Bu kadar zârılık idersin saña
Kimden irişdi belâ bildür baña

Ol ‘arap yüzün yaña urdı yire
Hâlini arz eyledi peygâmbere

Aydur ey Tañrı Hâbîbi biliñüz
Hâlümüz bize şefâ’at kılıñuz

Eşigüñe yalvaru gelen kişi
35 Hâşâ mañrûm ola bitmeye işi

Dilerüm lutf idüp ihsân kılasun
Dâdumuz düşmânımızdan alasın

İlümüz üç ay Çin’den añaru
Kim Yemen tayıkdur on aylık berü

Hem diyâr-ı hâddi hindistân durur
Sind eli yakın bize düşmân durur

Güneşe tapar bize ider aqın
Ne bilür tañrı ne çoñşılık haqqın

Yılda bir kez ol çerisini direr
40 Şavaş içün bizim iqlime irer

Heybetiyle gelüp ilümüz urur
Çoq belâlar hâlğimiz andan görür

‘Avrat oqlan qamusın esirider
Leşkerümüz târ-u-mâr ider gider

Gücümüz yitmez elümüz urmağa
Kanı kuvvet aña karşı turmağa

Şöyle heybetlü âsi leşkerdür ol
Yidi deñize girürse bula yol

Yañar oda girürise yandura
45 Kim ola yañar oda karşı tura

Heybetiyle ol ili qahreyledi
Nicelerün şehrini zehreyledi

Ey nice ‘avratları tul itdi ol
Nice bayı aç u yoñsul itdi ol

Öksüz eyledi niçe oğlanları
Dökdi nâhaq yire niçe qanları

Şefqati yoqdur köyünmez hiç özi
Vay ol ile kim döne anuñ gözi

Ne kim elinden gelürise qılır
50 Cânumızdan bezer olduq Hâq bilür

Kimse yoq anuñla pençe urmağa
Kim garîm olup anuñla turmağa

Dünyâda düşmânı sensin yâ Nebi
Ne dini vardur ânuñ ne mezhebi

‘Aliyi hõd bulsa ten yiridi
Hâqqa sorsa ki neler diridi

Bulsayidi bir müsülmânuñ qanı
Şu gibi ier o Tañrı düşmeni

Qal'ası vardur anuñ yolaq ulu
55 Mâl-ı genc-i rızq ile ii dolu

On iki bir bir gözi var qal'anuñ
Vaşfını kim şerh idebile anuñ

On iki bir pâsıbâni var durur
Gice gündüz gizlenüp kulaq urur

Yedi yüz bir leşkeri var yay dutar
Qamu gözcidür tîr-i endâz uz atar

Her birisi oqını urşa taşa
Muma demir ile bitmeye hâşâ

Nicesi duyılsa aña atıla qan
60 Dir figân ol zâlim elinden figân

Her birinür otuz arşun qâmeti
'Âsa vü cümle cehennem âleti

At götürmez anları biner file
Girü qalan vaşfını tañrı bile

Hem Muqâtil şâhlarınuñ adıdur
Zulm-ü cevri çok ider bîdâdudur

Tañrıya 'âsi vü düşmândur saña
Hâq te'âla vire ettügin aña

Tâ ki kırtıla elinden cânımız
65 Niçe bir toprağa döke kıanımız

Yüce yirlerde ulu evler yaşar
Divârında meta'alar asar

Şöyle bezer naķşile gören kişi
Daği çıķmaķ dilemez iren kişi

Her sabâh güneş ki maşrıktan çıķar
Oturuban kıasr-u manzardan baķar

Güneşe kıarşı yüzün yire urur
Kamu hâlķuñ rızķını dir bu virür

Bu durur dir öldürüp kıılır diri
70 Şöyle unıtmış o mel'un kıâdiri

Añmaz ol 'âlemlere cân vireni
Hulķ-u lutf-u din-ü imân vireni

Oldur öldüren yine kıılan diri
Ânuñ elinde kıamu iş tedbîri

Milk ânuñdur kıalanında âriyâ
Pâdişâh oldur münezzehi riyâ

Aña şek idenlerüñ yiri cehîm
Ol ğâni sultân-ı rahmân-ı rahîm

,Ol âsi mel'ün ki didim ben size
75 Cânumuza ol kıadar kııldı cezâ

Yani qalmanı hi fermânımız
Kim meger sizden ola dermânımız

Bunu diyüp yaşile toldı közi
Köynür ol yârenlerin aña özi

Taňrı arslanı ‘Ali kim oturır
Şaçı dolanuban ęazabdan köpürür

Çabaladı oturımadı özi
Ol ęazabdan ęanı dondı her közi

Bu haber ânuñ yüregın tağladı
80 Yağlığın yüzine dutup ağladı

Furdı aydur ya resûl’allah baňa
Destûr olsun varayım andın yaňa

Çal’ası şehri yolını göreylim
Aňa göre yaraęını göreylim

Göreylim tâ kim ânı nitmek gerek
Nice varmağ ya nice itmek gerek

Ĥaę Teâla düldüli virdi bize
Zülfıķârı eylemek için ęazâ

Bu ęazâyâ destûrile gideyim
85 Dertlü gönüllere dermân ideyim

Çurtaram başda kim ol yarânları
Ĥaę yolında baş u cân virenleri

Beni du'âdan unıtmağıl didi
Himmetüñden hâlî dutmağıl didi

Himmetüñiz her kime yoldaş ola
Çalmaz ayakda gerek ol baş ola

Çün Muhammed Muştafa uşbu sözi
Dinleyip virdi cevâbın kendüzi

Aydur ey Tañrınıñ arslanı “Ali
90 Tâ ki bir söz aydım işit ey velî

Otur aşğa saña söyleyeyim
Neylemek gerek beyân eyleyeyim

“Ali dizin çökdi qarşu oturur
Mûtemi’ oldı şâhâbiler durur

Başladı tañrı habîbi söyledi
Şâh-ı merdâna naşihât eyledi

Yâ “Ali dir her işe kim giresin
Evvel Allah’a tevekkül idesin

İşlemegil işür ile râseyle
95 Ki olmaya işüñ muhâllel eyle

Fikrile çıkmayınça gör bir nefes
Muhabbersen alur qarşudur nefes

Çuş kafeste nitekim olur zelîl
Kim hiç andan çıkmağa bulmaz sebîl

Tedbîrile girmeyen kişi yola
Şoñ peşîmân ola şaşalın yola

Böyle heybetlü ki söylerler anı
Yalıñuz olmaz iy tañrı arslanı

Evvel anı sen teccessüs eylegil
100 atılı eyleme yumşaq söylegil

Ol ile sen irişecek yâ ‘‘Ali
Haberüñi biş dört urışma yâ veli

Kendüzin gizle ki hiç bilmeyeler
aşd sinüñ cânurra ılmayalar

a o ara al’aya kim varasın
Ne iş üstinedür anı göresin

Ki teccessüs ıl ‘ayân olsun saña
Her neyise tiz haber eyle baña

Ben dañi yârenlerümi direyim
105 Alıp ol al’aya degin varayım

Ki gazâdur bu aña varmaq gerek
Dâdın islâm ehlinüñ alma gerek

Ne adar kim bundan bugün arasın
Andan yarın diñlenesin varasın

Cânunı ger a ile yola viresin
Cennet dîdârı haa varasun

Yarın anda kim olırdur hîsâp
Şunayurlar herkişiyeye bir kitâp

Çün döküle hâk iline kıanları
110 Bahşış ire kim sevine cânları

Ĝâziler çün bu sözi işittiler
Kim ĝazalar itmeye cehd itdiler

Didiler kim iy ‘aceb kaçan ola
Kim gidevüz hâkķiçün toĝrı yola

Yine döndi hâk resûli söyledi
‘‘Aliye ĝör ne naşihât eyledi

Aytdı kim tur yaraĝuñ ĝörgil bugün
‘Azîm râh-ı kıal’a kııl yarıñı kün

Tañrı zikrin dilüne eyle refîk
115 Tâ ki sehl ola saña tul-u tarîk

‘‘Ali otırmış iken tırdı örü
Resûle aşhâbına selâm virü

Himmetüñüz bile olsun yâ nebî
Kim du’âdan beni unıtmañ dedi

Muştafa bindi kıamu âşhâbile
Şehr hâlķı kendüzü çıkdı bile

Didiler kim iy erenler sultânı
Allah’a ısmarladıķ imdi seni

Ĥaḡ te'ālagil işüni bitüre

120 Ne ki maḡşûduñ var ise bildüre

Bes "Ali öpdi resûlallahın elin

Öpdi resûlallah da "Aliniñ şaḡalın

Allah'a ismarladum didi sini

Düşmenüñe mansûr itsün ol ḡanî

Görüşür âşhâbile esenleşür

Bu ḡazâ için tolu köñli sürûr

"Ali yârenlerine vedâ ider

Döndi bunlar ol yola düşdi gider

Kim Muḡâtil iline müddet tamâm

125 Bolluḡ bir yıllıḡ yol idi vesselâm

Bir niçe ḡün turmadın atın sürer

Ĥaḡ te'āla yir tamarların direr

Tañrınıñ zikrin getürür diline

İrişür "Ali Muḡâtil iline

Gördi bir iḡlim ma'mûrlıḡa sen

Göz içi kibi tolu ḡayvanâta sen

İl içinde ḡoş revân oldı gider

İrişür ol ḡal'aya ḡör kim nider

Gördi bir ḡal'a yüce şehri ulu

130 Ĥavâli yidi ḡünlük ederdür tolu

al'aya ıkmış bir ucu âsmân
ulesi ermiş bilenden ni gümân

On iki bin bir uzı muhkem durur
Gün toğıca üstine şûle urur

amaşır gözler baıca üstine
Düşmânıdur gör ne virür dostına

Her taşı bir dürlü rengidi anuñ
Gör ne 'aceb asma var sübhâ bunuñ

Bir la'ine ol adar ni'met virür
135 Âsi olur kendüye harâm görür

Hışm idüben virdügin almaz alâb
Dağı virür ne kim eylerse taleb

Gezer ol al'a yöresinde "Ali
İşit imdi sen bu 'acâyib hâli

Yâ sübânlar aşağa yaın görür
Bir kişi al'a yöresinde yürür

Bir arada turmadın ha seyreder
Seyrile al'a yöresinde gezer

şâh-ı merdânı bu resme gördiler
140 Pâdiřâhuñ hâzretine vardılar

Didiler kim şâha bir atlu kişi
Ki şalâbetlü vü heybetlü kişi

al'a apusına gelmiş bu gice
Anda turur bilmezüz hâli nie

Hi bizüm il hâlkına beñzemez ol
Nireden bulmiş buña gelmege yol

Pâdişâh işidince gör bu sözü
şöyle aıdı ki an toldı gözi

Döndi ol ullara aydur yörüñüz
145 Nireden gelmiş anı bir soruñuz

Ne kişidir böyle kim ormaz cânı
Tiz benüm atuma getirüñ anı

Bir nice ullar segirdü gitdiler
al'adan "Ali atına yetdiler

Gördiler bir kişi turmiş atıla
Hem şalâbet satvet ü heybetile

Raħřân-ı sât diyü zât binmiş ata
Cenk içinde kendüyi oda ata

ılıncın dutmiş hemâyıl boynına
150 Gelse Rüstem bu sifendâr önine

Heybetinden Rüstem-i isfendiyâr
an uşanıban aa oyıldılar

Aslaña arřu kişi nice tura
Ya ceng anuñla ne nice ura

Bişeden ne ki çıça birü beyân
Dilegü kendüzin nice kıla ‘ayân

Ya kişi yumruğın ura mı bize
İllâ meger kendü cânından beze

Ya bıraķayım yañar oda özin
155 Bağlamadın elin ayağın gözin

Ķasdile bir kişi tamdan uça mı
Şekeri kıoyuban zehir iče mi

Ya yılan ağızı ačiķ olsa yara
Kimdür elini aña karşı vire

Buyruğıle çevik kıullar irdiler
‘‘Aliyi ol heybetile gördiler

Dutdular kıorķudan ipini ‘aqlın
Levne döndi gözleri topraqlın

Ķorķudan iki büküldü belleri
160 Bağlanır ağız içinde dilleri

Şöyle sergerdân olıban tırdılar
Turmağı kıoyup yire yüz urdılar

Didiler kim ey erenlerür yegi
Kim sizi oķır bu kıal’anuñ bigi

Bize degin lutf idüp gelsün didi
Nireden gelür haber virsün didi

‘‘Ali aydur ma’slaĥatdur varalum
Pâdişâha bir haberler virelüm

Oĥıdıĥları yire varmaĥ gerek
165 Ulu şâhlar yüzini görmeĥ gerek

Varalum şâha selâm eyleyelüm
Ĥâlümüzizi ĥızmete söyleyelüm

Biteviye ide ki Pâdişâh işi
Götüre göñül içinden teşvîŝi

Düşdiler önine bile gittiler
Tâ ki ĥal’a ĥapusına yettiler

Ĥal’a ĥapusına çün geldi turur
Nâliş idüp tofraĥa yüzün urur

Dir ĥocalar ĥocası sen ĥıl yiri
170 Ben ĥula ey yaradan âlemleri

Dergâhurda ĥâcetün vardur bitür
Ĥamuları maĥsûdına sen yetür

Ĥasdıım ol düşmânı ĥahridem yaĥam
Şag esen yine bu ĥal’adan çıĥam

Sen benümle olıcaĥ yüz bin kefer
Ne iş ola kim baña bula zafer

Her ki señün ĥapuña ura izin
Ola ĥamu ĥâlĥ içindedür gözün

Sen bugün elin alırsan ey Çalâb
175 Hâsıl adlüne ki kılsa taleb

Hâcetimi sen benim eyle kabûl
Ol Muhammed hâk senündür resûl

Anuñ eliyile evlâdı hâkķı
Sen baña ‘avn eylegil ğazan hâkķı

Bunı didi oradan urdı ğadem
Girdi içerü görđi yüzbin âdem

Ķat ğat olmuş burca barucağ turur
Cübbe giymişler başa ışık urur

Tığ-ı tiran ellerinde ey ‘amû
180 Ķal’anuñ ğapusını bekler ğamu

Her bir yönün otuz arşın ğâmeti
Âsîdür cümle cehennem âleti

Gece gündüz ğapuyı dinler olar
Bir saña ki daħi yol vermez olar

Her birisi nevbet ile oturur
Gören ol ibreti barmağ getürür

‘Ali bu hâli görincek söyledi
Yüzi hâkķa tuttu tazarru’ eyledi

Ey hocalar hocası der ben saña
185 Sığınuram sen yeri ğılığ baña

Yalu gözüm yalu göze yarıcı
Sensin uş geldi kullım bilür râci

Sen baña ‘avn eylegil dir du’âni
Kılıcumla kahr idem her düşmânı

Bunu diyip ordan geçdi gider
Geldi bir kapuya dañi görünir er

Gördi bunda dañi yüzbin er amu
Ellerinde hârbiler dutmuş kâmu

Gördi yüzbin dañi nacağ götürür
190 Gice gündüz yolu gözler oturur

Nacağını urşa çalarsa yere
Eyleye hemçün hıyârı iki pâre

Geçdi yüz bin dañi gördi ol ağıâr
Hâzır olmuş cengiçün kulları var

Her biri şol resme tir endâz yara
Oğ atarsa bir kılı iki yara

Bir belügi çarh tudtı ey ata
‘Acıba kıldı ‘Ali ol heybete

Döndü aydur yâ ilâhe’l âlemin
195 Sen hâlâs et kim korusun yâ emîn

Geçdi ondan dañi gitti ol emîn
Bir kapuya dañi erişdi hemîn

İki kıatar gördi çok arslanları
Zincirile bağlamışlar onları

Heybetile ikrese odlar sıda
Çalı özge görenin ‘aklı gide

Geçdi ondan dahi gitdi ol emîn
Bir kıapu yanına irişdi hemîn

İki kıatır gördi filler ey paşa
200 Der ‘Ali kim “Yef’alullahu mâye’şa”

Ne diler ise yaradur ol celîl
Kimi izzetde tutar kimin zelîl

Bir kıulina ol kıadar nimet verir
Şorrasında yok eder her dem görür

Hışm idüben almaz aña virdüğün
Hâber eyler setreder gördüğün

Gönerirken o ki her birin tuta
Kimin cennete kimin oda ata

Geçdi ondan bir zamân gitti yene
205 Kıasr öninde erüşir bir meydâna

Gördi ol meydân içi hâdden aşâ
Foylalar toklu başdan başâ

Herbirinde bağlamışlar atları

Hâzır üstinde durur âletleri
Ayarı altun gümüşden oyanı
'Acabâ qaldı 'Ali gördi anı

Şol tâvus gibi yularcılık avrur
Gece gündüz meydân içinde yürür

Ne kimesne biner aña ne aşar
210 Ne işegü qoca yarar ne hayr u şer

Her sâbahın padşâh ata biner
Bekleriyle bile meydâna iner

'Arz iderler qamu temâşâ ider
Yine döner kendü tahtına gider

Pâdişâhur dâimâ olur işi
Yoğidi dünyâda ayruq teşvişi

Geçdi ondan bir zamân gitti 'Ali
Bir qapuya yine irdi ol veli

Ol qapudan içerü qadem urur
215 İki naqıb aña qarşı yürür

Geldi naqıbler 'Ali'yi aldılar
Qapucılaruñ qatına geldiler

Ol qapunuñ on iki tevvâbı var
Ol qapucılar ilerü geldiler

Aldılar bunlar 'Ali'yi vardılar
Ta ki qasrur yaqınına irdiler

Gördi ‘Ali bir ulu muhkem sarây
Ne ‘aql ider aña ne fikr ü rây

Neñu kimsenür gözi gördiği var
220 Buncılayın yapuluğ muhkem divâr

Şaņasın kim hevâya çıkmış ucu
Biri altun biri gümüş kerpici

Ne kadar bir kişi dikse gözini
Ne eni görünür ve ne uzunı

Altun iledür divârı tamâm
Yüz yıl içinde yapılmış ve’s-selâm

‘‘Ali ol sarâyı teferrüc ider
Çapucılar nite düşdi gider

Geldiler çün perdeleri derdiler
225 Fogru hâcîbler çatına irdiler

Hâcîbi yedi bin idi sultânuñ
Emrine mañkûm idi kamu anuñ

Gece gündüz onda durmuşlar idi
Cân u baş terkini urmuşlar idi

Ne bularuñ korqusından kuş uçar
Ne senin ol kaçırur üstinden geçer

Aldılar bunlar ‘Ali’yi kendiler
Ol ikinci perdeye kim yitdiler

Açdılar anı içerü girdiler

230 Çok ‘acâyibler kim anda gördiler

Yitdiler üçüncü perdeye dañi

Açup içeri girürler ey âñi

Şol kişidür altı perde geçtiler

Çün yedinci perdesini açtılar

Döndi hâcibler ‘Ali’ye söyledi

Her birisi bir nasîhat eyledi

Dediler içerü şimdi giresin

Pâdişâhuñ heybetini göresin

‘Aqlurı başura divşür şaşmasun

235 Yañşi söylekim dilüñ tolaşmasun

Girecegiz Şâha ikrâm eylegil

Her sözüri sañ’atıyla söylegil

Olmaya kim yarılâsın sözüñi

Hâzır ol vaqtüre açgıl gözüñi

Toğrusın söylersen ol melik saña

Nesne vire göresin qalbi tanâ

Şâhumız iken yaqımdur kişi

Hâsılı kim köledür şâha işi

Bu ögüdi çün ‘Ali’ye virdiler

240 Başladılar perdeleri dirdiler

‘Ali girdi ierü baar görür
İki atar perdedârları varur

‘Ali gördi bir ulu muhkem sarây
Ne ‘aıl irer aña ne fikr ü rây

Ol adar harc olmuş aña genc ü mâl
Kim hisâbın bilmez illâ lâ yezâl

amusı güneş gibi şu’le virür
‘Acabâ aldı ‘Ali anı görür

Her divâruñ yuarusından yine
245 Ta aşaya deriz dört yanına

Dürri yautlar dizilmiş berg urur
amaşur ol göz kim anları görür

ıymetilerden ne varsa dolayda
Ol divârlara dizilmiş ay dede

Pencereler amusı sîm ile zer
Bağçeler içinde adınlar gezer

Dört yanından ırmağlar aar
Manzûralar pencerelerden baar

Gülistan içre açılmış gülleri
250 Kim nevâhat idip öter bülbülleri

Tuñ ve turâç umruyu hezâr

Birbirine karşı nağmeler düzer

Dürlü kuşlar ile tâvuslar yürür
Bağ içinde seyreder hâlvâ urur

Kaşır u çardağlar birbirine koşar
Karavaşlar yüzü beñzer güneşe

Her biri manzarlarında oturur
Rengini gül yüzlerinden götürür

Şânasın kim cennete kılmış nazâr
255 Yâ irem bağdur andan bir eşer

Kaşır içine çün ‘Ali oldu revân
Hoş teferrüc iderek ol pehlevân

Pâdişâhuñ katına girdi ‘Ali
Varıcağ onda neler gördi ‘Ali

Şerh ideyüm tapurıza ey yere
Ger salâvât veresin Peygâmbere

On iki bir kulu sağında ey yâr
On iki bir dahi sol kolumda var

Eli baglu cümle hizmette durur
260 İki bir dahi vezîri var durur

Bini sağında oturmuş ey âhî
Sol kolumda oturur biri dahi

On iki bir perdedârı var ‘amû

ızıl altun idi cevġanı amu

Altı bir daği silaĥdârı durur
ılıcuğ balcağına elin urur

avuşı dört bin dururlar ey ĥoca
Kime duâ gder Őaha irte gice

Bir iki yüzi pâdiŐâĥ başında tâc
265 amusı virr Muĥâtile ĥarâc

Emrine maĥkm olıbanır durur
Her birin ande viribirse varur

Gördi taĥtında muĥâtili imâm
amu düz günlerini ılmış tamâm

Ol la'ının altmış arşın adde var
Başı kümbet iki ul Őâĥı enâr

Tâc urunmuŐ heybetile oturur
'Ali gördi göke yziğ götürür

Didi ol dem iy hocalar ĥocası
270 Ben ġarım olam mı ya'ni nicesi

Ne gelür benüm elmden bir zaıf
Kim olam ben bunların ile ĥarıf

Bunca al'alar ki gördüm ben daği
Buncılayın grmedmdr hem daği

Sen eger yâri kılrılık baña
Ben dahi yahşi cevâb idem aña

‘Avn idersen qahredem düşmânımı
Qorqaram bu qaygular dan cânımı

Söyleyince ‘Ali’yi getürdiler
275 Qatına Muqâtilün yitürdiler

Çün Muqâtil ‘Ali’ye baqar görür
Dik belgileyip ayaq üzre turur

Gözi çün tüş oldı ‘Ali yüzine
Heybetinden qorqu düşdi özine

Bir zamân sabreyledi söylemedi
Hiç cevâb ü yâ suâl eylemedi

Baqtı kim atlı yaşıyan dirile
Nireden geldi haber ne bilene

Bir zamân fikre batuban oturur
280 Şoñra Muqâtil başını götürür

Döndi aydur ne kişisin ey yigit
Hâlin ahvâlin nedir bize ilet

Nedir adın neredensin ey âhî
Bura nite düşdi yolun hem dañi

‘Ali sultâna du’âlar eyledi
Başladı bir kaç kelâmı söyledi

Dedi Hâydardur şâha adım benim
Çok belâ görmüş durur başım cânım

Aydayım imdi birin birin saña
285 Müstemi' ol bir zamân bendin yana

Tâciridüm bir gice 'azm iderem
Yüklerimi yüklerüben giderem

Çorçulu yolıdı ben ki ilerü
Gideridim yüklerüm gelir girü

Favârum sürenler ezmiş yolunu
Bilmezem nicesi olmuş hâlini

Şabaĥdan segirdmeyle sürerem
Ne yüküm ne hod nişânın görerem

Çafilede kaldı yüklerüm isiz
290 Ben gezerem dört yaña aç u susuz

Bilmezem kim çangi şehre gittiler
Çullarum ol yüklerümi nitdiler

Geze geze geldim erdim hâzrete
Bilmezem kim bu işüñ soru nite

Şükür aña kim hâzretüne irmişem
Sencileyin pâdişâhı görmüşem

Ulu Şâhlar yüzini görmek çula
Hoş yevm olur soru gerek hayrola

Ğıvanur sultân eşitir sözini

295 Şorra göke şavuruyor tozını

Döndi aydur ‘Ali’ye hoş geldüñüz
Hâle şimdi bize konuğ olduñuz

Bir nice gün çatımızda oturuñ
Kaygu kıoman gönlüñüzden götürüñ

Sizür ile böyle şöhet idelüm
Kayğusuz hod adam olmaz nidelüm

Şâh buyurdi bezm alatın kıurdılar
Şeşte vü çeng ü çegâna urdılar

Çalınur ud ile böyle arganur

300 Hem rebâb ü deff ile nây u kânûn

Dürlü sazlar nağmeler söylediler
Cengiler dañi ağaz eylediler

Kızıl altun badiyeler kıurdılar
Arguvân-ı râh ile dolurdılar

Sâkıler yüzinden açıldı niķâp
Şanasın kim yire indi afitâp
Bişkir dutup hârir bellerine
Aldılar la’lin kadeh ellerine

Orta perdede sâkıyân sîm-i sâķ

305 Kıaşı kıara gözi kıara yüzi aķ

Foldurup la’lin kıadehler çekdiler

Pâdişâha sunuban yükindiler

Pâdişâh aldı kadehi nâz ile
Sunuverdi ‘Ali’ye i’zâz ile

Aydur iy Hâydar konuğumsın hele
Kim gerek akl kadeh saña gele

Çamu beyler çün bu hâli gördiler
Şâh öninde yüzi yere urdılar

Didiler cümle iki şâh-ı cihân

310 Devletün bâki vü mülkün câvidân

Hâlkuñ ile ma’mûr ettin elleri
Medhûñ oqır çamu hâlkuñ dilleri

Her garîbüñ dembedem gönlin ele
Getürürsin ol saña çarşu gele

‘Ali dahi şâha ikrâm eyledi
Başladı birkaç kelâmı söyledi

Didi iy şâh devletün olsun beğâ
Dâim olğıl tahtuñ üzre mutlağâ

Bunı içen gönli kerek hoş ola

315 Ta kim içe süci sarhôs ola

Çaygulu kişilerin işi degil
Çamluların şâdlıq işi degil

Evvelâ ben kim vatândan ayruyam

Eyle şaňasın ki yıllık şayruyam

Bir dağı malûm ğumaşum ne ki var
Yüküm ile gitti ğullara davâr

Ne gönülile ben bunu içeyim
Kor beni kayğumile kaçayım

Sultân aydur ‘Ali’ye eyle deme
320 Rızgıçün sen bu kadar kayğı yeme

Bir nice gün senin ile olalum
Yiyip içip zevk ü ‘işret kılalum

‘Ali söyleşür iken sultân ile
Taşra kıoptu ğulgule derbân ile

Girdiler içerü destûr aldılar
Bir kesük baş orta yere şaldılar

Pehlivân derler ki bitürmiş işi
Şöyle olsun dâima düşmân başı

Şâh buyurdı kim beşâret erdiler
325 Başı sorı oc ile götürdiler
Bezediler kal’anur için dışın
Kestiler yani ki düşmânın başın

Çün ‘Ali gördi anı etti suâl
Bir kişiye kim nedür bu kıl-ü kâl

Sürıye dikdükleri ne baş idi
Şarda ğulguller dağı şebâşidi

Şâdlık anuñ öcinden kırlılar
Ol kimür başıydı böyle kıldılar

Döndi aydur ey yüzi kanlu yigit
330 Pâdişâhuñ düşmeni vardı işit

Adı ol düşmânınır ‘Ali durur
Meger ili hem anuñ ili durur

Ögürürdi sultân anı dün i gün
Hâle şimdi fırsatın bulmuş bugün

Kineş virüp başını getirdiler
Adın anur dünyâdan götürdüler

Sultânıñ bir pehlevânı var durur
Ki şeceâtlü bahâdur er durur

Altmış arşın kâmeti vardur anuñ
335 Başın ol kesdi getürdi düşmânıñ

Pâdişâh anuñ ile şart eyledi
Kızum ile malımuñ yarısın didi

Saňa virem ger işi bitüresin
Baňa düşmân başını getüresin

Pâdişâhuñ şartını kıldı kabûl
Vardı düşmân başını getürdi ol

Şimdi düğün yarağını görüriz

Sultânun kızını aña virüriz

‘Ali gürledi işidecegiz anı

340 Döndi aydur ne bekâr ‘aqlur çanı

‘Ali ol midur ki anun gibi it

Yöresine varıbile iy yigit

Çarga şâhini yıkamı çarb ile

Dilgü arslanı öldüremi çarb ile

Nice kezdir Mekke’ye ben varmışam

Anda ‘Ali’nün yüzini görmüşem

Bu ‘Ali’nün başı deçildür çâşâ

Ol yalandur olmasun çâh çılmışa

Her kim aydur bu ‘Ali’nür başı der

345 Herze söyler nidür hem çallaşı der

‘Ali aña söyler iken gördiler

Vardılar ol ite çaber virdiler

Didiler kim bir kişı gelmiş durur

Pâdişâhun çuvveti olmuş durur

Nazar itdi ol getürdügür başa

Bu ‘Ali’nür başı deçül der çâşâ

Pehlevân işidecegiz bu sözi

Şol çudurmuş ite döndi kendüzi

Hişmile ol nâbekâr öri durur

350 Tiz sarâya ‘Ali çatına girür

apısından asrur ierü girür
Gördi ‘Ali sultaña arşı durur

Döndi aydur onuk olsa bir kişi
Ne revâdur ola fazullık işi

Sen fazullık ne iün eylesin
Olur olmaza nice söylesin

aıyuban ılı eline alur
Vardı ‘Ali üstüne hâmler ılır

Sultân anı göricegiz söyledi
355 Öpsem oturgıl diyü hûkm eyledi

Ben atuma getireyim sorayım
Sözi gerek mi yalan mı göreyim

Oudur ‘Ali’yi yakın getürür
odı bir kürsi yanında oturur
Aydur ey Hâydar bu sözi kim söyledi
Pehlevânı atı gamgîz eyledi

Baña di kim Mekke’ye vardıñ mı sen
Ol ‘Ali’nün yüzini gördün mü sen

Bu ‘Ali başı degül mi söylegil
360 Sen bu hâli baña ma’lûm eylegil

‘Ali aydur Mekkeye ben varmışam
‘Ali ile bunca bazâr itmışem

Nice kez ben görmişem ‘Ali yüzün
Şoĥbet idüben işitmişem sözün

Bu ‘Ali başı degüldür bilürem
Söyledüğüm sözi kayıt kılıram

Kim ‘Ali’yi görmediyise baña
Baısun uş şurâttur benzerem aña

Ben ‘Aliyim ey şâha ‘Ali benim
365 ‘Ali ile şekl içinde yeksanım

Beni kim göririse ‘‘Ali şanur
‘Ali budur derler ise inanur

Ger baña benzer ise oldur başı
Yoısa yalan neye söyleye kişi

Toğrusın söylediğimçün ben aña
Kim ne ĥâcet heybet eyleye baña

Pâdişâhuñ devletünde turalum
İkimiz meydân içine girelüm

Getürelüm kimde var ise hüstâr
370 Ya hu kimür añası toğurmuş er

Pehlivân işidecegiz bu sözi
Kaımaıktan kaña döndi her gözü

Tiz yüridi cübbesin getürdiler
‘Aybasınur kaıpağın götürdiler

Birbiri üstine keydi tonları
Şanki iplik satmağa gider qarı

Çün silahın keyinip bindi file
Girdi meydâna ki hâlq anı bile

‘Ali’nün dañi gelür düldül atı
375 Qamu üstinde idi cenk alâtı

Depti meydân içine atın girür
Pehlivân anuñ örin yağlar durur

Bekledi böyle Muqâtil ey paşâ
Kim temâşâ itdiler hâdden aşâ

Sultân aydur yaluñuzca bir kişi
Bir bezirgân almaq ve satmaq işi

Ne yürek olur ki meydâna gire
Buncılayın arslaña qarşı dura
Qamu begler tañladılar bu sözi
380 Cümlesi meydâna dikdiler gözi

Pehlivân qaqımışdı söylemez
‘Ali’ye dönmez cevâbın aylamaz

Şundu ol dem süñüsin aldı ele
Gitdi meydânuñ başına kim gele

Depdi fili keldi fışm ile urur
‘Ali şunar süñüsin dutar durur

Niçe kim cehd idüben çekdi kefer

Buldı süñüsin almağa ol zafer

Çuvvet ile çeküben ‘Ali alur

385 Başına çalar pâre pâre kıılır

Hışm idüp kefer çeker kıılıç dahi

‘Aliye bir kıılıç urdu ey âhî

Zülfikârı karşı dutdı iy yere

Foşınur kıılıç olur iki pâre

Çağıdı kâfir atını dişledi

Cânı oda yandı gayret eyledi

Şundı şoldem ‘amûdan ele alur

Başı üstine şalıp hamle kıılır

Çuvvet ile urdı bir gürz iy ata

390 Ne ziyân irdi ‘Ali’ye ne bata

Kâfirün gözine duttı ayasın

Şöyle men’ itdi bir elmas şanasın

Bir kıılına degmedi anur elem

Bekledi ol hâlîka cümle ‘âlem

Diger nevbet ‘Ali’ye gürzin alur

Şirdâr-ı kâfire ol hamle kıılır

Çuvvet ile şöyle kim urdı anı

Atılır burnundan ağzından kanı

Bükülür bili kim iki kat olur

395 amu begler anı gördi mt olur

Didiler kim bu adar szci kişi
İşleye bu ejdahya bu işi

Yek şecatl bahdır erimiş
addine göre hüneri varimiş

Degme nevbet dekdginçe kim urur
Pehlivnumuz ulu meyni görür

Seksen üç hmle çn arada geçe
at eridi kfirn gci geçe

Fati hem filinn de almadı

400 ‘Aynine ammâ ‘Ali’nn gelmedi

Ol la’nden şu gibi terler aar
Degme ıl dibinde bir puar ıar

Giceye dek birbirini urdılar
imi meydâna aşam trdılar

Pâdişâh bundan vezire söyledi
Pehlivân gelsün diyü emr eyledi

Aşam erişdi uruşmasun daı
Drle yine buluşalar ey h

Geldi vezir meydân iine girtr

405 Pehливаna irişip selâm virür

Didi saa pâdişâh itdi selâm

Pehlivân dönsün dedi budur kelâm

Fürle olıcak yine turışalar

Ol ğarîmile yine urışalar

Çağıdı Pehlivân işitti anı

Döndi aydur nâbekâr ‘aqlur çanı

Neyledüñ kim şimdi koyup gidevüz

Berü gelünceye ta cenk idevüz

Yâ ol ola kim beni bu öldüre

410 Bara erlik la’bi nedür bildüre

Ben zafer bulursam içeyim çanın

Hiç amân vermeyüben alam cânın

‘Azrail çomadı anı gitmege

Bir nazar dañi evine itmege

Geldi vezîr şâha ma’lûm eyledi

Pehlevânuñ didüğüni söyledi

Şâh buyurdu meş’ale yandurdılar

Kim temâşâgâha varıp turdılar

Yine ceng etti bu iki bir zamân

415 Der ‘Ali şimdi girü virme amân

Ni’met yedüñ uyandın kâfirle sen

Kendüzin er sandı çurtıldı esen

Döndi aydur hey la'îne nânigâr
Hâzır olğıl kim erişelüm setvâr

Zülfiķârı aldı 'Ali eline
Ĥaķ adın zikretdi ol dem diline

Muştafa'ya hoş salavât getürür
Başı üstine kılcı götürür

Kâfiri irib depesinden çalar
420 Kalkınma toķınur iki böler

Işğile iki dildi başını
Kıomadı yemege aķşam aşını

Filile kıldı anı iki pâre
Ah idüben düşdi ol mel'un yere

Pehlivân çün filile yire düşer
Leşi murdar olıcaķ itler üşer

Kolları üstine anuñ aşdılar
Yaķa yırtıp başlarını açtılar

Yaslu oldu pâdişâhla begleri
425 Anuñiçün kıamusı kıldı zâri

Pâdişâh daĥi anıñiçün ağladı
Şankim od düşdü cigerin tağladı

Derd-ü riķķatıle ol ah eyledi
Hışmile ol beglerine söyledi

Ne durursız giri hey begler varuñ
Hiç amân vermeñ onun boynın uruñ

ılıç aşurup ılın pâre pâre
Başını baña getürüñ ey yâre

Siz şefâ'at itmegiz hergiz aña
430 Getürüñ anını içeyim baña

Nice kim ol nâzenin arslanımı
ıldı iki pâre acıttı cânımı

Sizde benüm dâdum andan alıñuz
Her pâresin ulağınça ılıñuz

amu begler atlarına bindiler
Hişmile 'Ali atına indiler

Şâh-ı merdân meydân içinde durur
Girü aşdına çeri geldi görür

İki elin bögrinde odı estüvâr
435 Na'ra urdı bir kezin ol ra'dvâr

Çağırur kim benim ol şîr-i hüzâ
Tañrı arslanı 'Aliy'yü Mürteza

Kim beni bilmezise bilsün dedi
Ol ki bilür yarağın ılsun dedi

Cânuñıza ılmağa geldüm cezâ
Kim muti' olmazısa bugün bize

İki dünyâ kiñligin tar eyleyem
Bir içim şu içmege zâr eyleyem

Bildiler kim bu gelen ‘‘Ali durur
440 Şâhib-i düldül ‘Ali veli durur

Çalınur kürsile zurna vü nefir
Na’ralardur hay-ı huy-u dâr-u kîr

Anı işidüp cümle leşker bendiler
Çekdiler kılıç kamuda indiler

‘Ali yine bir kezin na’ra urur
İşidip leşker serâsıma varur

Heybetinden nicenün özi şıdar
Çan dolar ağzına vü yine yudar

Nicelerür ‘aklı başından şemşer
445 Ayağ üzre turamaz yine düşer

Niceler ol ondan oldılar cünûn
Niceler andan yıkıldı sernigûn

Zülfiğârı yalın eyledi ‘Ali
Dedi kâfir leşkerine ol ulı

Çuvvetile şaldugınca zülfiğâr
Tañrınıñ emriyle kırk arşun urar

Depere çalarsa kırkını biçer
Atı ile turmadın yire geçer

Arķuru alar ķilur seksen pâre
450 al'a ķandan toluban aķdı Őara

Dutarise bir kezin ol z lfiķ r
 ırķınuń g gsinden arķaya ıķar

Keçi başı keyip ŐancalmıŐ ŐiŐe
 yle Őancılardı k ff r ol lahŐe

Yiri tar, kâfir ok,  ni Z lfiķ r
Er ķuvvetl  tiz bıaķ t ze hıyar

Őalduĝınca g r nicesin toĝraya
  n 'Ali ķılıcı kübra uĝraya

Őaĝa Őola başladı ķılı urur
455 Şankim ot düşdi buları yandurur

Gürz ile her kimi urursa ķatı
BaŐŐ ider kendüyi altında atı

anıķ kebri kim ķuŐaĝında dutar
Getürüp bir kâfire daħi atar

kisini daħi nicesin ider bile
VaŐfin anur kim get riser dile

Şanki ķuru ķamıŐa od urdılar
Bir uĝurda k firi yandurdılar

Y  ŐaŐasın bir bölük ķoyın aşar
460 Ansızın bir a ķurd ara eriŐer

Yâ bir aç arslan ulaştı keleye
Ugradurdu kılcın her kelleye

Bir böligin önine kıatar sürer
Ol bölük bir bölüke dahi irer

İkisini dahi târumâr ider
Geçer ondan birine dahi gider

Çal'a içre ne diyem neler kıılır
Dünyâ kinlikin bulara tar kıılır

Başlar ile gövdeyi kıan götürür
465 Kıan deñizi çal'a içre mevc urur

İki gün iki gece aç susuz
Cenk ider çal'a içinde yaluñuz
Günde seksen bin gice seksen bin er
Kırdı kâfir leşkerin ol şîr ü ner

Urdılar anda 'Ali'ye çok yara
Başlu oldu düldüli dahi yara

Açlıgile çok dökölmekden kıanı
'Ali'nir kıalmadı dahi dermânı

Fâkıati şöyle ki hergiz kıalmadı
470 Dahi ayruç zülfiçârı şalması

Şura yitişdi kim uşa daldılar
Üstine yir yir kemendler şaldılar

Kıalmadı fermânı yoluç ol emîn

Emr iderse Allah Rabbü'l-‘Âlemîn

Êağ Teâla Cibril'e varğıl didi
Ol Êabîbime selâm vergil didi

Di Êabîbim kal'aya yitsün bu dem
‘Ali'ye versün medâr itsün müdâm

Kâfir elinde zebûn oldı ‘Ali
475 Tiz irişsün müşkil olmadan Êâli

Ne kadar uzağısa yolın direm
Tizcegiz irmekiçün kuvvet virem

Geldi Cibril Muştafa'nur katına
Kim selâm itdi girip Êazretine

Didi ya Êayru'l--vari naru'l-beşer
Ïy Êabîb-i Êağ devletlü resûl

Kâfir elinde ‘Ali oldı zelîl
Beni saña viribidi ol celîl

Didi cibrîl yâ rasûlullah selâm
480 Viribidi saña ol rabbü'l-enâm

Êabîbim ol kal'aya irsün didi
Êâli nedür ‘Ali'niñ görsün didi

Ol rasûl-i Êağ işitti bu sözi
Tola geldi yaşile iki gözi

Tiz bileler Muştafa didi ki tur

Gir bu şehriñ içine münâdi ur

Ta ki gâniler yarağın ideler
Kâfiri kırmağa bile gideler

Bes münâdiler Bilâl şehre girür
485 Her mahâlle bermahâlle kaygurur

İşiden kıldı cihâd için yarağ
Nitekim kullarına emr itti hâğ

Bes otuz üç bin şahabiyle nebî
Bindiler ol niyete hep merkebi

Hâğ teâla yer tamarların durer
Ağşam olmadın rasûl anda irer

Vardılar kal'aya karşı turdılar
Başladılar kevser hârbi urdılar

Kâfir işitti yügirdi leşkeri
490 Üstlerine geldi uşda yâd çeri

Didiler kim ey şâha irdi yağı
Korğusından kâfirür sızdı yağı

Şöyle heybetlü çeri kim irdiler
Konmadın tiz tebel hârbi urdılar

Dir vezîrine o şâh kim ey yare
Nice olısar bize imdi çare

Daği henüz bunuñ işi bitmedin

Dutmadın bunu ve hâsıl itmedin

Ne kılalum yine irişdi çeri

495 Vezîr aydur bir nice bindür eri

Bir dahi çarile bile gidelüm

Varalum bu işi hâsıl idelim

Bundağılar hod bunı bitüreler

Anda varanlar anı götüreler

Biz yine kaygudan emîn olavuz

Bundan artuq çâre yok kim kılavuz

Faşrada kürs-i nakkâre urdılar

Ġâziler tekbir şalâvât virdiler

‘Ali’nün kulağına geldi avâz

500 Bir kez aydur derdile aya niyâz

Bu benim yârenlerümün ünidür

Şanki bugün baña bayrâm günidür

Düşmâna varmışiken yine turur

Heybetile şöyle kim na’ra urur

Şandı kâfir üstine yıkıldı gök

Çalmanı kâfir içinde ‘aqlı ök

‘Ali âvâzını islam leşkeri

İşidür hem tarınuñ peygâmberi

Şâd oluban cümle tekbir getirir

505 İçerü ‘‘Ali kılıcın götürür

Bişeden arslan gibi şankim çıkar
Biribiri üstine geberti yıgar

Zülfikârı çekdi kâfire girür
Şağa sola başladı kılıç urur

Vezîrür didügi sözi dutdılar
Bir begi anda koyup gör nitdiler

Verdiler ara iki yüzbin çeri
Şöyle kim her birisidür ur eri

Şâh-ı merdânile bunlar ceng ider
510 Kâlan üç yüz bin çeri taşra gider
Kâl'adan çün indi kâfir leşkeri
Tutdı kılıç hamle kıldı her biri

Ġâziler tekbir getirüp cenk ider
Kâfire kiñ dünyâ tenge teng eder

Her biri bir kağan arslan gibi
Şol yolında kükreyen uran gibi

Na'rası ayyûka çıktı ki erüñ
Çağırurlar kâfirüñ boynın uruñ

Bu yara geldi 'Ali şîr-i hûzâ
515 Kâfirüñ cânına kıldı çok cezâ

Şol kağan arslan olınca dilküler
Kaçar in ister ger ata elgüler

Yahû bir aç kurt örince keltedür
Zülfikâr örince teyrân keltedür

Bir dem uruşunca kâfirler kaçır
Zülfikâra pâyidâr olmaz kaçır

Çapısına çal'anuñ irdi "Ali
Her ki amân diledi virdi eli

Kim muti' olmadısa kesdi başın
520 Gövdesinden dañi dünyâdan yaşın

Çapuyı bekledi oturdu imâm
Çal'adağınuñ işin çıldı tamâm
Geldüñ imdi bu kez islâm leşkeri
Furdılar kefere çarşu her biri

Çün naçar meydâna çıldılar revân
Ceng için kim gire çangı pehlivân

Ol yaçadan depdi bir kişi atı
Çıldı cevlân otuz arşını çatı

Çıldı islâm leşkerinden er talep
525 Çâzilerden biri pürsâz u salep

Yüz yere urdu rasûl hâzretine
Diledi destûr bindi atına

Mu'stafa çıldı du'â ol yigide
Yüridi meydâna iştekim nide

Pehlivânın önine bağlar turur

Kâfir aña yitüben gürzin urur

Bir kılna gelmedi anuñ hatâ
Kim idi ol mu'cizât-ı Muştafa

Dikdi nevbet kendüye dañi alur
530 Kıncile eline hamle kıılır

Bir kezin Allah diyü anı çalar
Depesinden ayıra degin böler

İki pâre oluban düşdi yire
Bir yere urdı ki bulunmaz çâre

Anuñ ardınca irişdi bir dañi
Bir kılıçda iki biçdi ey âhî

Bir dañi geldi anı dañi diler
Anuñ ardınca gelene diş biler

Ol bahâdurur adı Sâ'id idi
535 Şaņasın kim ol gün aña 'ıyd idi

Ġâziler bes şâz-ı hıram oldılar
İllâ kâfir ġuśsayile toldılar

Söz ikşürür añşamadek tîġ urur
İki yüz kişi bulardan öldürür

Añşam oldu meş'ale yandırdılar
Ġitmediler yine bunlar tırdılar

Veźirine pâdişâh emreyledi

Nice tedbîr idelim dip söyledi

Çün birisi iki yüzbin öldürür

540 Şon üçi düşmânı bize güldürür

Cümlemiz bunlara hâmler idelüm

Çün berâber çâre olun nidelüm

Ortaya alup kıralum çamusın

Soyalum ol 'ara bunuñ namusın

Na'ra hârîbi çalınur ki çati

Bir uğurda depdi kâfirler atı

Geldiler ol kaçdıle kim uralar

Birisi kırtulmaya hep kıralar

Ġâziler dañi buları gördiler

545 Muştafa'ya hoş şalâvat virdiler

Bir uğurda çamçı urdılar ata

Tîğ ellerinden ey fetâ

Din kılcın ellerine aldılar

Nice kâfirleri yire şaldılar

Kim revân olup şu gibi açtı çan

Laleye döndü çandan yazı yabân

Ey nice başları şaldılar yere

Yazı yaban leşile toldı dere

Cehdüñ çün dine kılcın urdılar

550 Din yolında şöyle qâim turdılar

Farılacaq güneş ki maşrıqdan çıkar
Bin şahâbi cümlesi aña baqar

Getürüp tekbîr şalâvat virdiler
Qıra qıra hâlq qal'aya irdiler

Cümle kâfir leşkerini qırdılar
Çün 'âlem dibine yaqın irdiler

Pehlivân çün qalbe depdi sehminâk
Qıldılar ol dem 'âlemlerni çâk

Çün 'âlem yaratıldı ey âhî

555 Pâydar olamadı vü leşker dañi

Yüz çevürdi pâdişâh döndi qaçar
Sındı kâfir gâziler qarşu biçer

Taki qal'a qapusına irdiler
Geldiler qapuyı açığı gördiler

Oturur qal'a qapusında 'Ali
Pâdişâhuñ iki qat olur beli

Gâziler izin alıp kılıç vurur
Tañrı arslanı "Ali anda durur

Ol aralıqda Muqâtil oturur

560 Dutar bu barmaq yuqaru götürür

Döndi aydur 'Ali'ye kim ya imâm

Erligü mürüvvet قاموسında tamâm

Diledüm lutf idüp ihsân kılasın
Biz saña kulu imân kılasın

Қuluñ olam hizmetüñizde turam
İşigüñiz tozına yüzüm sürem

Şol sâ'at barmaq yuқaru götürür
'Ali ta'lim itti imân getirür

Taһrınır arslanı 'Ali oturur
565 Muқâtil el baғlayıp qarşu durur

Cenk iderken gâziler çün erdiler
'Ali sağ u selâmet gördiler

Geldiler 'Ali'ye ikrâm itdiler
Bes rasûl'e varıp i'lâm itdiler

Ol habîbullah rasûli aldılar
Kim Muқâtilüñ sarâyına geldiler

Ol rasulûllah keribân oturur
Kim Muқâtili қatına götürür

Muстаfa yüridi tahta oturur
570 Barmaqın götürüp imân getirür

Her kim getürmedise imân anı
Depelerler it gibi çıkar cânı

Anlara қur'anı ta'lim itdiler

Ayet ile beyanât ayıtdılar

Getürüp sâliplerini yıgdılar

Küfrile nifâk tonından çıkdılar

Kiliselerini mesâcid kıldılar

Çamusı mü'min müslümân oldılar

Tahkîk idüp din yolın añladılar

575 Kıldılar beş vaqıt namâz bekletiler

Üç günedek kal'ada oturdılar

Nekim mâlı varise götürdiler

Aldılar mâlı aşığı indiler

Çâziler atlu atına bindiler

Çal'ada egrü dükeldi bes "Ali

Muâtafa'ya aydur imdi ol velî

Nice müddet turmadın kim gittiler

Şağ selâmet evlerine yetdiler

Ol erenler din yolın añladılar

580 Tahkîk idüp dinlüler tañladılar

Biçâre davûd olaruñ kemteri

Dile ki geldi bu ma'ni din eri

Çağ inâyeti erenler mihneti

Şollaruñ kim dir ne ki eri çatı

Yoğsa bir miskin ümmidür fağır

Ne alem tutar ne yazar ne oır

Ya ilahi adını dinleyeni

Rametüñle yarlıgagıl ey ganî

Kim du'adan alara söz ideni

585 Rametüñle yarlıgagıl ey ganî

Sözi aydanuñ cânuna oıya

a anı Mutafa'ya baılaya

Ger yüzüde ılırsa sehv-ü atâ

ıl kerem dutma 'ayb ey kethüdâ

Oıyanlar lutfedip ubu sözi

Kim unıtmasun du'adan hem bizi

Oıyanı aydanı dinleyeni

589 Rametüñle yarlıgagıl ey ganî

4.BÖLÜM

İ N D E K S

A

a : bkz.ol

a.-na 7, 17, 43, 60, 64, 74, 77, 82, 106, 157, 203, 210, 215, 219, 242,
243, 273, 293, 339, 347, 364, 368, 430, 528, 535

a.-nda 109, 142, 230, 343, 468, 488, 497, 508, 559

a.-ndan 2, 41, 81, 97, 107, 432, 446

a.-nı 13, 21, 83, 99, 100, 103, 145, 146, 208, 230, 244, 327, 332, 333
340, 355, 395, 374, 395, 408, 412, 422, 442, 497, 531, 534, 571, 586

a.-nlara 572, 585, 246

a.-nları 62

a.-nuñ 18, 20, 34, 49, 52, 55, 56, 72, 80, 177, 226, 329, 331, 341,
376, 424, 529, 533, 534

a.-nuñdur 73

a.-nuñiçün 425

a.-nuñla 51, 152

‘acabâ :acaba 208, 244

‘acâyib: acayip, şaşılacak şey 137

‘a.-ler 230
‘aceb :bkz. acaba 112, 134
‘acibâ : şakın, şaşırılmış 194
aç :aç 47, 237, 290, 460, 461, 466, 517
aç- : açmak
a.-tılar 230, 232, 424
a.-up 231
açık :açık 157
açıl- :açılmak
a.-dı 203
a.-miş 250
acıt- :açıtmak
a.-tı : 431
açlık :açlık 469
açuk :bkz.açık 557
ad :isim
a.-ı 331, 535
a.-dur 63
a.-ım 284
a.-ın 2, 282, 333, 418
a.-ımı 584
âdem :insan 178
‘adem :yokluk 19
adl :adalet 472
a.-üne 175
afitâb :güneş 203
ağ :ağ
a.-ının 521
ağaz eyle-: söylemek
a.e.-diler 301
ağaç :ağaç
a.-tan 10
ağız :ağız 160

- a.-ı 157
a.-ına 444
- ağla- :ağlamak
a.-dı 29, 80, 426
a.-yu 27, 31
a.-ından 395
- ağaz :bkz.agız 301
- agÿâr :düşman 192
- ah eyle- : ah etmek, ah eylemek
a.e.-di 427
- ah it- : ah etmek
a.i.-üben 422
- âhî :kardeş 231, 261, 282, 386, 404, 533, 555
- aḥşam :akşam 402, 404, 421, 488, 538
a.-a 537
- aḥvâlin:hallerin 281
- aḳ :beyaz 305
- aḳ- :akmak
a.-ar 249, 401
a.-dı 450
a.-tı 548
- ‘aḳl :akıl 219, 308
‘a.-irer 242
‘a.-ı gide 198
‘a.-ı 503
‘a.-ın 159
‘a.-u 445
‘a.-ur 340, 408
- ‘aḳlurı başura divşür- :aklını başına al 235
- aḳm :akın 39
- al- :almak 106
a.-alum 4
a.-am 411

a.-anı 375
a.-asın 36
a.-dı 307, 418
a.-dı ele 382
a.-dılar 204, 216, 218, 229, 547, 568, 577
a.-iñuz 432
a.-p 105, 559
a.-up 542
a.-ur 27, 354, 385, 387, 389, 393, 530
a.-ırsan 175
a.-mağ 378
a.-mağa 384
a.-maz 136

alâ :yüksek 5

‘alâ kerîmullah: çokca veren Allah 1

âlat :aletler

â.-in 299
â.-i 61, 181
â.-leri 207

‘âlem :dünya, cihan, 392, 553

‘â.-lere 71
‘â.-e 555
‘â.-leri 170
‘â.-lerini 554
‘â.-üñ 24

‘Ali :Hz. Ali 22, 26, 78, 90, 92, 94, 101, 116, 121, 124, 127, 137, 147, 164, 184,
94,200, 208, 214, 219, 224, 241, 242, 244, 256, 257, 269, 277, 283,
313, 322, 327, 331, 340, 341, 347, 350, 351, 354, 360, 361, 362, 363,
365, 366, 383, 385, 415, 418, 433, 440, 440, 443, 447, 454, 475, 479,
504, 505, 515, 519, 558, 559, 564, 565, 566, 578

‘a.-niñ 121, 469, 481

‘a.-nür 343, 344, 345, 348, 359, 375, 400, 500

‘a.-ye 113, 233, 240, 276, 296, 307, 320, 357, 381, 386, 390, 393,

468, 474, 561, 567
'a.-yi 53, 158, 216, 218, 229, 275, 364, 366
'a.-yim 365
'Aliy'yü Mürteza :bkz.'Ali 436
Allâh :Allah 2, 119, 122, 195, 472, 531
a-'a 94
altı :altı 232
altı bin:altı bin 263
alt :alt
a.-ında 457
altmış :altmış 268, 335
altun :altın 208, 221, 223, 262, 302
amân : aman, aman dileme 411, 415, 519
aman vir-: fırsat vermek
a. v.-men 428
ammâ :ama 400
'amû :tümü, hepsi 189, 262
'a.-dan 389
'amû :amca 180
aňaru :tarafa 37
an- :anmak, hatırlamak
a.-ası 370
a.-maz 71
aňla- :anlamak
a.-dılar 575, 580
a.-yana 22
ansızın :ansızın, umulmadık bir anda 460
'arab :arap 33
'arabî :arap milletinden 27
ara : arada, arasında 542
ara :zaman aralığı, aralık
a.-da 139, 399
a.-lıkda 560

- a.-sın 107
- ara- :aramak
a.-r 209
- ard :arka
a.-ınca 533, 534
- arġan- :ırganmak
a.-ur 300
- arġuvân :erguvan 302
- âriyâ : başka 73
- arġa :bkz.ard
a.-ya 451
- arġuru: çapraz 449
- arşlan :arşlan 342, 379, 461, 506, 513, 516
a.-ı 78, 99, 436, 559, 565
a.-ımı 431
a.ları 197
- arşın :ölçü birimi 181, 268, 335, 524
arşın ur-: ölçmek, arşınla ölçmek
a.u.-ar 448
- artuġ :fazla 498
- arż eyle-: arzeylemek, sunmak
a. e.-di 33
a. iderler 212
- as- :asmak
a.-ar 66
- aşhâp :Hz.Muhammed'i gören tâbî olan kimseler 25
a.ına 116
â.ile 118, 123
a.uñ 29
- ‘âsi :isyan eden 44, 64, 75, 135
‘â.-dür 181
- âsmân :asuman, gökyüzü 131
- ‘âsa :sopa 61

aş :yemek
a.-ını 421

aş- :aşmak
a.-a 206, 377
a.-ar 460
a.-ar 210
a.-dılar 424

aşağa :aşağı 91, 138
a.-ya 245

aşağı :bkz.aşağa 577

at :at 62
a.-a 149, 204, 211, 457, 516, 546
a.-ı 375, 449, 456, 524, 543
a.-la 60, 148
a.-ın 126, 376
a.-ına 526, 577
a.-ını 388
a.-ları 207
a.-larına 433
a.-lu 141, 279, 577

at- :atmak
a.-ar 58
a.-arsa 193
a.-ılur 395

ata :ata 194, 390

avâz :ses 499
a.-ın 504

‘avn et-:ulaşmak, kavuşmak
‘a.- edersen 274

‘avn eyle-:ulaşmak, kavuşmak
‘a.- eylegil 177, 187

avır- :eğirmek
a.-ur 209

‘avrat oğlan : kadın, erkek 42

‘avrat :kadın

a.-ları 47

ay :ay 12, 37

ay :ay, bir zaman dilimi

a.-lık 37

ay- : söylemek

a.-a 499

ayağ : ayak 445

a.-ın 155

a. üzere 276

a.-da 88

‘ayân :açık 153

ayâr: ayar

a.-ı 208

ayba :aba

a.-sınun 372

ayd- : söylemek

a.-anı 589

a.-anur: 586

a.-ayım 285

a.-ım 90

a.-ur 34, 81, 90 , 145, 164, 195, 281, 296, 308, 320, 330, 340, 345,
352, 358, 361, 378, 408, 417, 496, 500, 561, 572, 578

a.-lamaz 381

ayıl- : ayılmak

a.-asın 391

‘ayn :göz

‘a.-ine 400

ayır- : ayırmak

a.-a 531

ayıt- : söylemek

a.-tılar 572

ayru :ayrı 213, 470
a.-yam 317
ayyûk :yüksekler, gökler
a.-a 515
'azîm :azametli 114
'azm it- :azm etmek, gayret etmek
'a. id.-erem 286
azrâ'il : azrail 412

B

bâdire :badire
b.-ler 302
bağ :bağ 252
b.-lamadın 155
b.-ıdur 255
b.-lamışlar 197, 207
b.-lanır 160
b.-lar 528
b.-layıp 565
b.-lu 260
bağış : affetme
b.-ladı 586
bahâdur: bahadır, cesaretli, yiğit 334
b. ermiş 397
b.-ur 535
bahçe :bahçe
b.-ler 248
bahra tal-:denize dalmak, anlam denizine dalmak, anlama nüfuz etmek
b.â.-alum 4
bağış :bağışlama 457
bahşîş :bahşîş 110

bağ- :bakmak

b.-ar 68, 241, 249, 276, 551

b.-ıcağ 133

b.-sun 364

b.-tı 279

bâki :ebedi 310

balcağ : kabza

b.-ına 263

barmağ: parmak

b.-ın 570

bar- :varmak 183, 560, 564

b.-ıcağ 179

basdı qadem :ayak bastı 19

baş :baş 86, 88, 227, 323, 328,

b.-a 179, 348

b.-da 86

b.-dan başa 206

b.-ı 268, 324, 325, 344, 345, 348, 360, 363, 367, 389, 419, 452

b.-ım 284

b.-ın 326, 335, 520

b.-ına 382, 385

b.-ında 265

b.-ından 445

b.-ını 280, 333, 337, 338, 421, 429

b.-ıydı 329

b.-lar 465

b.-ları 549

b.-larını 424

başlu :başlı, başı olan 468

başla- :başlamak

b.-dı 93, 283, 313, 455, 507

b.-dılar 240, 489

b.-yalum 2

bat- :batmak
b.-a 390
b.-ar 12
b.-uban 280

bay :zengin
b.-ı 47
b.-larına 15

bayrâm :bayram 501

bazâr it-: ticaret yapmak
b.i.-em 361

beg :bey
b.-i 508
b.-ler 380, 395, 427, 428, 433
b.-leriyle 211
b.-lerine 425

beğâ : beka, sonsuzluk 314

bekle- : beklemek
b.-di 377, 392, 52
b.-diler 575
b.-ler 180

belâ : bela 284, 32
b.-lar 41

bel : bel
b.-i 558
b.-leri 160
b.-lerine 204

belgüle-: bellirlemek, bellemek
b.-yip 276

ben :ben 75, 105, 170, 185, 270, 271, 272, 273, 290, 317, 319, 343, 356, 361,
362, 365, 368, 411
baña 32, 81, 104, 173, 177, 185, 187, 273, 337, 359, 360, 364, 367,
368, 410,429, 430, 501
b.-din 285

b.-i 87, 117, 287, 319, 366, 410, 437
b.-üm 9, 146, 176, 271, 284, 365, 432, 436, 501
b.-ümle 173
bende :köle
 b.ler 442
beñze- :benzemek
 b.-mez 143
 b.-r 253, 367
 b.-rem 364
berâber :birlikte 541
berg :yaprak
 b. urur 246
berü :beri tarafa 37, 409
bes :sonra 121, 485, 536, 567
beş :beş 487, 575
beşâret :insanlık 325
beter :kötü 10
beyân :açıklama 153
beyân eyle- : açıklamak
 b.e.-yeyim 91
bey :bey
 b.-ler 309
beyanât:beyanat 572
beze-: süslemek 154
 b.-diler 326
 b.-r 67
bezek :süs
 b.-lü 13
bezirgân:tüccar 378
bezm :meclis 299
bıçak :bıçak 453
bırağ- :bırakmak
 b.-ayım 155

- bîçâre :çaresiz 581
- biç- :biçmek
- b.-di 533
- b.-er 449, 556
- bîdâd :zulumkar, adaletsiz
- b.-ıdur 63
- bigi :gibi 162
- bilâl :Bilal 485
- bile :ile 8, 25, 117, 211, 341, 374, 458, 484, 496, 534
- bil- :bilmek
- b.diler 440
- b.-e: 62
- b.-eler 483
- b.-enden 131
- b.-ene 9, 279
- b.-i 261, 395
- b.-iñüz 34
- b.-meyenler 102
- b.-mez 243
- b.-mezem 288, 291, 292
- b.-mezse 437
- b.-mezüz 142
- b.-sün 437
- b.-ür 7, 39, 50, 186, 437
- b.-ürem 363
- bildür- : bildirmek 32, 396
- b.-e 120, 410bin : bin 20, 132, 173, 479, 551
- bir iki yüz: bin iki yüz
- b.i.y.-ü 265
- bin- :binmek
- b.-di 118, 374, 526
- b.-diler 433, 487, 577
- b.-er 62, 210, 211

- b.-miş 149
- bir :bir 12, 109, 125, 126, 128, 130, 131, 132, 134, 135, 138, 139, 141, 286,
297, 318, 321, 323, 327, 333, 401, 457, 496, 500, 508, 524, 529,
532, 546, 583
- b.-e 251, 253
- b.-i 402
- birisi :biri, birisi, bir kişi 153, 193, 221, 254, 511, 513, 522, 525, 543
- b.-ne 463
- b.-nür 61
- b.-si 5, 183, 233, 540, 544,
- b.-sidür 509
- b.-sin 20
- birkaç :birkaç 313
- birin :bir, tek 204, 266
- birin birin: birer birer, teker teker 285
- biş :beş 101
- b.-den 153, 506
- bişkir :peşkir, havlu 204
- biteviye:sonsuz dek 167
- bitir- :yetiştirmek
- b.-ür 14
- bit- :bitmek
- b.-medin 494
- b.-meye 35, 59
- b.-ür 171
- b.-üre 120
- b.-üreler 497
- b.-üresin 337
- b.-ürmiş 324
- biz :biz 498, 562, 163
- b.-e 2, 21, 34, 38, 39, 84, 154, 281, 296, 438, 493, 540
- b.-i 588
- b.-im 40, 143

bolluğ : bolluk, okluk 125

boyn : boyun

 b.-ına 150

 b.-un 515

 b.-un urun 428

bögr : böğür

 b.-inde 435

böl- : bölmek

 b.-er 420, 531

bölük : takım, grup 460, 462

 b.-i 194

 b.-in 462

 b.-e 462

böyle : böyle 99, 146, 298, 300, 329, 377

bu : bu 106, 111, 123, 137, 140, 142, 144, 150, 162, 172, 184, 274, 292, 320,
 327, 344, 360, 380, 396, 440, 482, 483, 496, 560 581

 b.-dur 366, 406

 b.-ları 455

 b.-na 143

 b.-nca 272

 b.-nca 361

 b.-ncılayın 220, 272, 379

 b.-nda 189

 b.-ndağılar 497

 b.-ndan 107

 b.-ndan 403, 498

 b.-nı 77, 178, 315

 b.-nlar 124, 218, 229, 510, 538,

 b.-nlara 26, 541

 b.-nlaruñ 271

 b.-nu 8, 188, 319, 494, 497

 b.-nuñ 27, 134, 542

bugün : bu gün 107, 114, 175, 332, 438, 501

bul- :bulmak
b.-a 44, 173
b.-alar 16
b.-dı 384
b.-maz 97
b.-miş 143, 332
b.-sa 7, 53
b.-sayidi 54
b.-ursam 411

bular :bunlar
b.-a 464
b.-dan 537
b.-ı 545
b.-ur 228

bulın- : bulumak
b.-maz 532

buluş- :buluşmak
b.-alar 404

bura :bura 282
b.-nuñ 494

burç : burç
b.-a 179

burn :burun
b.-undan 395

buyruk:emir 12
b. ile 158

buyur- :buyurmak
b.-dı 299, 325, 414

bük- :bükmek
b.-üldi 160
b.-ülür 395

bülbül :bülbül
b.-leri 250

C

- câhil :bilgisiz 11,
 c.-e 10
- cân :can 71, 86, 554, 227
 c.-ı 146, 388, 571
 c.-ım 284
 c.-ımı 431
 c.-ın 411
 c.-ına 515
 c.-ından 154
 c.-ları 110
 c.-umı 274
 c.-umuz 65
 c.-umuzdan 50
 c.-umuza 75
 c.-ura 102
 c.-uñı 108, 586
- cânıgönül: canıgönül
 c.g.-dendür 9
- cân vir-: can vermek
 c.v.-üp 6
- canân bul- canan bulmak
 c.b.-dılar 6
- cavidân: kalıcı, sonsuz, ebedi 310
- cehd :gayret 111
 c. -idüben 384
 c.-in 550
- cehennem:cehennem 61, 181
- cehîm :bk.cehennem 74
- celîl :ulu 201, 479

cem': birlik, beraberlik
c.-iken 26

cenk :savaş 149, 152, 375, 466
c.-i 510
c. için 192, 523
c.iler 301

cenk it-: savaşmak, çarpışmak
c. i.-di 415
c. i.-evüz 409
c. i.-erken 566

cennet :cennet 108
c.e 204, 255

cevâb :cevap 273, 278
c.-ın 89, 381

cevâhir: cevherler 3

cevgân: (F) çevgen
c.-ı 262

cevlân :ceylan 524

cezâ :ceza 438, 515

Cibril :Cebrail 477, 480
c.-'e 473

çiger :yürek, iç
c.-in dağladı 426

cihân :dünya,alem 310
c.-uñ 23

cübbe :giysi 179
c.-sin 172

cümle :bütün 61, 181, 260, 310, 392, 442, 505, 553
c.-miz 541
c.-si 380, 551

cünûn :aklı başından gidenler, aklını kaybedenler
o.-lar c. 446

Ç

çabala- :çabalamak

c.-dı 79

çağır- :çağırmaq

ç.-ur 28, 436

ç.-urlar 515

Çalab :Allah 136, 175

çal- :vurmak

ç.-ar 385, 421, 450

ç.-arsa 191

ç.-ınur 300, 441, 543

çalı :çalı 198

çardak :çardak

ç.-lar 253

çâre :çözüm 493, 498, 532, 541

çarh :felek

ç. tutti 194

çar :asker

ç.-ile 496

çavuş :çavuş

ç.-ı 264

çegân :çegan

ç.-a 299

çek- :çekmek

ç.-di 507

ç.-digi 384

ç.-diler 306, 442

ç.-er 386

ç.-üben 385

çenâr :çınar 268

çeri :asker 434, 490, 492, 496, 509, 510

ç.-sini 40

çevik :hızlı 158

çevür- :çevirmek

ç.-di 556

çık- :çıkılmak 67

ç.-a 153

ç.-am 172

ç.-ar 68, 401, 451, 506, 551, 571

ç.-dibile 118

ç.-dılar 573

ç.-mağa 97

ç.-mayınça 96

ç.-miş 131, 221

ç.-tı 515

Çin :Çin

ç.den 37

çok :çok 41, 63, 197, 230, 284, 453, 468, 469, 515

çök- :çökmek

ç.-di 92

çün :için 8, 89, 110, 111, 169, 225, 232, 240, 256, 276, 309, 327, 374, 399, 423,
454, 511, 523, 540, 541, 553, 554, 555, 566

D

dâd : öç, intikam

d.-in 106

d.-um 432

d.-umuz 36

dahi :dahi 15, 105, 136, 182, 188, 196, 259, 260, 272, 282, 318, 375, 412, 426,
458, 469, 496, 534, 555

dâim :daima 213, 314, 324

dal- :dalmak

d.-dılar 471

dar :dar
d. eyleyem 439

đarb : darp
đ.-ile 342

davâr :hayvan türü 318

davûd :davut 581

de- :demek 17
d.-di 87, 117, 122, 163, 178, 314, 336, 407, 437, 447,
478, 480, 483
d.-me 320
d.-r 185, 200, 345, 345, 348, 415, 510
d.-rdi 29
d.-rim 476
d.-rler 324, 366
d.-diler 75, 112, 119, 141, 162, 234, 240, 310, 347, 396, 491
d.-dügi 413, 508

dede :dede 247

deg- :değmek, dokunmak
d.-me 398
d.-di 392
d.-ğil 401

degin : değin 531

degül :değil 20, 316, 348
d. mi 360
d.dür 344, 363

dek :dek, kadar 420,537,576

dem :an 202, 270, 382, 418, 518

dembedem:an be an 312

demir :demir 59

deñiz :deniz 245
d.-e 44
d.-i 465

dep- :depmek

d.-di 345, 383, 524, 543, 554
depe :tepe
d.-sinden 421, 531
depele-: tepelemek
d.-rler 571
depre : tekrar 449
derbân :derban
d.-ile 322
derd :dert
d.-ü 427
d.-lû 85
d.-rdile 28, 500
der- :dermek, toplamak
d.-e 549
dergâh :dergah
d.-urda 171
dermân: derman 85
d.-ı 469
d.-ımız 76
destûr :izin 81, 526
d.-ile 85
destûr al-: izin almak
d.a.-dılar 323
devletlü: makam, mevki sahibi 478
devlet : devlet
d.-ür 310, 314
d.-ürde 369
dış :dış
d.-ın 326
dib :dip
d.-inde 401
d.-ine 553
dîdâr :yüz

- d.-ı 108
- di- :bkz. de- 474
- d.-di 270, 473, 481
- d.-p 539
- d.-r 11, 12, 28, 60, 69, 94, 170, 187, 493, 582
- d.-ridi 53
- d.-ye 464
- d.-yelüm 2
- d.-yü 31, 149, 355, 403, 531
- diyüp 77, 188
- diger :başka 393
- dik : dik 276
- dik- :dikmek
- d.-di 530
- d.-diler 380
- d.-düginçe 398
- d.-dükleri 328
- d.-se 222
- dil :dil 20
- d.-ine 127, 418
- d.-leri 160, 311
- d.-ür 235
- d.-üre 115
- dil:söz
- d.-e 8, 458
- dil : dilmek
- d.-er 534
- dil aç- : sohbet etmek, söze başlamak
- d.a.-alum 3
- dile-:dilemek 581
- d.-di 519, 526
- d.düm 562
- d.-mez 67

d.-r 201
d.-rüm 36
dilek: dilek
d.-ü 153
dilgü :tilki 342
d.-ler 516
din :din 547, 550, 575, 580, 581
d.-e 550
d.-i 52
d.-ü 71
dinlü : imanlı
d.- ler 580
dinle- :dinlemek 404
d.-r 182
d.-yene 22
d.-yeni 584, 589
d.-yip 89
d.-yin 21
dinlen-:dinlenmek
d.-esin 107
direk : direk
d.-süz 11
dir- : bk.der-
d.-er 40, 126
d.-eyim 105
diril- :dirilmek
d.-e 279
diş bile-: diş bilemek
d.b.-er 534
dişle- : dişlemek, ısırarak
d.-di 388
divâr :memleket 220
d.-ı 38, 223

- d.-ında 66
d.-lara 247
d.-ur 245
- diz- :dizmek
d.-ilmiş 246, 247
- diz :diz
d.-in 92
- dolan- :dolanmak
d.-uban 78
- dolay :çevre, dolay
d.-da 247
- don :donmak
d.dı 79
- dost :dost
d.-ına 133
- dök- :dökmek
d.-di 48
d.-e kanımız 65
d.-üle 110
d.-ülmekden 469
- dön- :dönmek
d.-di 113, 124, 145, 159, 195, 233, 281, 296, 330, 340, 349, 352,
371, 408,
417, 548, 556, 561
d.-e 49
d.-er 212
d.-mez 381
d.-sün 406
- dört :dört 101, 245, 249, 264, 290
- du'â :dua 264
d.-dan 87, 117, 585, 588
d.-lar eyledi 283
d.-nı 187

- dur- :durmak 109
d.-dılar 207, 402, 489, 538, 550
d.-muşlar 227
d.-ur 11, 260, 276, 331, 334, 347, 440, 559, 565
d.-urlar 264
d.-ursuz 428
- duruş- :duruşmak
d.-alar 407
- dut- :tutmak
d.-a 204
d.-ar 12, 58, 383, 457, 560
d.-arise 451
d.-dılar 159, 508
d.-madın 494
d.-mağıl 87
d.-miş 150, 189
d.-up 80
- duy- :duymak
d.-ılsa 60
- düğün :düğün 339
- dükel :tükenmek
d.-di 578
- düldül : Hz.Ali'nin atı 375, 440
d.-i 84, 468
- dün i gün: gece gündüz 332
- dünyâ :dünya 439, 512
d.-da 52, 213
d.-dan 333, 520
d.-nır 464
- dür- : birleştirmek, katlamak
d.-er 488
- dürlü :türlü, başka türden 14, 134, 301
- dürr :inci 246

dürr-i gevher : inci cevheri 4

düş- : düşmek

d.-di 124, 224, 277, 282, 422, 532, 534, 426, 455

d.diler 168

d.-er 423, 445

düşmân:düşman 38, 324, 337, 338

d.-a 502

d.-dur 64

d.-ı 52, 172, 187, 540

d.-ıdur 133

d.-ımı 274

d.-ımızdan 36

d.-ur 326, 331, 335

düşmen: bkz.düşman

d.-i 54, 330

d.-üne 122

düz : düz 267

E

Ebû Bekr: Hz. Ebu Bekir 26

edgü: iyi, iyilik

e.-ler 516

eger :eğer 273

egrü :eğri 578

ehl-i diller : Gönül ehli kişiler 8, 13

ehl : usta, ehil

e.-inüñ 106

ejdahâ : ejderha

e.-ya 396

el :el 565

e.-e 312, 389

- e.-in 121, 155, 175, 263, 435
e.-inde 72, 475, 479
e.-inden 50, 60, 65
e.-ine 157, 354, 418, 530
e.-iyile 177
e.-lerinde 180, 189
e.-lerinden 546
e.-lerine 204, 547
e.-lerini 311
e.-ümden 271
- el ur- : el vurmak, el sürmek
elümüz.u.-mağa 43
- elmâs :elmas
e.-a 391
- elem :keder 392
- el :il, memleket
e.-i 38, 260
- emîn :güvenilir 195, 196, 199, 472, 498
- emire'l-mü'minîn : mü'minlerin emiri, başı 1
- emr :emir
e.-ine 226, 266
e.-iyle 449
- emr it- : emretmek
e.i.-ti 486
e.i.-erse 472
- emr eyle-: emretmek
e.-eyledi 403, 539
- enbiyâ : peygamberler 23
- en :en
e.-i 222
- er : er, asker 188, 189, 334, 370, 416, 467, 525
e.-i 5, 495, 509, 581, 582
e.-idi 491

e.-üñ 515

er- :erişmek

e.-di 399, 435, 526

e.-diler 325, 553, 557, 566

e.-dim 292

e.-miş 131

e.-sün 481

eriş- : erişmek

e.-di 196, 404

e.-elüm 417

e.-ir 205, 460

eren : manevi olgunluğa ermiş kişi

e.-ler 119, 580, 582

e.-leri 6

e.lerüñ 162

eri- : erimek

e.-di 399

erlik : erlik 410

e.-ü 561

erte :gündüz 17

esen :sağlıklı 172, 416

esenleş-: selamlaşmak

e.-ür 123

eser :eser 255

esir it- esir etmek

e.i-der 42

estüvâr: ? 435

eş :eş

e.-i 23

eşig :eşik

e.-üñe 35

eşit- :işitmek

e.-ir 295

ev :ev
e.-ler
e.-ine 412, 579
evlâd : çocuk
e.-ı 177
evliyâ : velîler
e.-ların 23
evvel : önce 94, 100
e.-a 317
eyle- : eylemek 104, 115, 176, 317, 320
e.-di 31, 93, 313, 358, 403
e.-gil 100, 360
e.-me 100
e.-mekiçün 84
e.-r 203
e.-rse 136
e.-ye 191
e.-yelüm 166
e.-yesin 353
ez- : ezmek 193,
e.-miş 288

F

faħr : övünme, övünç
f.-ı 24
fazıllık: fazilet 352, 353
fermân : ferman, emir belgesi, buyruk
f.-ı 472
f.-ımız 76
feryâd it- : feryat etmek
f. ide 28

fetâ : (A) genç, cömert 546
fırşat : fırsat
f.in 332
figân : ah çekme 60
fikr : fikir 96, 242
f.-e 280
f.-ü 219
fil : fil
f.-e 374, 62
f.-i 383
f.-inür 400
f.-ile 422, 423
f.-ler 200

G

ğamgiz:gamla dolu 358
ğamlu : gamlı
ğ.-ların 316
ğânî : bolca veren, zengin 74, 122, 584, 589
ğ.ler 484
ğarîp : garip
ğ.-ün 312
ğarîm : düşman, rakip 51, 270
ğ.ile 407
ğavvâs ol-: dalgıç olmak
ğ.o.-up 4
ğayret eyle-: gayret etmek
ğ.e.-di 388
ğazâb : öfke
ğ.-dan 78, 79
ğazâ : harp 84, 123

- ğ.-dur 106
ğ.-lar 111
ğ.-n 177
ğ.-ya 85
- ğazavât: savaşlar
ğ.-dur 22
ğ.-ı 1, 22
- ğâzi : gazi 525
ğ.-ler 111, 499, 512, 536, 545, 556, 559, 566, 577
- gebert-: gebertmek, öldürmek
g.-i 506
- gece :gece 182, 209, 227, 466
- geç- :geçmek
g.-di 188, 192, 196, 199, 205, 214
g.-e 399
g.-er 228, 449, 463
g.-tiler 232
- gel- :gelmek
g.-di 8, 21, 169, 186, 188, 216, 279, 405, 413, 434, 477, 482, 490,
500, 515, 534, 581
g.-diler 216, 217, 225, 544, 557, 567, 568
g.-dim 292, 438, 522
g.-e 308, 382
g.-en 35, 440
g.-ene 534
g.-ince 409
g.-ir 287
g.-iye 461
g.-medi 400, 529
g.-mege 143
g.-miş 142, 145, 347
g.-se 150
g.-sin 163, 403

g.-üp 41
g.-ür 163, 271, 375
g.-ürise 50
genc ü mal: bkz. genc 243
genc :hazine 55
geñez ol-: genez olmak
g.o.-sun 2
ger : eğer 108, 258, 337, 367, 516, 587
gerçek : gerçek 356
gerek : gerekli 83, 88, 91, 106, 165, 294
getür- : getirmek
g.-di 335, 338
g.-diler 275, 333, 372
g.-dügin 348
g.-elüm 370
g.-esin 337
g.-eyim 356
g.-ir 505
g.-iser 458
g.-medise 571
g.-üñ 146, 430, 429
g.-üp 457, 552, 573
g.-ür 127, 183, 357, 419, 570
g.-ürsin 312
gevher : cevher
g.-ler 5
gez- : gezmek, dolaşmak 96
g.-e 292
g.-er 137, 139, 248
g.-erem 290
gıvan- : kıvanmak
ğ.-ur 295
gibi : gibi 54, 209, 244, 341, 401, 506, 513, 548, 571

- gice :gece 17, 57, 142, 190, 286, 467
g.-ye 402
- gid- :gitmek
g.-eler 484
g.-elüm 496
g.-er 42, 124, 129, 188, 212, 224, 373, 463
g.-erem 286
g.-eridim 287
g.-evüz 112, 409
g.-eyim 85
- gir- :girmek 483
g.-di 27, 178, 241, 257, 374
g.-diler 323, 230
g.-e 379, 523,
g.-ecegiz 236
g.-elüm 369
g.-esin 94, 234
g.-ip 477
g.-meyen 98
g.-ü 62, 287, 415, 434
g.-ür 138, 350, 351, 376, 405, 485, 507
g.-ürise 45
g.-ürler 231
g.-ürse 44
- girü : geri 428
- git- :gitmek
g.-er 510
g.-di 196, 199, 205, 214, 318, 382
g.-diler 147, 168, 291
g.-mediler 538
g.-mege 412
- giy- :giymek
g.-mişler 179

- gizle- :gizlemek 102
g.-nüp 57
- gögs : göğüs
g.-inden 451
g.-in 27
- gök :gökyüzü 503
g.-ü 11
g.-de 19
g.-den 14
g.-e 269, 295
g.-teki 13
- gönen- : gönenmek, sevinmek
g.-irken 204
- göñ(ü)l:gönül 167
g.-i 315
g.-den 8
g.-ile 319
g.-lere 85
g.-in 312
g.-üñüzden 297
- gör - :görmek 113, 129, 133, 134, 144, 165, 294, 454, 508
g.-di 128, 130, 178, 189, 190, 206, 208, 351, 395
g.-diler 140, 148, 158, 347, 545, 566
g.-dü 192, 197, 200, 219, 242, 257, 267, 269, 327
g.-dügi 220
g.-dügin 203
g.-düler 230, 309, 557
g.-düm 272
g.-düñ 359
g.-e 82, 397
g.-en 67, 183
g.-enür 198
g.-erem 289

- g.-esin 103, 234
g.-eyim 82, 83, 356
g.-gil 114
g.-icegiz 355
g.-incek 184
g.-irise 366
g.-mediyise 364
g.-medüm 272
g.-mişem 293, 343, 362
g.-miş durur 284
g.-sün 234, 238, 481, 499
g.-ür 11, 41, 135, 202, 241, 244, 246, 276, 398, 434
g.-üriz 339
- görin- : görünmek
g.-ir 188, 222
- göriş- : görüşmek
g.-ür 123
- götür- : götürmek
g.-diler 325, 333, 372, 576
g.-e 167
g.-eler 497
g.-mez 62
g.-üñ 297
g.-üp 570
g.-ür 190, 254, 269, 280, 419, 465, 505, 560, 564, 569
- gövde : gövde 465
g.-sinden 520
- göz : göz 128, 246
g.-e 186
g.-i 49, 56, 220, 277, 380, 482
g.-im 186
g.-in 155, 174
g.-ine 391

g.-ini 237
g.-leri 13, 159
g.-ü 305, 371
g.-üni 222
gözcü : gözcü
g.-dür 58
gözler : izler 13, 133, 190
ğulğûle: (F) kaynaşma 322
ğ.-ler 328
ğumâş :kumaş
ğ.-um 318
ğurt :kurt
g.-a 459, 543
ğuşâ : (A)üzüntü
ğ.-yile 536
güc :güç
g.-i 399
g.-ümüz 43
güd- :gütmek
g.-er 264
gül :gül çiçeği 254
g.-leri 250
gül- :gülmek
g.-dürür 540
gümân : (F)şüphe1
gümiş :gümüş 221
g.-den 208
gün :gün 23, 126, 132, 297, 321
g.-idür 501
g.-de 467
g.-e 576
g.-lerini 267
gündüz: güzdüz 182, 190, 209

güneş :güneş 12, 68, 244, 551, 253

g.-e 39, 69

g.-i 23

günlük :her gün 130

gürle- :gürlemek, kükremek

g.-di 340

gürz : gürz

g.-in 393, 528

g.-ile 456

H

ha : ha, habire, sürekli 139

haber :haber 80, 104, 163, 203, 279, 347

h.-ler 164

h.-üñi 101

hâbîb : sevgili,Hz. Muhammed 31, 34, 478

h.-im 474, 481

h.-ime 473

hâbibullah:Allah'ın dostu, sevgilisi 568

hâcet : ihtiyaç 368

h.-imi 176

h.-üñ 171

hâcib :kapıcı

h.-ler 225, 233

hâd :sınır

h.-den 206

hâğ :Allah 50, 64, 84, 86, 103, 110, 113, 120, 126, 176, 418, 478, 482, 486, 582,
586

h.-a 53, 108, 184

h.-ı 177

h.-ın 39

- ĥ.-içün 112
- ĥaḡ teâla :Yüce Allah 473, 488
- ĥaḡ eyle-: toprak eylemek
- ĥ.-ye 108
- ĥalâs et-:kurtar 195
- ĥalıḡ :yaratıcı
- ĥ.-a 392
- ĥâl :durum 296
- ĥ.-e 332
- ĥ.-i 137, 142, 184, 309, 360, 475, 481
- ĥ.-in 281
- ĥ.-ini 33, 288
- ĥ.-ümüz 34
- ĥ.-ümüzü 166
- ĥâlî :boş, uzak 87
- ĥalḡ :halk 174, 374, 552
- ĥ.-ı 118
- ĥ.-ımız 41
- ĥ.-ına 143
- ĥ.-uñ 69, 311
- ĥalva :helva 252
- ĥamle :(A) atak, saldırı 354, 399, 511
- ĥamle it-:hamle etmek
- ĥ. i.-elüm 541
- ĥamle ḡıl-:hamle kılmak
- ĥ. ḡ.-ur 393, 530
- ĥarâc :haraç 265
- ĥarâm :haram 135
- ĥarb :savaş
- ĥ.-i 489, 492
- ĥ.-ile 342
- ĥarbî :harbi
- ĥ.-ler 189

ħarc : harç,kazanç 243
ħarîf : (A) rakip 271
ħarîr :(A) ipek 204
ħâşıl et-: meydana getirmek 175
 ħ. i.-din 494
 ħ.i.-elüm 496
ħâşılı :sonucu 239
ħasret : hasret, özlem
 ħ.-ile 30
ħâşâ :haşa 35, 59, 344, 348
ħâşim-i zeynü'l-beşer :Hz. Muhammed 25
ħatâ : hata, yanlış 529
ħavâli : yöre 130
ħaydâr : Haydâr, Hz.Ali 308, 358
 ħ.-dur 284
hay-ı huy: hay huy, kargaşa 441
ħayr : hayır 210
ħayır ol-: hayır olmak
 h.o.-a 294
ħayru'l vâri: ? 478
ħayvânât: hayvanlar
 ħ.-a 128
ħazân :(F) güz, sonbahar 377
ħazır : hazır 192, 207, 417
ħazır ol-:hazır olmak 237
ħazret : hazret
 ħ.-e 292
 ħ.-üre 140, 293, 477, 526
ħep : hep 487, 544
ħele : hele 308
ħem : hem 22, 38, 63, 148, 272, 282, 300, 331, 345, 400, 504
ħemâyıl: hemayıl, muska 150
ħem : hem

h.-çün 191
hemîn : (F) bu, işte bu 196, 199
henüz : henüz 494
Her :her 12, 104, 134, 174, 181, 183, 187, 193, 202, 204, 211, 233, 266, 312,
345, 371, 457, 461, 485, 509, 511, 513, 519, 571
her biri: her biri
h.b.-nde 207
hergîz :(F) her zaman 430
hergün :her gün 470
herkim: herhangi biri
h.k.-e 88
herkişi : herkes
h.k.-ye 109
herze : saçma 345
hevâ : hava
h.-ya 221
hey : hey,ey 247,417, 428
heybet : heybet
h.-e 194
h.-ü 44, 99, 141, 194, 492
h.ile 41, 46, 148, 158, 198, 269, 502
h.-inden 151, 277, 444
h.-ini 234
heybet eyle-: gövde gösterisi yapmak
h. e.-ye 368
hezâr : (F) bülbül 251
hışm : öfke 136
hışm it-: hışım etmek,
h. ile 350, 383, 427, 433
h. i.-üben 203
h.i.-üp 386
hıyâr : hıyar, salatalık 453
h.-ı 191

hiç : hiç 49, 76, 97, 102, 143, 278, 411, 428
hikâyet : hikaye 21
himmet: yardım
 h.-ünden 87
 h.-ünüz 88,117
hindistân : hindistan 38
hîsâb: hesap 109
 ĥ.-ın 243
hizmet : hizmet
 ĥ.-e 166
 ĥ.-te 260
 ĥ.-ünüzde 563
hoca : hoca 264
 ĥ.-lar 170, 270
hocalar hocası: büyük hoca 170, 185, 270
hôd : kendi 53, 289, 497
hôd adam: kendini düşünen, bencil 298
hoş : güzel, hoş 22, 129, 256, 294, 315, 419, 545
hoş gel-: hoş gelmek
 ĥ.g.-diñüz 296
hulq̂ : bkz.halık
 ĥ.-u 71
hurâm : ? 536
hük̂m eyle-: karar vermek
 ĥ. e.-di 355
hüner : hüner, beceri
 ĥ.-i 397
hüstâr : ? 370

I

ırmağ : ırmak

1.-lar 249
ısmarla-: ismarlamak
1.-dık 119
1.-dım 122
'ıŒg : aŒk
1.-ile 421
ıŒık ur-:ıŒık vurmak
1. u.-ur 179
'ıyd : bayram
'1.-idi 535

İ

i'lâm : bildiri 567
i'zâz : saygı, hürmet, ihtiram
i. ile 307
ibret :ibret
i.-i 183
iç :iç
i.-i 55, 128, 206,
i.-in 40, 123, 277, 326, 486
i.-inde 160, 129, 149, 174, 209, 223, 248, 252,365, 434, 466, 503
i.-inden 167
i.-ine 256, 369, 376, 405, 483
iç- :içmek
i.-e 156, 315
i.-en 315
i.-er 54
i.-eri 231
i.-eyim 319, 411, 430
i.-im 439
i.-ip 321

i.-meye 439

içre : içinde 25, 250, 464, 465

içerü : içeri 178, 215, 230, 234, 241, 323, 351, 505

it- : etmek

i.-e 167, 585

i.-eler 484

i.-em 273

i.-eni 585

i.-er 39, 63, 124, 212, 219, 457, 458, 466

i.-eyim 85

i.-üben 136, 362

i.-üp 250, 580

idebil- : edebilmek

i.-e 56

idi : idi 125, 226, 227, 262, 330, 375, 328

ihsân : ihsan, iyilik, bağış 36

ihsân kıt-: iyilik etmek

i. k.-asın 562

iken : iken 116, 347

iki : iki 23, 132, 160, 197, 200, 215, 241, 260, 268, 310, 415, 421, 435, 439,
466, 482, 532, 533, 558

i.-miz 369

i.-nci 229

i.-sini 458, 463

iki dil- : ikiye bölmek

i. d.-di 421

iki kıt ol-: iki büküm olmak

i. kıt o.-ur 395

iki pâre : iki parça 191, 387, 422, 431

iki yar- : ikiye bölmek

i. y.-a 193

iqlim : iklim 128

i.-e 40

ikrâm eyle-:ikramda bulunmak 313, 567
i. e.-gil 236
ikre- : ikremek
i.-se 198
ikşür : ikşürmek
i.-ür 537
il : bk.el 129, 143
i.-i 46, 331
i.-imiz 37, 41
i.-ine 110, 125, 127
ilahe'l 'âlemin: Alemlerin Rabbi 195
ilâhi :Allah 584
ile :ile 49, 59, 95, 96, 101, 183, 248, 252, 271, 298, 300, 311, 318, 321, 331,
336, 365, 449, 457, 465, 572
ilet- : iletmek 281
i.-ür 223
ilerü : ileri 217, 287
illâ : ille 154, 536
illâ lâ yezâl: ? 243
imâm : imam 267, 521, 561
imân : iman 71, 562, 570, 571
imân getür-: müslüman olmak
i.g.-ür 564
imdi : şimdi 119, 137, 285, 493, 522, 578
inan- : inanmak
i.-ur 366
inâyet : iyilik
i.-i 582
in- : inmek
i.-di 203, 511
i.-diler 433, 442, 577
i.-er 211
ip : ip

- i.-ini 159
- iplik .iplik 373
- ir- : bk. er-
- i.-di 214, 519
- i.-diler 158, 225, 218, 492, 499, 552
- i.-en 67
- i.-er 40, 462, 488
- i.-iþecek 101
- i.-mekiçün 476
- i.-miþem 293
- irem bağı: cennet bahçesi 255
- iriþ-: eriþmek
- i.-di 32, 199, 496, 533
- i.-ip 405
- i.-sün 475
- i.-ür 127, 129
- irte : bkz.erte 264
- ise : ise 201, 366, 367, 370
- isfendiyâr: isfendiyar 151
- isiz : sahipsiz 290
- islâm : islam 106, 504, 522, 525
- iste- : istemek
- i.-r 516
- iþbu : iþte bu 588
- iþ : iþ 72, 103, 173
- i.-e 94
- i.-egü 210
- i.-i 35, 167, 213, 239, 316, 324, 337, 352, 378, 396, 494, 495
- i.-in 521
- i.-üñ 95, 120, 292
- iþit- : iþitmek 90, 137, 330
- i.-ecegiz 349, 340, 371
- i.-en 486

- i.-ince 144
i.-üp 442, 443
i.-ür 504
i.-mişim 362
i.-ti 408, 482, 490
i.-tiler 111
- işig : eşik
i.-iñiz 563
- işle- : işlemek
i.-megil 95
i.-ye 396
- işret : içki alemi 321
- işte : işte 527
- it : köpek 341, 571
i.-e 347, 349
i.-ler 423
- it- : etmek, eylemek, yapmak
i.-di 111, 377, 406, 477, 572
i.-diler 567, 572
i.-er 202, 463, 512
i.-erdür 130
i.-erek 256
i.-mek 83
i.-meye 111
i.-sün 122, 474
i.-ti 327, 564
i.-tin 311
i.-tügin 64
i.-üben 422
- iy :ey 162, 170, 175, 180, 185, 200, 231, 258, 259, 264, 270 314, 330, 404,
533, 546, 549, 555, 584, 589
- izin : izin 174
- izin al- : izin almak

i.a.-ip 559

izzet : yücelik

i.-de 201

K

ķabûl : kabul 176

ķaç : kaç 283

ķaç- : kaçmak

ķ.-a 151

ķ.-an 112

ķ.-ar 516, 518, 556

ķ.-ayım 319

ķadar : kadar 29 , 32, 75,107,135, 202, 222, 243, 320, 396

ķad : boy

k.-e 268

k.-ine 397

ķadeh : kadeh 204, 308

ķ.-i 307

ķ.-ler 306

ķadem ur-: ayak basmak

ķ. u.-ur 215

ķadım : kadın

ķ.-lar 248

ķâdir : kadir

ķ.-i 7, 70

ķafes : kafes

ķ.-te 97

ķafile : kafile

ķ.-de 290

kâfir :kafir 384, 447, 453, 467, 475, 479, 490, 503, 511, 528, 536, 553, 556

k.-e 393, 457, 507, 512

- k.-i 18, 421, 459, 484
k.-le 416
k.-ler 518, 543
k.-leri 547
k.-ür 391, 399, 491, 515
- kağan : kağan 513, 516
- kağı- : lanetlemek
k.-dı 144, 388
k.-dını 408
k.-mağtan 371
k.-mişdi 381
k.-yuban 354
- kağr id-: kahr etmek
k. e.-em 46, 172, 187, 274
- kaım : kaim 550
k.-i 402
- kal'a : kale 114, 130, 137, 138, 139, 142, 168, 169, 450, 464, 465, 466, 557, 558
k.-da 521, 576, 578
k.-dan 147, 172, 511
k.-nuñ 56, 162, 180, 326, 519
k.-sı 55, 82
k.-ya 103, 129, 131, 474, 481, 489, 552
k.-ya degin 105
k.-lar 272
- kal- : kalmak
k.-an 62, 510
k.-anında 73
k.-dı 194, 208, 244, 290, 521
k.-iñuz 432
k.-madı 76, 400, 469, 470, 472, 503
k.-maz 88
k.-mısa 344
- kalқан : kalkan

- ğ.-ına 421
- ğalem : kalem 583
- ğallaş : galleş
- ğ.-i 345
- ğamaş-: kamaşmak
- ğ.-ır 133, 246
- ğalb : kalp 238
- ğ.-e 554
- ğamçı : kamçı 546
- ğâmet : boy
- ğ.-i 61, 181, 335
- ğamış : kamış
- ğ.-a 459
- ğamu : herkes 58, 69, 72, 118, 174, 180, 189, 212, 226, 262, 267, 309, 311, 375,
380, 395, 433
- ğ.-da 442
- ğ.-ları 171
- ğ.-sı 244, 248, 265, 425, 574
- ğ.-sın 42, 542
- ğ.sında 561
- ğan : kan 60, 144, 151, 444, 465,465, 548
- ğ.-a 79, 371
- ğ.-dan 450, 548
- ğ.-ı 43, 340, 394, 408, 469
- ğ.-iñ 54, 411
- ğ.-iñi 430
- ğ.-ları 48, 110
- ğ.-lu 330
- ğ.-uñ 300
- ğanığ : kanık, bir tür kavga aracı 457
- ğan- : kanmak, doymak
- ğ.-ar
- ğande : nerede 7, 266

çangı : hangi 291,523

şapağ : kapak

ř.-ın 372

şapu : kapı 557

ř.-cılar 217, 224

ř.-dan 215

ř.-laruñ 216

ř.-ña 174

ř.-nuñ 217

ř.-sına 142, 168, 169, 519, 557

ř.-sında 558

ř.-sından 351

ř.-sını 180

ř.-ya 188, 196, 199, 214

ř.-yı 182, 521

şara : siyah 103, 305

şaravaş: karabaş, köle

ř.-lar 253

řarđa : karga 342

şarı : kadın 373

şarşu : karşı 45 , 69, 92, 152, 157, 215, 251, 351, 387, 489, 522, 556, 565

ř.-dur 96

şarşu dur-: karşısına çıkmak

ř. d.-a 379

ř. d.-mağa 43

řařđ : kasıt, canına kast etme

ř.-ına

şat : kat, huzur

ř.-uma 356

keçi : keçi 452

kefer : bkz.kafir 173,386, 388

k.-e 522

kelâm : söz 406

k.-ı 283, 313
kele : boğa, tosun
k.-ye 461
kelle : baş
k.-ye 461
ketle : ketle
k.-dür 517
kemend: kement
k.-ler 471
kemter : değersiz
k.-i 581
kendü : kendi
k.-ler 154, 212, 229
k.-ye 135, 530
k.-yi 149, 457
k.-zi 89, 349
k.-zin 102, 153, 416
k.-ü 118
kerek : gerek 315
keribân: keriban 569
kerpic : kerpiç
k.-i 221
kes- : kesmek
k.-di 335, 520
k.-ler 326
kesük : kesilmiş 323
kethudâ: kethüda 587
kevser : kevser 489
key- : giymek
k.-di 373
k.-ip 452
keyin- : giyinmek
k.-ip 374

- kez : kere 40, 362, 500, 522
k.-dir 343
k.-in 435, 443, 531, 451
- ķıl : kıl, tüy
ķ.-iń 429
ķ.-ına 392, 529
- ķıl- : kılmak, yapmak 104, 114, 170, 587
ķ.-a 153
ķ.-alum 321, 496
ķ.-asun 36, 562
ķ.-avuz 498
ķ.-dılar 329, 554, 574, 575
ķ.-ġıl 185
ķ.-ińuz 34
ķ.-mayalar 102
ķ.-ur 50, 354, 450, 464
k.-uram 363
ķ.-urlar 329
ķ.-ursa 587
- ķılurlık : yapılacak 273
- ķılıc : kılıç 354, 386, 387, 442, 511, 559
ķ.-ı 419, 454
ķ.-iń 263, 461, 505, 547, 550
ķ.-ile 187
ķ.-da 533
- ķılıç aŗur-: kılıç sallamak
ķ. a.-up 429
- ķılıç ur-: kılıç vurmak
ķ. u.-ur 455, 507
- ķılınc : bk.kılıc
ķ.-iń 150
ķ.-ile 530
- ķıl- ħal: dedi kodu 327

ķır- : kırmak

ķ.-a 552

ķ.-alar 544

ķ.-alum 542

ķ.-dı 467

ķ.-dılar 553

ķırķ : kırk 449

ķ.-ını 449

ķ.-ınıñ 451

ķır- : kırmak

ķ.-a 484

ķısm it-: bölmek, taksim etmek

ķ.i.-er 15

ķıymet : kıymet

ķ.-ilerden 247

ķ.-iylen 4

ķızıl : kırmızı 262, 302

ķız : kız

ķ.-ını 339

ķ.-um 336

ki : ki 53, 65, 68, 75, 90, 99, 102, 104, 106, 115, 120, 141, 153, 167, 174, 175,
182, 204, 218, 272, 287, 310, 326, 334, 341, 374, 484, 501, 509,
519, 532, 543, 551, 571, 581, 582

ķilise : kilise

k.-lerini 574

ķim : kim 16, 17, 18, 19, 103, 111, 117, 129, 136, 141, 162, 173, 200, 229, 230,
237, 239, 243, 246, 250, 255, 292, 308, 325, 347, 359, 368, 384, 395,
396, 398, 417, 458, 471, 509, 520, 523, 535, 548, 569, 582

k.-de 370

k.-den 32

k.-dür 5, 157

k.-e 264, 328

k.-i 201, 204, 457

- k.-idi 529
k.-iň 370
k.-in 201, 204
k.-üň 329
- kimesne: kimse, kişi 210
- kimse: kimse, kişi 18, 51
k.-senüň 220
- kiň : geniş 512
k.-ligiň 439
- kineş vir-: istişare etmek
k.v.-üp 333
- kişi : kişi 35, 67, 98, 138, 141, 148, 152, 154, 156, 222, 239, 347, 352, 367, 378,
396, 524, 537
k.-dür 146, 232
k.-leriň 316
k.-sin 281
k.-ye 327
- kitâb : kitap 109
- řo- : koymak
ř.-dı 357, 435
ř.-madı 412, 421
ř.-man 297
ř.-maz 18
ř.-ň 319
- şoca : büyük, kocaman 210, 399
- şol : kol
ř.-ları 424
ř.-uňda 259, 261
- řoňřı : komřu
ř.-lış 39
- şonuğ : konuk 296, 352
ř.-um 308
- şop- : kopmak

ğ.-tı 322
ğorğ- : korkmak
ğ.-aram 274
ğ.-maz 146
ğorğı : korku 277
ğ.-dan 159, 160
ğ.-sından 228, 491
ğorğulu: korkulu 287
ğoru- : korumak
ğ.-sın 195
ğoğ- : koğmak
ğ.-a 253
ğoy- : bkz. ğo-
ğ.-uban 156
ğ.-up 161, 409, 508
ğoyıl- : koyulmak
ğ.-dılar 151
ğoyın : koyun 460
kole : kole
k.-dür 239
kopyur- : kopyurmek
k.-ür 78
koyın- : yanmak
k.-ür 77
k.-mez 49
köz : göz
k.-i 77, 79
ğudur- : kudurmak
ğ.-miğ 349
ğulağ : kulak
ğ.-ınça 432
ğ.-ına 500
ğulak ur: kulak vermek

ğ. u.-ur 57
ğule : kule
 ğ.-si 131
ğul : kul 17, 268,
 ğ.-a 170, 294
 ğ.-ı 26
 ğ.-lar 147, 158
 ğ.-lara 145
 ğ.-ları 16, 192
 ğ.-larına 15, 486
 ğ.-larum 291
 ğ.-ın 186
 ğ.-u 259, 562
 ğ.-uñ 563
 ğ.-uña 202
ğumru : kumru
 ğ.-yu 251
ğur'ân : kur'an
 ğ.-ı 572
ğurd : bkz. kurt
 ğ.-a 460
ğur- : kurmak
 ğ.-dılar 299, 302
ğurt : kurt 517
ğurtar- : kurtarmak
 ğ.-am 86
ğurtıl- : kurtulmak
 ğ.-a 65
 ğ.-dı 416
 ğ.-maya 544
ğuş : kuş 97, 228
 ğ.-lar 252
ğuşağ : kuşak

ķ.-ından 457
ķuřan- : ķuřanmak
ķ.-uban 151
ķuvvet : gũĉ 43, 476
ķ.-i 347
ķ.-ile 385, 390, 395, 449
ķuvvetlũ: kuvvetli 453
ķuzı : kuzu 132
ķũbrâ : en bũyũk 454
ķũffâr : kafirler 452
ķũfrile : ķũfũrle 573
ķũkre- : ķũkremek
k.-yen 513
ķũmbet: ķũmbet 268
ķũn : gũn 114
ķũrsi : ķũrsũ 357
k.-ile 441

L

la'bi : labi? 410
lâ'in : lanetlenmiş
l.-den 401
l.-e 135, 417
l.-ũň 268
la'l : dudak
l.-in 204, 306
lahşe : leşe 452
lâle : lale
l.-ye 548
latif : gũzel, hoş 22
leşe : leşe

l.-i 423
leşker : asker 442, 443, 555
l.-dür 44
l.-i 58, 490, 504, 511, 522
l.-in 447, 467
l.inden 525
l.ini 553
l.-ümüz : asker 42
levn : renk
l.-e 159
likîn : lakin 464
lutf id- : ihsanda bulunmak 36, 71
l. i.-üp 163, 562, 588

M

ma'lûm: bilinen 360, 413
ma'mûr: imarlı 311, 128
ma'ni : mâna 5, 6, 581
m.-nin 7
m.-si 10
m.-sin 8
ma'ni bahrı: ma'na denizi
m.b.-ndan 3
ma'nî ehli: ma'na sahibi 7
ma'nî al-: mana çıkarmak
m.a.-dılar 6
ma'halle: semt 485
ma'hkûm: hüküm giymiş 226, 266
ma'hrûm: yoksun 18, 35
ma'şûd: maksad
m.-uñ 120

m.-uña 171
mâl : mal 55
m.-ı 576, 577
m.-imur 336
m.-um 318
mansûr: (A)Tanrı'nın yardımıyla zafer kazanan 122
manzar: seyir yeri
m.-larında 254
manzara: manzara
m.-lar 249
maşlahât: iş
m.-dur 164
mât ol-: yenilmek, mat olmak
m.o.-ur 395
medâr : vesile 474
medh : övgü, metih
m.-ün 311
meğer : meğer, oysa 25, 76, 154, 331
mekke : Mekke
m.-ye 343, 359
melîk : melik, sultan 238
mel'ûn: lanetlenmiş 70, 75, 422
memleket: ülke, memleket 1
men' et-: yasaklamak
m.-di 391
merdân: yiğit
m.-a 93
m.-ı 140
merkeb: merkep, eşek
m.-i 487
mesâcid: mescidler 574
mescid: mescid 25
meş'âle: meşale 414, 538

maşrık : doğu
m.-tan 68, 551

meta' : mal
m.-lar 66

mevc : dalga 465

mezdân: meydan, alan 206, 209, 369, 376, 405, 434
m.-a 205, 211, 374, 379, 380, 402, 523, 527
m.-ur 382

meyn : meyn?
m.-i 398

mezheb: mezheb
m.-i 52

mı : mı, soru eki 154, 156, 356, 359

mihnet :(A) sıkıntı, acı
m.-i 582

miik : bkz.mülk 73

miskin : uyuşuk 583

mu'cizât: mucizeler 529

muallâk: boşlukta kalma 11

muğâtil : (A) Mukatil 1, 63, 125, 127, 276, 280, 377, 560, 565
m.-e 265
m.-i 267, 569
m.-ün 275, 568

muhabber: haberli
m.-sen 96

muhallal eyle-: sakatlamak 95

muhammed: Hz.Muhammed
m.-e 176, 28

muhammed muştafa: Hz.Muhammed 24, 89

muhkem: sağlam 132, 219, 220, 242

mum : mum
m.-a 59

murdâr: pis 423

muştafa : Hz. Muhammed 3, 118, 483, 527, 570

m.-nır 477

m.-ya 419, 545, 578, 586

m.-nuñ 30

mûtemi': ağıt; ağılama 92

mûti' : itaat eden 438, 520

mutlaqâ: mutlaka 314

mü'mîn: mümin 574

müdâm: devamlı 474

müddet: müddet, zaman 125, 579

mülk : mülk

m.-üñ 310

münâdî:(A) tellal 483

m.-ler 485

münezzeh: arınmış 73

mürüvvet: iyilik, insanlık 561

müslîm: müslüman 18

müslümân: müslüman 574

müstemi': müstemi 285

müsülmân: bkz.müslümân

m.-uñ 54

müşkîl : zor 475

müşteri: alıcı 5

N

nâbekâr: işsiz, faydasız 340, 350, 408

nacağ : nacak 190

n.-ını 191

nağme : ezgi

n.-ler 251, 301

nâhâğ : haksız 48

naķîb : (A) reis yardımcısı 215
n.-ler 216

naķķâr :davul
n.-a 499

naķş :nakış
n.-ile 67

nâliş id-:bağırıp, çağırarak
n. i.-üp 169
n. i.-üben 29

namâz :namaz 575

nâmûs :namus, ar
n.-iñ 542

nânigâr:sevimsiz 417

na'ra : nara, haykırış 443, 502 , 543
n.-lardur 441
n.-sı 515

na'ra ur-: nara atmak
n.u.-dı 435

naşihât:nasihât 93, 113, 233

nâz : naz, cilve, işve
n.-ile 307

nażâr it-:bakmak 412, 348, 523
i.-mege n. 412

nazenîn:narin 431

Ne :ne 103,107, 113, 120, 133, 146, 152, 173, 201, 210, 219, 222, 228, 319, 328,
340, 350, 379, 390, 428, 464, 476, 496, 582, 583
n.-dür 281, 282, 327, 410, 481
n.-ler 53, 257, 464
n.-ye 367
n.-yise 104

ne için:niçin 353

nebî :peygamber 117, 487

nefes :nefes 96

nefir : (A)boynuzdan yapılmış boru 441
nehû : nehu? 220
nekim : neki 576
nere : nere
n.-densin 282
nesne :şey 238
nevâhat: nevahat 250
nevbet :nöbet 183, 393, 398, 530
Neyle- :ne yapmak :91
n.düñ 409
ni : bkz. ne
n.-dür 345
niķâb : örtü 203
ni'met : nimet 135, 416
n.-i 15
n.-lerin 16
nice : çok 11, 12, 14, 147, 152, 153, 297, 321, 343, 353, 362, 431, 496, 539, 547,
549, 579
n.-ler 446
n.-lerüñ 46, 445
n.-nüñ 444
n.-si 12, 60, 270, 454, 288p
n.-sin 458
niçe : bkz.nice 48, 65, 126, 142, 384
nid- : ne yapmak 83
n.-e 527
n.-elüm 298, 541
n.-er 129
n.-diler, 291, 508
nifâķ : ayrılık 573
nire : bkz. nere
n.-den 143, 145, 163, 279
nişân : iz

n.-iñ 289
nite : nasıl 224, 282, 292
nitekim: öyle 96, 97, 486
niyâz : dua 500
niyet : niyet
n.-e 487

O

o : bkz.ol 54, 70, 103, 204, 208
od : ateş 426, 459
o.-a 149, 155, 204
o.-lar 198
oda yan-: yanmak
o.y.-dı 388
oğlan:oğlan
o.-ları 48
o.-lar 182
oğ : ok 193
o.-ını 59
oğı- :okumak
o.-dıkları 165
o.-r 162, 311, 583
o.-yanı 589
o.-yanlar 588
ol : o 101, 105,137, 145, 158, 172, 176, 192,194, 196, 199, 201, 202, 206, 214,
215, 217, 224, 228, 229, 256, 268, 270, 285, 312, 329, 331, 335,
344, 347, 359, 392, 401, 418, 422, 435, 437, 446, 447, 473, 479,
480, 481, 487, 524, 527, 529, 535, 542, 560, 568, 569, 578, 580
o.-dur 11, 72, 73, 367
o.-nda 227, 257
o.-ndan 196, 199, 205, 214, 446, 463
o.-nları 197

o.-nuñ 335, 336, 392, 428, 458

ol- : olmak

o.-a 173, 174, 315, 352, 410

o.-alım 321

o.-am 270, 563, 271

o.-amadı 555

olar: onlar

o.-uñ 581

o.-avuz 498

o.-dı 92, 256, 425, 468, 475, 479, 538

o.-dılar 536, 574

o.-diñuz 296

o.-ğıl 314, 417

o.-ıcağ 173, 407, 423

o.-ınca 516

o.-ısar 109, 493

o.-madan 475, 488

o.-madısa 520

o.-masun 344

o.-maya 95, 237

o.-maz 99, 203, 298, 518

o.-mazğa 353

o.-mazsa 438

o.-miş 192, 243, 288, 347

o.-sa 157, 352

o.-sun 9, 81, 104, 117, 314, 324

o.-uban 161, 532

o.-ubanın 266

o.-uñ 541

o.-unca 19

o.-up 51, 548

o.-ur 96, 97, 135, 182, 213, 294, 353, 379, 558

o.-urken 24

oldem : o zaman 554
on : on 37, 56, 57, 132, 217, 259, 262, 259
ora : ora
o.-dan 178, 188
orta : orta 305, 323
o.-ya 542
‘Osmân : Hz. Osman 26
ot : ot 455
otur- : oturmak 91
o.-amadı 79
o.-dı 521
o.-dılar 576
o.-gıl 355
o.-miş 116, 261
o.-uban 68
o.-uñ 297
o.-ur 78, 92, 190, 183, 254, 261, 269, 280, 357, 558, 560, 565, 569,
570
o.-urdu 25
otuz : otuz 61, 181, 487, 524,

Ö

öc : intikam
ö.-ile 325
ögüd : nasihat
ö.-i 240
ögür- : öğürmek
ö.-ürdi 332
öksüz eyle-: öksüz bırakmak
ö. e.-di 48
öldür- : öldürmek
ö.-e 410

ö.-emi 342
ö.-en 72
ö.-ip 70
ö.-ü 537
ö.-ür 540
ör : ön
ö.-i 453
ö.-in 376
ö.-ince 517
ö.-inde 205, 309
ö.-ine 150, 168, 462, 528
öp- : öpmek
ö.-di 121
ö.-sem 355
öri dur-: kalkmak
ö. d.-ur 350
‘ömer : Hz. Ömer 26
öt- : ötmek
ö.-er 250
öyle : öyle 452
özge : başka 198
öz : öz
ö.-i 49, 77, 79, 444
ö.-in 155
ö.-üñe 277

P

pâdişâh: padişah 73, 144, 167, 211, 307, 336, 403, 406, 426, 539, 556
p.-a 164, 306
p.-ı 293
p.-iñ 265, 338

p.-la 425
p.-uñ 140, 213, 234, 257, 330, 347, 369, 558
pâkeyle-: temizlemek
p.-sin 237
pâre : parça 532
p.-sin 432
pâre pâre kıl-: parçalamak, parça parça yapmak 385, 429
pâsbân : gece bekçisi
p.-ı 57
paşâ : paşa 200, 377
pâyidâr: kalıcı 518, 555
pehlevân: pehlivan 256, 349, 324, 371, 376, 381, 403, 406, 408, 423, 523, 554
p.-ı 334, 358
p.-a 405
p.-uñ 413, 528
p.-umuz 398
penâgâh : (F) sığınacak yer 26
pencere: pencere
p.-ler 248
p.-lerden 249
pençe urmağ: pençelemek, vuruşmak 51
perde : kapı 232, 305
p.-leri 225, 240
p.-sini 232
p.-ye 229, 231
perdedâr: kapı görevlisi
p.-ı 262
p.-ları 241
peşîmân: pişman 98
peygâmbere: peygamber
p.-e 33, 258
p.-i 504
puñar : pınar 401

pürsâz : pürsaz 525

R

ra'dvâr: radvar 435

rabbü'l-'âlemîn: Alemlerin Rabbi 472

rabbü'l-enâm: tüm canlıların Rabbi 480

râci : raci 186

râgbet kııl- : beğen-, rağbet etmek

r. kı.-ur 7

râh : yol 114, 302

râhatla-: rahatlamak

r.-rın 16

rahmet: rahmet, merhamet

r.-ine 584

r.-ünle 585, 589

rahmet yetür- : merhametini ulaştırmak

r. y.-ür 14

rahşân : parlak 149

râseyle-: doğru eylemek 95

rebâb : rebap 300

reng : renk

r.-idi 134

r.-ini 254

resm : resm

r.-e 140, 193

resûl : Hz. Muhammed 176, 478, 482, 488, 526

r.-e 116, 567

r.-ü 568

r.-i 113

resûlallâh: Allah'ın Rasulü, Hz. Muhammed 81, 121, 480, 569

revâ : layık

r.-dur 352
revân ol-: yola koyulmak
r.-dı 129, 548
rızg : rızık
r.-içün 320
r.-ile 55
r.-in 18
r.-uñı 17, 19, 69
rikkâtile: incelikle 427
riyâ : riya,gösteriş 73
rüstem : rüstem 150, 151

S

sa'at : saat 564
şabâh : sabah 68
ş.-dan 289
ş.-iñ 211
şabreyle-: sabretmek
ş.-di 278
şaç- : saçmak
ş.-alum 3
şaç : saç
ş.-ı 78
şağ : sağlıklı 172, 566, 579
şağ : sağ, sağ yan
ş.-a 455, 507
ş.-ında 261, 259
şâhâbî : sahabe 551
ş.-ler 92
ş.-yle 487
şâhib : sahip 24, 440

- sâîd : saadetli, mutlu, mesut
s.-di 535
- şakal : sakal
ş.-ın 98
r.-iñ 121
- sâķi : saki, içki sunan güzel
s.-ler 203
s.-yan 305
- şalâbet : (A) sağlamlık 148
ş.-lû 141
- şalâvât : salavat 258, 419, 499
- şalâvât vir-: salavat getirmek
ş.v.-diler 545, 552
- şal- : salmak, bırakmak
ş.-dılar 323, 471, 547, 549
ş.-duğınca 449, 454
ş.-ıp 89
ş.-madı 470
- sâlip : salip
s.-lerini 573
- şan- : sanmak
ş.-asın 203, 221, 255, 317, 535
ş.-ur 366
ş.-dı 503
ş.-ki 373, 459, 501
ş.-kim 426, 455, 506
- şan'ât : sanat
ş.-ıyla 236
- şancal : sancımak, vurulmak
ş.-mış 452
- şancıla-:saçmak, vurmak
ş.-rdı 452
- sarây : saray 242

s.-a 350
s.-ı 219, 224
s.-ına 568
şarrâf : sarraf
 ś.-a 5
sarhômş : sarhoş 315
şât : sat 149
şat- : satmak 378
 ś.-alum 5
 ś.-asın 391
 ś.-mağa 373
satvet : (A) satvet 148
şavaş : savaş 40
şavur- : savurmak
 ś.-uyor 295
şayru : hasta
 ś.-yam 317
saz : saz
 s.-lar 301
sebîl : su dağıtım yeri 97
segird- : koşmak
 s.-meyle 289
 s.-ü 147
sehl ola: kolay ola 115
sehv-ü hâfâ: yanılğı, yanlış 587
seksen : seksen 399, 450, 467, 467
selâm : selam 116, 166, 405, 473, 477, 480
selâmet: esenlik 566, 579
sen : sen 100, 128, 137, 170, 175, 176, 185, 187, 195, 273, 308, 320, 353, 359,
 360, 416
 saña 2, 18, 32, 64, 91, 104, 115, 185, 238, 285, 308, 312, 337, 406,
 562
 s.-cileyin 293

s.i 119
s.-iñ 228, 321
s.-sin 52, 186
s.-üñ 174
s.-üñdür 176
sene : yıl 479, 480
serâsım: serasım
s.-a 443
sergerdân: şaşkın 161
sernigûn: başaşağı 446
setret- : örtmek
s.e.-er 203
setvâr : setvar 417
sevâb : sevap
s.-ı 22
sev- : sevmek
s.-ine 110
seyr : seyir
s.-ile 139
seyred-: seyretmek
s.-er 139, 252
şid- : korkmak
ş.-a 198
ş.-ar 444
şıgın- : sığınmak
ş.-uram 185
şin- : sinmek, korkup gizlenmek
ş.-dı 556
sız- : sızmak
s.-dı 491
sifendâr : isfendiyar 150
silâhdâ: silahtar
s.-ı 263

silâh : silah
s.-ın 374

sîm : gümüş 248

simsâk: sımzak 305

sind: Sind ülkesi 1, 38

sin : bkz. sen
s.-i 122
s.-üñ 102

siz : siz 430
s.-de 432
s.-den 76
s.-e 21, 75
s.-i 162
s.-üñ 298

şohbet : sohbet 298, 362

şol : sol taraf 259, 261
ş.-a 455, 507

şoñ : son 98, 540
ş.-u 294, 292, 325

şoñra : sonra 205, 280, 295
ş.-sı 202

şor- : sormak
ş.-ayım 356
ş.-sa 53
ş.-uñuz 145

şoy- : soymak
ş.-alum 542

söyle- : söylemek
s.-di 31, 93, 113, 184, 233, 283, 313, 355, 358, 403, 413, 427, 539
s.-digimçün 368
s.-diler 301
s.-dügim 363
s.-gil 100, 236, 360

- s.-kim 235
s.-medi 278
s.-mez 381
s.-r 345, 347
s.-rler 99
s.-rsen 238
s.-sün 353
s.-ye 367, 20
s.-yelüm 166
s.-yeyim 91
s.-yince 275
- söyleş-: konuşmak, söyleşmek
s.-ür iken 322
- söz : söz 2, 8, 10, 90, 537, 585
s.-den 21
s.-e 2, 380
s.-i 89, 111, 356, 358, 363, 371, 482, 508, 586
s.-in 362
s.-ini 295
s.-ü 144
s.-üm 9
s.-üñi 236, 237
- sözcü : sözcü 396
- şu : su 54, 401, 439, 548
- su'âl : soru 31, 327, 278
- sultân : sultan 295, 320, 322, 332, 355, 378
s.a 283, 351
s.-ı 119
s.-ur 226, 334, 339
- sultân-ı rahmân-ı rahîm :merhamet sahibi sultan; Allah 74
- şun- : sunmak
ş.-ar 383
ş.-ayurlar 109

ś.-dı 382, 389
ś.-uban 306
śunuver-: sunmak, sunu vermek,
ś.v.-dı 307
śurât : yüz
ś.-tur 364
śurâtsuz: suratsız 290, 466
sübân : süban
s.-lar 138
sübâh : sübha 134
süci : tatlı 315
süñü : süngü
s.-sin 382, 383, 384
s.-ye 328
sür- : sürmek
s.em 563
s.-enler 288
s.-er 126, 462
s.erem 289
sürûr : (A) sevinç 123

Ş

şâz : mutlu
ş.-lık 316, 329
şâz ol- : mutlu olmak
ş. o.-uban 505
şâh :pâdişah 1, 299, 309, 314, 325, 344, 414, 493,
ş.-a 141, 166, 236, 239, 264, 284, 313, 365, 413, 491
ş.-ı 93, 140, 268, 310
ş.-lar 165, 294
ş.-larınuñ 63
ş.-umuz iken 239

şâh-ı merdân: yiğitlerin şahı 434
ş. m.-ile 510
şâhin : şahin
ş.-i 342
şâr : şehir
ş.-a 450
ş.-da 328
şart eyle-: şart kılmak
ş.-di 336
şart : şart
ş.-ını 338
şaş- : şaşırmaq
ş.-masun 235
şâz bkz. şâd 536
şebâş : şebaş
ş.-idi 328
şecâat : cesaret
ş.-lü 397, 334
şefâ'at it-: şefaatt etmek 34
ş.i.-megiz 430
şefkât : şefkat
ş.-i 49
şehir : şehir 118, 130
ş.-e 291, 485
ş.-i 82
ş.-ini 46
ş.üñ 483
şek id-: şüphelenmek, şüphe etmek
ş. i-enlerüñ 74
şeker : şeker
ş.-i 156
şekl : şekil 365
şemşîr : (F):kılıç 445

şer :kötü 210
şerh :açıklama 56
şerh it-: açıklamak
 ş. i.-eyün 258
 ş. i.-elüm
şerh eyle-: şerhetmek
 ş. e.-ye 20
şeşte : şeşte 299
şimdi : şimdi 234, 296, 332, 339, 409, 415
şîr ü ner : aslan ve yiğit 467
şîrdâr : aslan bakıcısı 393
şîr-i hüďâ :Allah'ın arslanı, Hz. Ali 515
şîr-i hüźâ: bkz. sîr-i hüďâ 436
şîş- : şişmek
 ş.-e 452
şol : şu, o 13, 193, 209, 232, 349, 513, 516, 564
 ş.-laruñ 582
şoldem: şu an 389
şöyle : şöyle 44, 67, 70, 144, 161, 324, 391, 395, 470, 492, 502, 509, 550
şu : şu, o
 ş.-na 471
şû'le : şule,alev 132, 244
şükrit- : şükretmek
 ş.-üben 16
şükür : şükür 293

T

ta : ta 19, 65, 83, 90, 115, 168, 218, 245, 315, 409, 484, 557,
ta'lîm : öğretme 564, 572
tâc : taç 265, 269
tâcir : ticaretle uğraşan
 t.-idüm 286

taġla- : yakmak
 t.-dı 29, 80
taġkîġ it-: araştırmak 575, 580
taġt : taht
 t.a 570
 t.iġa 212
 t.-iġda 267
 t.-uġ 314
tâġat : gûġ, mecal
 t.-i 400, 470
taġıl- : takılmak
 t.-dılar 380
taleb : istek 136, 525
tamâm : tamam 125, 223, 521, 561
tamar : damar
 t.-ların 126, 488
tam : dam
 t.-dan 156
tânâ : akıllı 238
tanı- : tanımak
 t.-madın 492
tar : tan, sabahın ilk ışıkları
 t.-la 407
 t.-lacak 551
tarla- : ayıplamak
 t.-dılar 580
taġrı : Tanrı, Allah 31, 34, 39, 54, 62, 78, 99, 115, 436, 559
 t.-niġ 127, 449, 565
 t.-ya 64
taġrınuġ arslanı :Hz.Ali 90
taġrı ġabîbi :Tanrı peygamberi 93
tap- : tapmak
 t.-ar 39

tapuñız: hepiniz
t.-a 258
tar : dar 251, 253
tar kııl : dar etmek
t.ķ.-ur 464
târumâr id-: yerle bir etmek
t.-er 42, 463
taş : taş 10
t.-a 59
t.-ı 134
t.-in 520
taşra : taşra 322, 510
t.-da 499
tavâr : mal, mülk
t.-um 288
tâvus : tavus 209
t.-lar 252
tayıķ : eğik
t.-dur 37
tażarru' eyle-: yalvarmak, dua etmek
t.-di 184
tâze : taze 453
tebel : tebel 492
tecessüs: merak 100, 104
tedbîr : tedbir 539
t.-i 72
t.-ile 98
tedbîr it-: tedbir almak
t.i.-elüm 539
teferrüc it-:gezinmek
t.i.-er 224
t.i.-erek 256
tekbîr : tekbir 499, 505, 552

tekbîr getir-: tekbir getirmek
t.g.-üp 512
temâşâ : seyir 212, 377
temâşâgâh: seyir yeri
t.-a 414
ten : ten, can 53
tenge teng: denge denk 512
terk : terk
t.-ini 227
terle- : terlemek
t.-r 401
teşvîş : karıştırma
t.-i 167, 213
tevekkül it-:tevekkül etmek
t.-esin 94
tevvâb : çok tövbe eden
t.-ı 217
teyrân : teyran 517
tığ-ı tîrân: ok ve kılıç 180
tığ : kılıç 546
tığ ur- : kılıç vurmak
t.-ur 537
tîr-i endâz : ok atıcı 58, 193
tiz : tez, çabuk 104, 146, 350, 372, 453, 475, 483, 492
t.-cegiz 476
tofrag : bkz. toprag
t.-a 169
toğ- : doğmak
t.-ar 12
t.-ıcak 132
toğra- : doğramak
t.-ya 454
toğrı : bkz.toğru 112, 225

toğru : doğru
t.-sın 238, 368
toğur- :doğurmak
t.-mış 370
toğlu : toklu 206
toğın- : dokunmak
t.-ur 387, 421
tol- :dolmak
t.-a 482
t.-ar 444
t.-dı 30, 77, 144, 549
t.-dılar 536
t.-durup 306
t.-u 55, 123, 128, 130
t.-uban 450
toldur-: doldurmak
t.-dılar 302
tolaş- :dolaşmak
t.-masın 235
ton : don, elbise
t.-ından 573
t.-ları 373
toprağ : toprak 9
t.-a 30, 65
t.-lın 159
toyla : toyla
t.-lar 206
toz : toz
t.-ına 563
t.-ımı 295
tul it-: :dul bırakmak
t.i.-ti 47
tûl-u tarîk: yol uzunluğu 115

tur : tur 114, 483
tur- : durmak
 t.-a 45, 152
 t.-alum 369
 t.-am 563
 t.-amaz 445
 t.-dı 81
 t.-dılar 161, 414, 522
 t.-madın 126, 139, 449, 579
 t.-mağa 51
 t.-mağı 161
 t.-miş 148
 t.-ur 27, 142, 169, 179, 502, 528
turâc : turaç 251
tüş ol- : düş olmak, hayal olmak
 t.o.-dı 277
tut- : tutmak
 t.-ar 201, 457, 583
 t.-dı 184, 387, 391, 511
 t.-ma 587
 t.-ubanın 512
 t.-up 204
türlü: türlü 252

U

uc : uç
 u.-ı 131, 221
 u.-undan 329
uç- : uçmak
 u.-a mı 156
 u.-ar 228
ûd : ud 300

uğrad- : uğratmak

u.-urdu 461

uğurda : uğurda,yolda 459, 543, 546

uğra- : uğramak

u.-ya 454

ulaş- : ulaşmak

u.-tı 461

ulı : yüce 55, 66, 447, 130, 165, 219, 242, 294, 398

unut- : unutmak

u.-mağıl 87

u.-mañ 117

u.-masun 588

u.-miş 70

ur- : vurmak 483, 509

u.-a 152, 154, 174

u.-alar 544

u.-an 513

u.-ar 398

u.-dı 30, 386, 395, 526, 532

u.-dılar 299, 309, 402, 459, 468, 489, 492, 546, 550

u.-uñ 51, 54

u.-ur 28, 41, 132, 169, 252, 263, 383, 465, 502, 528

u.-ursa 457

urın- : vurulmak

u.-miş 269

urış- : vuruşmak

u.-maya 101

u.-mişlar 227

u.-sa 191, 59

u.-alar 407

u.-masun 404

u.-ınca 518

uş : işte 186, 364, 471

uşa- : benzemek
u.-dı 586
uşbu : işte bu 8, 89
uşda : işte 490
uyan- : uyanmak
u.-dın 416
uz : uz 58
uzak : uzak
u.-ısa 476
uzun : uzun
u.-i 222

Ü

ü : ve 26, 278, 299, 300, 321, 583
üç : üç 37, 251, 399, 576
ü.-i 540
üç bin : üç bin 487
üç yüz bin: üç yüz bin 510
üçüncü: üçüncü 231
ümme : okuma yazma bilmeyen
ü.-dür 583
ümmistân: ümmistan 250
ün : ün, ses
ü.-idür 501
üst : üst
ü.-inde 207, 375
ü.-inden 228
ü.-ine 132, 354, 373, 389, 419, 424, 471, 503, 506
ü.-inedür 103
ü.-lerine 490
üşer : üşer 423

üzre : üzere 314, 445

V

vaķit : vakit 575

v.-üne 237

var : var 134, 192, 220, 259, 262, 330, 334, 370

v.-ise 120, 576

v.-dur 52, 55, 171, 335

var- : varmak 83, 106, 165

v.-alum 164, 166, 496

v.-anlar 497

v.-asun 103, 107, 108

v.-ayım 81, 105

v.-dı 338, 354, 519

v.-dılar 140, 218, 347, 489, 509,

v.-diñ 359

v.-ğil 473

v.-ı 341

v.-ıcak 257

v.-ıp 414, 567

v.-miş 397

v.-mişam 343, 361

v.-mişiken 502

v.-sa 247

v.-ur 241, 266, 443

varıbil-: varabilmek

v.b.-e 341

vaşf : vasıf, sıfat

v.-ın 458

v.-ını 20, 56, 62

vatân : vatan

- v.-dan 317
- vay : vay 49
- vedâ : veda, ayrılma 124
- velî : ermiş 90, 101, 214, 440, 578
- ve's-selâm: işte o kadar 125, 223
- vezîr : vezir 405, 413, 496
- v.-e 403
- v.-i 260
- v.-ine 493, 539
- v.-üñ 508
- vežžuĥa: vezzuha 24
- vir- : vermek
- v.-diler 240, 346, 499
- v.-di 84, 89
- v.-dügin 136, 203
- v.-e 64, 157, 238
- v.-elüm 164
- v.-em 337, 476
- v.-eni 71
- v.-enleri 86
- v.-esin 108
- v.-me 415
- viribidi 479, 480
- v.-meyüben 411
- v.-mez 182
- v.-sün 163, 258, 474
- v.-ür 19, 69, 133, 135, 136, 202, 244, 265, 405
- v.-üriz 339
- viredur-: sürekli vermek
- v.-ur 17
- viribir-: vermek
- v.b.-se 266
- vü . ve 18, 23, 101, 117, 138, 152, 154

Y

yâ : ya 155, 157, 195, 255, 278, 370, 410, 461, 478, 480, 561, 584

yâ'ni : yani 76, 270, 326

yabân : yaban 548, 549

yâd : anma 490

yağ : yağ

y.-ı 491

y.-lar 376

yağlıg : mendil

y.-ın 80

yağşi : güzel 235, 273

yahû : yahu 517

yağa : yaka

y.-dan 524

y.-am 172

yağa yırt-: yaka yırtmak

y.-ıb 424

yağım : yakım

y.-dur 239

yağın : yakın 27, 38, 138, 357, 553

y.-ına 218

yâkût : yakut

y.-lar 246

yalan : yalan 356, 367

y.-dur 344

y.-447

yalu : yalu 186

yalñuz: yalnız 99, 466

y.-ca

yalvar-: yalvarmak

y.-u 35
yan- : yanmak
y.-ar 45, 155
yandır-: yakmak
y.-a 45
y.-dılar 414, 459, 538
y.-ur 455
yan : taraf
y.-a 81, 285, 290, 515
y.-ı 208
y.-ıma 199
y.-ına 245
y.-ında 357
y.-ından 249
yapıl- : yapılmak
y.-miş 223
yapuluğ: yapılı 220
yâr : dost 259
y.-i 273
yara : yara 17, 157, 193, 468
yarad- : yaratmak
y.-an 170
y.-ur 201
yarağ : yardımcı 486
y.-ın 437, 484
y.-ını 82, 339
y.-uñ 114
yârân : arkadaş, dost
y.-ları 86
yarar : yarar 210
yaratıl-: yaratılmak
y.-dı 555
yare : bkz. yara 493

yâren : bkz. yârân
y.-lerin 77
y.-lerine 124
y.-lerümi 105
y.-lerümüñ 501

yarı : yarı
y.-sın 336

yarıcı : yarıcı 186

yarın : yarın 107, 109
y.-ğı 114

yarlığa-: bağışlamak
y.-ğıl 584, 585, 589

yas : matem
y.-lu 425

yasa- : yapmak
y.-r 66

yaş : yaş
y.-ile 30, 77, 482

yaşa- : yaşamak
y.-yana 279

yat- : yatmak
y.-ur 583

yay : yay 58

yaz- : yazmak
y.-ar 583

yazı : yazı
y.-dur 24

yazı : ova, yazı 548, 549

yazıl- : yazılmak
y.-ur 22

ye- : yemek
y.-ege 421
y.-me 320

y.-mez 18
yedgü : yedgü
y.-den 390
yedi : yedi 58, 226
yedinci: yedinci 232
yeg : yeğ, iyi
y.-i 162
yek : tek 397
yeksân : birlikte
y.-ım 365
yemen : Yemen 37
yen- : yenmek, galip gelmek
y.-dür 416
yene : yine 205, 407, 427, 494
yet- : yetmek
y.-düler 147, 168, 579
y.-ür 171
yevm : gün 294
yığ- : yığmak
y.-ar 506
y.-dılar 573
yık- : yıkmak
y.-amı 342
yıkıl- : yıkılmak
y.-dı 446, 503
yıl : sene
y.-da 40
y.-lık 125, 317
yılan : yılan 157
yılduz : yıldız
y.-ları 13
yidi : bkz. yedi 11, 44, 130
yigid : yiğit 281, 330, 341

y.-e 527
yine : yine 113, 172, 212, 214, 245, 404, 415, 443, 444, 445, 498, 502, 538
yir : yer 488
y.-de 19
y.-desün 31
y.-e 14, 28, 33, 48, 69, 161, 165, 258, 303, 309, 323, 323,423, 449,
526, 532, 547, 549, 555
y.-i 12, 74, 170, 185, 453
y.-ine 6
y.lerde 66
y.-ü 459
yir yir : yer yer 471
yir yüzi: yeryüzü, dünya
y.-nde 14
yit-: yetişmek
y.-diler 229, 231
y.-işdi 471
y.-mez 43
y.-sün 474
y.-üben 528
yitür-: yetirmek
y.-diler 275
yi- : bk.ye-
y.-yeler 16
y.-yip 321
yoğ : yok 202, 498, 51
y.-a 583
y.-dur 18, 49
y.-idi 213
y.-sa 367
yoğsul : yoksul
yoğsul it-: yoksullaştırmak
y.i.-di 47

y.-larına 15

yokla- : yoklamak

y.-dım 290

yol : yol 44, 125, 143, 182

y.-a 98, 112, 124

y.-ıdı 287

y.ın 575, 580

y.-ına 108

y.-ında 513, 550

y.-ında 86

y.ını 82, 288

y.-u 190

y.-uñ 476

yoldaş : arkadaş 88

yön : yön

y.-üñ 181

yöre : yöre

y.-sine 341

y.-sinde 137, 138, 139

yörü- : yürümek

y.-ñüz 145

yuşaru : yukarı 560, 564

y.-sından 245

yularcılık: yularcılık 209

yumruğ: yumruk

y.-ın 154

yumşak : yumuşak 100

yurt : yurt

y.-u 27

yut- : yutmak

y.-ar 444

yüce : yüce 66, 130, 493

yügir- : yürütmek

y.-di 490
yükin- : pişman olmak
y.-diler 306
yük : ağırlık
y.-lerimi 286
y.-lerüben 286
y.-lerüm 287, 290
y.-lerümi 291
y.-üm 289, 318
yüreg : yürek 379
y.-in 29, 80, 426
yüri- : yürümek
y.-di 372, 527, 570
y.-r 138, 209, 215, 252
yüz : yüz, sayı 173, 178, 189, 190, 192, 223
yüz : çehre 161, 309, 526, 556
y.-i 30, 184, 330, 349
y.-in 69, 362
y.-ine 80, 277
y.-ini 28, 165, 294, 343, 359
y.-lerinden 254
y.-ü 253, 305
y.üde 587
y.-üm 9, 169, 563
y.-üñ 269
y.-üñden 203
yüzün yana ur-: boyun bükme
y.y.u.-dı 33

Z

zafer : zafer 173, 384, 411

zâif : zayıf 271
zâlim : zalim 60
zamân : vakit 205, 214, 278, 280, 285, 415
zâr eyle-: inlemek
z.-yem 439
zârılık it- : yanık yanık ağlamak
z.-ersin 32
zât : kişi 149
zebûn ol-: perişan olmak
z.o.-dı 475
zehreyle-: zehir eylemek
z.-di 46, 156
zelîl : zavallı 97, 201, 479
zer : altın 248
zevğ : lezzet 321
zikret- : zikretmek
z.-di 418
zikr : zikir
z.-ile 3
z.-in 115, 127
zincir :zincir
z.-ile 197
zirâ :çünkü 9
ziyân ir-: zarar olmak
z.i.-di 390
zûlm-ü cevri: zorluk çıkarma, zulmetme 63
zurnâ :zurna 441
zülfiğâr: Hz.Ali'nin kılıcı 449, 451, 453, 517
z.-a 518
z.-ı 84, 387, 418, 447, 470, 507

SONUÇ

Bu çalışmada, Afyon Gedik Ahmet Paşa Kütüphânesi, 18190 numarada kayıtlı bir mecmuânın 207-218 varaklarında kayıtlı bulunan, 20 cemaziyel ahir 866(1461) tarihinde, Hasan İbn-i İlyas-ı Kasi tarafından yazılmış olan “**Gazavât-ı Emire’l-Mü’minin ‘Ali, der-Memleket-i Sind bâ Mukâtil Şâh**” adlı mesnevî’nin transkripsiyon, gramer, metin ve indeksinden oluşmaktadır. Mesnevî, Hz. Ali’nin Sind ülkesinin güneşe tapan hükümdarı Mukâtil Şâh’la yaptığı cengi konu almaktadır.

Metinde Eski Anadolu Türkçesinin genel özelliklerinin haricinde farklı herhangi bir durumla karşılaşılmemiştir. Metnimiz dönemin belirgin özelliklerini taşımaktadır. Bazı maddelerde yeterli örnek bulunamamış, bazı maddelerde ise hiç örneğe rastlanmamıştır. Bu gibi durumlarda “Metinde örneği yok” dedik. Örneği olan maddeleri ise birkaç örnekle açıkladık.

Çalışmamızda önce tezin konusu olan Cenknâmeler hakkında kısa bir giriş yaptık. Giriş bölümünden sonra çalışmamızı dört bölüme ayırdık. Birinci bölümde eserin imlâ özelliklerini:

- A) Ünlülerin yazılışı
- B) Ünsüzlerin yazılışı
- C) Tamlamalar başlıkları altında gösterdik.

İkinci bölümde eserin ses ve şekil bilgisi özelliklerini:

- A) Sesbilgisi
 - 1.Ünlüler
 - 2.Ünsüzler
- B) Şekilbilgisi
 - 1.Çekim ekleri
 - 2.Yapım ekleri

C) Kelime çeşitlerinin kullanışı, başlıkları altında inceledik.

Üçüncü bölümde metnin transkripsiyonunu verdik. Dördüncü bölümde ise metnin indeks ve sözlüğünü hazırladık. İndeksten sonra metnin aslını koyduk. Çalışmamızın sonuna ise yararlandığımız kaynakları kaynakçada gösterdik.

KAYNAKÇA

1. Banarlı, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, M.E.B. Yay. , İst. 1971
2. Canpolat, Mustafa, Ömer Bin Mezit-Mecmuatü'n-nezâir, TDK Yay. Ank. 1982
3. Çetin, İsmet, Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknemeleri, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ank. 1997
4. Develioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi, Ank.1986
5. Ercilasun, Ahmet Bican, Geniş Zaman Ekine Dair Bazı Düşünceler, Türk Kültürü Araştırmaları, Prof.Dr. Faruk Kadri Timurtaş Armağanı, TKAE, Ank., 1983
6. Köprülü, Fuat, Edebiyat Araştırmaları, Ötüken Neşriyat, C. I-II, Ank., 1989
7. Levend, Agah Sırrı, Türk Edebiyatı Tarihi, C.I, TDK yay., Ank., 1973
8. Pakalın, Mehmet Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, M.E.B Yay. C.I, Ank. 1973
9. Pala, İskender, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Akçağ Yayınları, C. I-II, Ank., 1988
10. Şemseddin Sami, Kamus-ı Türkî, Çağrı Yayınları, İst. 1987
11. TDK Tarama Sözlüğü, TDK Yay. Ank. 1989
12. Tekin, Talat, Ana Türkçede Aslı Uzun Ünlüler, Hacettepe Üniversitesi Yay. Ank., 1975
13. Timurtaş, Faruk Kadri, Eski Türkiye Türkçesi, 15. Yüzyıl, Gramer-Metin-Sözlük, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi yay. İst. 1977
14. Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayını, Ank., 1998